PAGINI DIN ISTORIA PATRIEI

CAMIL MUREŞAN

IOAN DE HUNEDOARA ŞI VREMEA SA

CAMIL MUREŞAN

IOAN DE HUNEDOARA SI VREMEA SA

1957
EDITURA TINERETULUI

"'A

Consultanți

DUMITRU conferențiar la Universitatea arhon" din București

Coperta colecției de Metanie Schmidt

...in den kiihnen Scharen,
Die sein Befehl gewaltig lenkt, sein Geist
Beseelt, wird euch sein Schattenbild begegnen...

...din ostile cu înimă-ndrăzneață,
De brațu-i aprig, de-al sau gînd conduse,
Rința lui vă-ntîmpină, măreața...

Friedrich Schiller,
Wallensteins Lager, Prolog.

Cuvînt înainte

S-a împlinit, Ia 11 august 1956, o jumătate de mileniu de Ia moartea uneia dintre cele mai reprezentative personalități militare şi politice, înălțate din mijlocul poporului nostru pe scena largă a istoriei universale: loan de Hunedoara.

Viața Iui îşi desprinde contururile de pe fondul sumbru al acelui veac al XV-lea, în care răsăritul Europei era amenințat cu înrobirea de năvalnica expansiune a Imperiului otoman. Primejduite în existența lor, popoarele romîn, maghiar, sîrb, albanez şi bulgar s-au ridicat împotriva cotropitorilor; avîntul eroic, de care ele au dat atunci dovadă, a format temelia luptei de apărare ce a zăgăzuit pe malurile Dunării puhoiul turcesc, întîrziindu-i cu mai bine de o jumătate de veac revărsarea asupra Țărilor Romîne, Ungariei şi centrului Europei. Izbînzile din timpul acela s-au datorat în bună parte faptului că efortul comun al popoarelor amintite a fost organizat şi condus de strălucitul talent militar şi politic al lui loan de Hunedoara.

Figura şi faptele Iui se încadrează în şirul marilor personalități ale trecutului nostru : un Mircea, un Ştefan, un Ion Vodă, un Mihai Viteazul... EI întruchipează însă mai limpede, pe un plan mai larg, ideea solidarității popoarelor din această parte a lumii întru apărarea şi înfăptuirea unor țeluri atît de îndelung şi de trudnic urmărite: libertatea şi independența.

In acest sens, popasul lîngă amintirea lui Ioan de Hunedoara apare ca un omagiu, oricînd actual, adus omului care a reuşit, într-o măreaţă clipă istorică, să simbolizeze în ochii lumii întregi aceste năzuinţe ale luptei de veacuri dusă de poporul romîn şi de popoarele din jurul său ; prietenia ce lej uneşte în zilele noastre se încheagă mai trainic, prin firele ne-J văzute ale amintirilor comune...

„URAGANUL RIDICAT DE SEMILUNA..."

Cu aproape o mie de ani în urmă, viața popoarelor din Europa şi Asia începea a păşi, treptat, pe un făgaş mai liniştit, după ce multă vreme cunoscuse frămîntările lăuntrice şi luptele care hotărniceau prăbuşirea vechii societăți sclavagiste şi a Imperiului roman, făurind îri clocotul lor noua societate feudală.

Rînd pe rînd, venite din miazănoapte sau răsărit, popoare germanice, slave şi asiatice, pătrunzînd peste hotarele şubrezite ale statului roman, răsturnaseră putreda lui clasă dominantă — a stăpînilor de sclavi ; eliberarea maselor populare din robia acestora este astfel înlesnită, deschizîndu-se societății europene posibilitatea de a se dezvolta mai departe, în condiții încă tot grele pentru cei exploatați de noii stăpîni, dar mai lesnicioase totuşi decît cele dinainte. O nouă clasă, cea feudală, începe să-şi exercite dominația ei asupra producătorilor de bunuri materiale, iobagii, clasă născută şi ea din aceleaşi schimbări sociale. Sînt fenomene care apar o dată cu perioada denumită a marii migrațiuni a popoarelor, a năvălirilor „barbare".

'Cele din unmă năvăliri care neliniştesc răsăritul Europei şi Orientul Apropiat au loc pirin secolele X—XI' şi sînt săvîrşite ide popoare de rieaim turc, originare de prin Asia centrală : pecenegii, cumanii şi turcii propriu zişi. Intre timp, în cadrul statelor şi popoarelor apărute în cursul frămîntârilor precedente, se închegaseră noile relații de producție feudală, vre-

[1] în secolul al XlII-lea mai apar şi mongolii (cunoscuți ți sub numele de tătari).

rnurîle se mai liniştiseră, iar munca de zi cu zi a maselor populare dezvoltă tot mai mult producţia de bunuri -materiale, în agricultură şi meşteşuguri. De aceea, ultimele năvăliri nu mai joacă în viaţa socială acelaşi rol progresist, ele nu fac decît să împiedice această lentă, dar sigură dezvoltare economică, socială şi culturală.

Printre popoarele care, de prin veacul al Xl-lea, au apărut în răsăritul Mării Mediterane şi la hotarele Europei, jucînd un rol de lungă durată în istoria continentului nostru, cel mai însemnat este poporul turc.

Turcii, venind din Asia centrală, au pătruns pe la jumătatea veacului al Xl-lea în Iran şi Irak, ocupînd unul după -altul micile stătulețe arabe şi chiar Bagdadul, capitala ultimilor califi arabi. Ei neliniştiră mai multă vreme hotarele de răsărit ale Imperiului bizantin. In anul 1071 pricinuiesc o grea înfrîngere armatelor bizantine, luînd prizonier pe însuşi împăratul Romanos Diogene. In urma acestei victorii turcii cuceresc, în mai puţin de douăzeci de ani, Asia Mică, Siria şi Palestina. Imperiul bizantin era greu ameninţat, la fel şi interesele economice pe care statele din apusul Europei le aveau în răsăritul Mării Mediterane. Pentru a stăvili puternica expansiune a statului turcilor selgiukizi —aşa erau ei numiţi, după un conducător al lor —■, statele apusene, Franţa, Imperiul germanic, Anglia, oraşele italiene au organizat acele expediţii de cruciadă, care, în parte, au reuşit să smulgă turcilor unele teritorii din Asia Mică şi de pe coastele de răsărit ale Mediteranei.

In măsura în care comandanţii militari din jurul sultanului selgiukid, emirii, puneau stăpânire pe pământuri întinse, pe bogăţii rezultate din prada de război şi din exploatarea populaţiilor supuse, aceşti reprezentanţi ai păturii avute din triburile turce încep a duce o politică proprie, nu se imai supun autorităţii unui singur sultan. Statul selgiukid se fărîmiţează în cîteva state mai mici, dintre care unul, destul de

important, se formează în Asia Mică, în jurul oraşului Iconium (Konieh, în limba turcă).

In secolul al XlII-lea, statele selgiukide sînt ameninţate de primejdia unei năvăliri, ce se îndrepta asupra lor dinspre răsărit, prin sudul Mării Caspice. Erau mongolii, care în uriaşa lor expansiune subjugaseră la acea vreme, în Europa, cnezatele ruseşti şi devastaseră Ungaria, Cehia, Polonia, iar o altă aripă a lor îşi întindea stăpînirea după 1250, asupra Orientului Apropiat. Statele turcilor selghikizi au fost în mare parte cucerite de mongoli, ori au ajuns în dependenţă faţă de aceştia. Mai ferite oarecum fură sultanatele şi emiratele din Asia Mică, dar şi acestea slăbiră consideraţii, în urma incursiunilor mongole.

Năvălirea mongolă a împins către apus şi o altă ramură a turcilor, nu prea numeroasă; era mai curînd un simplu trib de păstori războinici. Mai tîrziu, tot după numele unui conducător, vor fi numiţi turci otomani sau osmanlîi. Aceştia, sub conducerea semi-legendarului Ertoghrul, au intrat pe la jumătatea secolului al XlII-lea în slujba sultanului de la Iconium, Alleddin II, care i-a aşezat în nord-vestul Asiei Mici, în jurul oraşului Sogiid (în greceşte era numit Thebasion). Le-a dat acest teritoriu restrîns ca un fel de feud, însărcinîndu-î în schimb să păzească hotarele sultanatului faţă de bizantini şi lăsîndu-le toată libertatea să întreprindă incursiuni împotriva pămînturilor bizantine din apropierea mării. Acestea au fost începuturile modeste ale viitorului Imperiu otoman.

Turcii otomani erau atunci un popor de păstori. Chiar şefii lor mai trăiau încă în corturi. Cînd întreprindeau vreo incursiune de pradă, ei se grupau în cete, sub conducerea unor „viteji", aşa numiţii **alp** sau gâzi, care formau o aristocraţie a tribului. Aceştia, în urma expediţiilor de cucerire şi pradă pe care le desfăşurau în toate direcţiile, au ajuns să-şi însuşească averi mai mari, iau în stăpînire pămînturi şi se transformă treptat în proprietari feudali, ale căror venituri permanente provin din dările pe care le storc

populației supuse. Autoritatea lor se întemeia acum pe avere şi nu pe prestigiul vitejiei arătate în lupte. împrejurările istorice în care luau astfel naştere clasele sociale şi statul feudal otoman au permis turcilor pe de o parte să-şi creeze o organizație militară puternică, pe de altă parte să cucerească relativ uşor părți din vestul Asiei Mici şi din Europa. Pretutindeni întîlneau şi subjugau populații care se aflau față de ei pe o treaptă superioară de dezvoltare economieă-socială: practicau agricultura încă din timpuri foarte vechi, de asemeni şi meseriile, în vreme ce turcii abia acuim depăşeau stadiul pastoral. Clasa dominantă otomană şi-a dat repede seama că prădarea şi aservirea popoarelor mai dezvoltate constituie o admirabilă sursă de venituri. De aceea, războaiele de expansiune şi jaf devin o trăsătură fundamentală a politicii noului stat otoman; în vederea susținerii lor, clasa dominantă otomană are, pe plan intern, ca preocupare principală întărirea continuă a armatei sale. In teritoriile pe care le cucereau, turcii nu aduceau şi nu puteau aduce nici o contribuție dezvoltării producției de bunuri materiale sau progresului cultural. Dimpotrivă, ei erau aceia care ar fi avut de învățat de la aceste popoare mai înaintate. Turcii se mărginiră însă să impună populației cucerite dări felurite, exploatînd-o şi ținînd-o în supunere cu ajutorul armatei. In statul otoman se formează, prin urmare, un feudalism întrucîtva aparte: este un regim feudal de un pronunțat caracter militar, care se bazează în primul rînd pe cucerirea de teritorii şi aservirea unor populații, pe care ei le exploatează doar prin biruri, fără a interveni cu ceva în organizarea şi dezvoltarea producției.
- Expansiunea statului otoman în a doua jumătate a secolului al XIII-lea a fost înlesnită de faptul că incursiunile mongolilor au slăbit şi fărîmițat sultanatul de Iconium ; turcii otomani, mai feriți prin aşezarea lor geografică de invazia mongolă, devin mai puternici decît stăpînii lor, cuceresc teritorii din fos-

tul sultanat, pe oare pînă în cele din urmă îl vor supune în întregime.

Şi înspre apus împrejurările le erau prielnice. Bizantinii reuşiseră să recucerească, în 1261, Constantinopolul, care le fusese răpit în 1204 de una din expediţiile de cruciadă ale apusenilor, şi erau ocupaţi acum cu restabilirea autorităţii lor în Europa, slăbind apărarea părţii asiatice a imperiului.

In timpul conducătorului lor Osman (1288—1326), primul care îşi ia titlul de sultan, turcii îşi întind deja cuceririle în teritoriul bizantin, iar fiul şi urmaşul său, Orkhan, ocupă importantele oraşe Brussa şi Nicea. Primul dintre ele devine reşedinţa sultanului. Pe la jumătatea secolului al XlV-lea, statul bizantin trece printr-o perioadă de frămîntări interne, prilejuite de luptele unor partide feudale şi ale unor pretendenţi la tronul imperial. Unde dintre partidele în luptă cheamă în ajutor pe turci, mai ales împotriva unei răscoale a maselor populare, care izbucnise în oraşul Salonic şi în Tracia. Turcii au astfel binevenita ocazie de a interveni şi în Europa. Ei dispuneau în acel timp, în jurul anului 1350, de o armată puternică şi bine organizată. Fusese înfiinţat corpul de elită al infanteriei lor — ienicerii —, dispuneau şi de o cavalerie numeroasă şi rapidă —■ pînă la vreo 16.000 de luptători •—, la care se mai adăugau trupele feudalilor mai mărunţi — aşa-numiţii spahii —, care erau obligaţi să facă sultanului slujba militară. Trecînd în Europa, ei ocupă la 1357 portul Gallipoli, la 1361 marele oraş Adrianopol şi regiunile înconjurătoare. Sultanul Murad I îşi strămută capitala în acest din urmă oraş şi începe o serie de atacuri în direcţia Bulgariei şi Serbiei.

Statele din Balcani, alarmate de apariţia acestui duşman, încearcă să-i stăvilească atacurile. La 1371 sîrbii au o ciocnire cu turcii pe cîmpia rîului Mariţa. Turcii ies învingători. Prin 1385—86 înaintează pînă la Sofia şi Niş. In 1387 ei siuferă, la Ploănik, o înfrîngere în faţa unei armate unite a bulgarilor, sîrbilor

şi bosniecilor, dar fără urmări grave pentru expansiunea lor ulterioară. Dimpotrivă, în anul următor turcii intră din nou în Bulgaria de răsărit şi constrîng pe ţarul Şişman să încheie pace în condiţii grele, plătindu-le tribut anual. La 20 iunie 1389, turcii obţin o nouă mare victorie, la Kossovopolje (Cîmpia Mierlei), în Macedonia. Le stătea înainte o anmată compusă din sîrbi, unguri, bulgari şi albanezi, poate şi un detaşament muntean. La începutul bătăliei, soarta părea a le fi împotrivă, căci eroul sîrb Milos Obilici pătrunse pînă la cortul sultanului Murad I şi îl ucise. Fiul sultanului, Baiazid I, supranumit „Fulgerul", luînd comanda trupelor, transformă deruta momentană într-o mare iabîndă, în urma căreia independenţa Serbiei şi Bulgariei este grav ameninţată.

Turcii cuceresc ultimele posesiuni ipecare bizantinii le mai aveau în partea de nord-vest a Asiei Mici, ocuipă Bulgaria, pînă la Dunăre, în 1393. Expansiunea lor în Peninsula balcanică începe a nelinişti Ungaria şi chiar statele din apusul Europei. Acestea, sub conducerea regelui Ungariei, Sigismund de Luxemburg, organizează în anul 1396 o mare expediţie comună împotriva turcilor. Armata lor înfruntă pe cea a sultanului Baiazid la Nicopol, pe malul de sud al Dunării, la 28 septembrie 1396. Cavalerii apuseni nu cunoşteau tactica de luptă a turcilor. Aceştia luptau organizat, disciplinat, mişcăriile trupelor lor erau bine coordonate între ele, ordinele sultanului erau respectate întocmai. Apusenii nu puteau opune unei asemenea armate decît cel imult bravura individuală a cavalerilor, care pierdea însă mult din valoare prin indisciplina ce le risipea eforturile.

Turcii ies încă odată învingători. S-ar fi aruncat poate atunci asupra Ungariei, dacă n-ar fi survenit un eveniment grav pentru ei. Un alt mare stat care se formase în a doua jumătate a secolului al XlV-lea în Asia centrală, sub conducerea lui Timur-Lenk, sau Tamerlan, şi oare manifesta aceleaşi tendinţe de expansiune şi jefuire a altor popoare, îşi întinde stăpînirea,

în jurul anului 1400, pînă în Asia Mică. Sultanul Baiazid I încearcă să se împotrivească noilor invadatori, dar fu bătut şi luat prizonier în lupta .de la Angora, din anul 1402. Timur cuceri aproape toată partea asiatică a Imperiului otoman. După moartea lui Timur, în anul 1405, puterea statului său slăbeşte şi turcii îşi redobîndesc provinciile pierdute, dar între urmaşii lui Baiazid izbucniră lupte pentru tron, care timp de mai mult de zece ani slăbesc statul otoman şi permit chiar intervenţia în aceste lupte a Imperiului bizantin, a Serbiei şi a domnului [Tării Ramîneşti, Mircea cel Bătrîn.

După reîntronarea ordinei interne şi a autorităţii unui singur sultan, turcii pot relua politica lor agresivă, începînd mai ales cu domnia lui Murad al II-lea (1421—1451). In anul 1430 ei cuceresc marele oraş Sallonic ; întreprind apoi atacuri sistematice împotriva Serbiei, Bosniei, Ţărilor Romîne, Ungariei şi Transilvaniei.

Dintre aceste state feudale, Ungaria era cel mai întins şi mai puternic. împreună cu celelalte ţări amintite, Ungaria se încleştează cu turcii într-un lung şir de războaie de apărare, care în secolul al XV-lea, în ciuda şi a multor înfrîngeri, au reuşit totuşi să întîrzie cu aproape un secol revărsarea turcească spre miazănoapte, peste Dunăre şi Carpaţi.

Statu'l feudal maghiar avea în fruntea sa, din anul 1387, pe regele Sigismund de Luxemburg, care deveni, după 1410, împărat german[1], iar de la 1419 şi rege al Boemiei. Aceste titluri monarhice, întrunite în mîinile sale, l-au obligat să stea mulţi ani departe de Ungaria, timp pe care nobilii feudali din această ţară l-au folosit pentru consolidarea puterii lor economice şi politice şi pentru slăbirea autorităţii regale.

Sigismund de Luxemburg a căutat totuşi să întreprindă şi o acţiune de combatere a atacurilor turceşti.

[1] Pînă la încoronarea oficială ca împărat, în 1433, purta doar titlul de „rege al romanilor".

Un prim exemplu este chiar expediția încheiată prin înfrîngerea deja Nieopol, în 1396. A încercat, de prin anul 1410 şi imai ales prin al treilea deceniu al veacului XV, să întărească dominația Ungariei în Bosnia, în Serbia şi în Țările Romîne, căutînd a folosi forțele armate ale acestor state în sprijinul Ungariei. Felul în care politica lui Sigismund de Luxemburg a căutat să lege aceste țări de regatul maghiar n-a dus la o închegare imai trainică a unui front comun anti-turcesc, deoarece se ivea temerea, justificată de altfel, a unor tendințe acaparatoare ale Ungariei față de ele. Faptul acesta alimenta politica trădătoare, filo-turceaseă, a unei părți din nobilimea feudală din statele amintite. Astfel, Sigisimuod de Luxemburg atacă Bosnia la 1410, pentru a înlesni venirea la putere aci a partidei favorabile Ungariei. Serbiei îi impune cedarea către Ungaria a importantelor cetăți Belgrad şi Golubaț.

In interiorul țării, regele şi-a dat întrucâtva seama de atitudinea şovăielnică a marii nobilimi în problema luptei anti-otomane. Marea nobilime, preocupată numai de interesele ei înguste, de clasă, prefera să amine riscurile unei ciocniri hotărîtoare cu turcii şi să cumpere mai curînd pacea cu aceştia, decît s-o cîştige în bătălii, lăsînd grija luptei efective, acolo unde aceasta se impunea, țărilor vasale Ungariei, de la hotarele ei sudice. Sigismund a înțeles şi insuficiențele sistemului de organizare şi de tactică militară a regatului maghiar şi a căutat, în diete, să impună anumite reforme şi regulamente militare, prin care să constrîngă mai temeinic nobilimea să furnizeze regelui, la nevoie, contingente armate şi să permită o mai largă participare a populației la oaste. Faptul acesta lovea însă în interesele nobilimii, astfel că ea s-a opus traducerii în realitate a acestor măsuri. Sigismund, datorită şi absențelor sale îndelungate din țară, dar mai ales faptului că el se sprijinea, în interior, tocmai pe marea nobilime, n-a avut tăria şi independența necesară pentru a-şi impune voința. Ungaria a răma's

deci, în timpul său, fără aliați de nădejde în afară, fără o organizare militară corespunzătoare luptelor cu Imperiul otoman ; de aceea ea nici nu înregistrează vreun succes hotărîtor în aceste lupte, pe care Sigismund le-a dus, cu întreruperi destul de lungi, vreme de peste patruzeci de ani.

Influența Ungariei în țara Românească este din ce în ce mai vehement combătută de turci. Ei se folosesc și de rivalitățile dintre partidele boierești. Sprijinind pe unii pretendenți la tron, turcii reușiră, la 1420, să înlăture de la domnie ipe fiul lui Mircea cel Bătrîn, Mihail, care avea ajutor unguresc. Anii următori din istoria Țării Romînești se caracterizează prin luptele continue dintre Dan II, sprijinit de Sigismund de Luxemburg, și Radu II Praznaglava, ajutat de turci. începe a se observa în atitudinea clasei dominante a Țării Romînești o tendință tot mai evidentă de politică dublă, în sensul că domnii, fără a întrerupe legăturile economice și politice cu Transilvania învecinată și cu regatul maghiar, nu pot să nu țină seamă de forța otomană și de posibilitățiile acesteia de a interveni oricînd în țară. Așa se întîmplă cu un Alexandru Aldea, domn între 1431—35, care e supus turcilor, dar în același timp înștiințează pe brașoveni despre mișcările lor. La fel face și Vlad Dracul, un alt fiu al lui Mircea cel Bătrîn. El este înscăunat la 1437 tot cu sprijinul Ungariei, unde-și petrecuse mulți ani ca pretendent pribeag. Totuși, scurtă vreme după aceea, trebuie să se închine turcilor și să aștepte un moment mai favorabil pentru a-și da pe față sentimentele de prietenie față de Ungaria.

Mai la apus de acest front al Dunării, pe care Sigismund de Luxemburg nu reușește să-l consolideze, el încearcă să întărească apărarea în nordul Serbiei, prin cucerirea cetății Golubaț, căzută între timp în mîinile turcilor. Aceste acțiuni ofensive înspre Balcani încercase Sigismund a le pregăti și pe tărîm diplomatic, ducînd, în 1425, tratative cu Veneția, pentru ca puternica flotă a acesteia să contribuie la blocarea strîmto-

rilor, oprind trecerea turcilor din Asia în Europa, în cazul în care regele Ungariei ar înainta în Balcani, „spre Grecia". Tratativele n-au dus la nici un rezultat practic.

La sfîrşitul lui aprilie 1428, Sigismund de Luxemburg atacă cetatea Golubaţ, avînd o armată de vreo 20—25.000 de oameni, printre care şi rornîni trimişi de Dan II. La 3 iunie 1428 turcii îi surprind armata su'b zidurile cetăţii şi o înfrîng. După acest insucces, Sigi'smund încheie un armistiţiu cu turcii, iar pe viitor se va menţine, pe acest front, mai mult în defensivă. Intre 1429—32 el aşează în banatul de Severin un grup de cavaleri teutoni, dăruindu-i cu venituri însemnate şi însărcinîndu-i cu apărarea cetăţilor din acele părţi: Severin, Orşova, Mehadia, Saan (Ada-Kaleh), precum şi a unor alte cetăţi din Serbia, tot pe linia Dunării. Aceştia însă, pe lîngă faptul că erau nemulţumiţi cu veniturile acordate de rege, se dovedesc şi incapabili să opună o rezistenţă oarecare turcilor ; ei sînt grav bătuţi în vara anului 1432 şi **siliţi** să părăsească posesiunile lor de la Dunăre, care sînt pustiite de imusullmani. In acelaşi an, turcii năvălesc cu multă armată în Transilvania şi în Moldova. Revin şi în anul următor, precum şi în 1435—36, cu incursiuni care ating Ţara Romînească, sudul Transilvaniei, banatul de Severin şi unele localităţi din Serbia.

In această ultimă ţară, despotul Gheorghe Brancovici duce o evidentă politică de duplicitate, caracteristică marilor feudali, care se tem să ia o atitudine hotărîtă în lupta antiotomana. La 1433 el îşi căsătoreşte pe fiica lui, Mara, cu sultanul Murad II, iar pe o altă fiică cu Ulrich Cillei, membru al unei puternice familii feudale de la hotarele Austriei, înrudit cu familia imperială din Germania. Totodată Brancovici, prin 1434—35, manifestă mai hotărît intenţia sa de a se alătura Ungariei şi luptelor împotriva turcilor. In fond îşi păstra calea deschisă pentru a adopta în viitor orice altă atitudine.

In anul 1437, vara, ungurii au unele succese locale în Serbia. In schimb, în 1438, sultanul conduce o mare expediție în Transilvania, în timp ce o altă ramură a armatei jefui a din nou prin Serbia. Turcii trec în Țara Ramînească ipe la Vidin, silind pe Vlad Dracul să-i însoțească în Transilvania. Aci nu era nimic pregătit pentru apărare. Provincia fusese zguduită de marea răscoală țărănească din 1437—38 şi nobilimea se preocupase numai de înăbuşirea ei. Oastea turcească pătrunse în Transilvania prin Hațeg, unde zdrobi împotrivirea locală încercată de nobilul Kendefi (Cîndea). înainta apoi, în toiul verii, pe valea Mureşului şi spre Sibiu, arzînd şi jefuind totul. La asediul Sebeşului, Vl'ad Dracul a determinat predarea oraşului, promițînd fruntaşilor de aci întoarcerea lor grabnică din captivitatea care îi aştepta. Se pare că s-a ținut de cuvînt.

Turcii au mai prădat Mediaşul, Sighişoara ; n-au putut cuceri Sibiul şi Cetatea de Baltă, nici n-au pătruns între zidurile Braşovului, dar au ars cartierele situate înafara lor. S-au întors în Țara Romînească prin pasul Bran, cu mulți robi şi încărcați cu pradă.

Aceste continue incursiuni turceşti, cărora nu li se putea opune din partea statelor feudale din răsăritul Europei o rezistență hotărîtă, arată limpede un fapt: în viața popoarelor din aceste părți apăruse o mare şi permanentă primejdie. Viața economică, dezvoltarea oraşelor, a relațiilor comerciale, locuitorii înşişi erau într-o continuă nesiguranță. Exemplul înrobirii Bulgariei, a Greciei, a unor părți din Serbia şi Albania arăta care urma să fie, în scurtă vreme, soarta Ungariei şi a Țărilor Romîne. O sarcină de fundamentală importanță istorică apărea în fața popoarelor acestor țări, înrobite sau amenințate cu înrobirea : să-şi adune toate forțele lor, aruncîndu-le în lupta de apărare, să înlăture şovăiala, dezinteresul şi chiar trădarea claselor dominante de la conducerea statelor, să afle din mijlocul lor omul cel mai potrivit pentru a conduce această luptă internă şi externă, ce punea în

cumpănă însăşi soarta lor. Poporul maghiar şi cel romîn, atrăgînd după ele şi alte popoare, s-au dovedit capabile de marele efort colectiv pe care-l pretindea gravitatea momentului. Ele au putut ridica din mijlocul lor şi o puternică personalitate politică şi militară, demnă de conducerea acestei grandioase lupte.

Către sfîrşitul veacului al XlV-lea, vremuri tot mai tulburi ameninţau soarta Ţării Romînesti şi a locuitorilor ei. In sudul Dunării, turcii erau stăpîni; ei se apropiau zi de zi de hotarul marelui fluviu. In 1393, ultima rămăşiţă a unui stat bulgar se prăbuşeşte sub loviturile lor. În anul următor, 1394, toamna, o armată turcească trece în nordul Dunării, înaintînd prin sudul Olteniei. Domnul Ţării Romînesti, Mirtcea cel Bătrîn, le iese în întîmpinare cu oastea sa, undeva pe apa Jiului, poate pe lîngă Craiova de astăzi, într-un loc numit Rovine. S-a dat aci întîia mare luptă în care poporul Ţării Romînesti şi-a apărat libertatea sa împotriva cotropirii otomane, dovedind că turcii pot fi înfrunţi, atunci cînd împotrivirea nu urmăreşte nimbul unei deşarte glorii cavalereşti, ci e însufleţită de sentimentul adînc al dreptăţii cauzei în cumpănă, izvorît din dragostea poporului faţă de căminul său, faţă de pămîntul pe care-l muncea. Turcii suferă pierderi grele, nu se pot lăuda cu adăugarea unei noi victorii fulgerătoare la şirul acelora care ajunseseră să-i aducă sultanului Baiazid I (supranumele de „Fulgerul".

S-a întîmplat însă de pe acum un fapt care se va mai repeta în istoria luptelor Ţărilor Romîne cu turcii şi pe care cronicarii îl vor cuprinde în constatarea amară că : „nevoie este a opri cei puţini pre cei mulţi". Intre puternicul şi întinsul Imperiu otoman şi micul stat feudal din nordul Dunării era o prea zdrobitoare diferenţă de resurse militare, pentru ca o singură victorie să poată fi hotărîtoare. Chiar înfrînte pentru

moment, forțele turceşti rămîneau copleşitoare. Rezistența se arăta cu atît mai greu de urmat, cu cît o parte a boierimii muntene, temîndu-şi numai moşiile şi bunăstarea ei, şi-a trădat țara, sprijinind ridicarea în domnie a unui boier cu numele Vlad, care înclina spre o înțelegere cu turcii. înțelegerea nu era greu de încheiat. Trebuia doar să li se promită un tribut, pe care boierimea îl storcea de la țărani, nu din bunurile şi nici din munca ei. In schimb, avea nădejdea că îşi va păstra rangurile, slujbele, moşiile, putința de a exploata pe mai departe poporul. închinarea față de turci convenea deci marilor boieri, fiind pentru ei o cale mult mai uşoară şi în aparență mai sigură decît aceea a împotrivirii, care, în cazul înfrîngerii, le-ar fi adus pierderea averilor şi fuga peste hotare, spre a se feri de robie sau moarte. Inîrîngerea în fața turcilor ei o considerau cu atît mai probabilă, cu cît nu aveau încredere în țărănimea pe care o exploatau, se temeau să o vadă purtînd armele, şi numai rareori recurgeau la sprijinul ei în lupta de apărare a țării.

Pentru țărănime însă, fie ea liberă sau iobagă, închinarea față de turci însemna sporirea obligațiilor ei, a dărilor în produse îndeosebi, prin care ea trebuia să acopere nu numai pretențiile boierilor şi ale bisericii, ci şi pe acelea ce decurgeau din plata tributului, închinarea mai însemna deschiderea hotarului de miazăzi pentru pătrunderea oricînd a oştilor turceşti — în drum spre Transilvania ori Moldova —, oşti care trebuiau întreținute şi care se dedau, în trecere, la tot soiul de jafuri şi silnicii.

Nu toată boierimea gîndea însă la fel, mai cu seamă în această primă epocă a luptelor împotriva turcilor. O parte a ei înțelegea urmările dominației otomane, n-avea încredere în trăinicia soartei sale, se temeai de o vreme în care această soartă avea să depindă de bunul plac al sultanului şi al celor din jurul său. Nu primea cu uşurință nici ideea unei împărțiri a conducerii înăuntrul țării, "între ea şi o putere suzerană, cu atît mai mult cu cît aceasta însemna şi o ştirbire

adusă intereselor ei materiale: tributul plătit turcilor se adăuga la celelalte îndatoriri ale țăranului și stingherea întrucîtva libertatea exploatării țăranului din partea boierimii. Două puncte de vedere, două concluzii posibile, două forme prin care se căuta, de fapt, apărarea aceloraşi interese înguste de clasă, îndemnau, prin urmare, pe unii boieri să trădeze, după cum pe alții îi făceau să adopte poziția contrară, a sprijinirii luptei de apărare, în care singure masele populare aveau un interes trainic şi sincer. Influențată şi de biserică, instituție care nu putea, firește, să adopte de la început altă atitudine față de turci — mahomedani — decît aceea de dușmănie, partida boierească ce se hotărîse pentru luptă scotea pe primul plan, ca motivare a politicii sale, nevoia apărării credinței creştine, împotriva „păgînilor".

In cursul toamnei şi al iernii anului 1394, atunci cînd Mircea cel Bătrîn, copleşit pîna la urmă de numărul prea mare al turcilor, trădat de o parte a boierimii, a trebuit să se retragă pe dramurile care duceau spre munți, în Transilvania, mulți dintre boieri au rămas credincioşi domnului şi l-au însoțit la Braşov. Acolo sînt ei pomeniți, în actul de alianță împotriva turcilor, pe care Mircea cel Bătrîn îl încheie cu Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei. Au participat apoi la noua campanie împotriva turcilor, din 1395, în urma căreia, avînd şi ajutor unguresc, a fost, se pare, eliberată partea de apus a Țării Romîneşti de sub domnia uzurpatorului Vlad, pentru ca după încă un an, cam în preajma bătăliei de la Nicopol, din^ septembrie 1396, Mircea cel Bătrîn să-şi poată recîştiga domnia asupra întregii țări, trădătorul şi părtaşii săi fiind alungați.

Țara Romînească trecuse, aşadar, prin doi ani grei, în cursul cărora de mai multe ori pămîntul îi fusese străbătut de ostile turceşti şi de cele ungureşti şi muntene, se dăduseră lupte, se săvîrşiseră pustiiri, jafuri, ieşise la iveală nesiguranța vieții şi a avutului, pe care vor trebui să o înfrunte locuitorii, atîta vreme

cît turcii erau de-a lungul Dunării. De aceea unele familii, mai ales de mici boieri, care nu aveau interese materiale prea mari în Ţara Românească, încep să-şi părăsească ţara şi să se aşeze în Transilvania, deocamdată mai ferită de atacurile turceşti, atît datorită lanţului de anunţi al Canpaţilor de miazăzi, cît şi puterii militare mai mari a regatului feudal maghiar.

Printre familiile de mici boieri munteni care, după ce au participat la luptele amintite, au preferat să se strămute în Ungaria se găseau şi doi fraţi, dintre care unul purta numele de Şertm şi se distinsese prin slujba sa militară împreună cu fiii săi Voicu, Mogoş şi Radu. Celălalt frate, al cărui nume nu-l cunoaştem, avea de asemenea un fiu cu numele Radu. Faima de buni ostaşi de care se învredniciseră aceştia a atras atenţia regelui Sigismund asupra lor, înlesnindu-le aşezarea în Ungaria şi luîndu-i în serviciul său. După intrarea în slujba regelui Ungariei, s-a distins îndeosebi fiul mai mare, Voicu, în calitatea sa de „oştean al curţii regelui". A luptat probabil în armata ce apăra sudul Ungariei şi al Transilvaniei, căci era cunoscut şi sprijinit de generalul de origine florentină Filippo Şcolari — numit în Ungaria Pippo de Ozora, sau Pippo Spano —, căruia îi era încredinţată conducerea militară în acele părţi. Pe acelaşi front luptau foarte mulţi cnezi ramîrii din Banat şi Ţara Haţegului; e de aşteptat prin urmare ca şi pribegii munteni să fi fost mai legaţi de un ţinut apropiat de patria pe care o lăsaseră.

Venirea familiei acesteia din Ţara Romînească în Ungaria este un fapt pe care îl afirmă unele cronici \ dar în realitate nu avem siguranţa că lucrurile s-au petrecut chiar astfel. Informaţia cronicarilor poate să fie alcătuita sub influenţa faptului, ştiut în mod sigur, că Voicu şi fraţii săi erau de origine romînă şi astfel s-a socotit, poate, că ei trebuiau să fi venit nea-

[1] Thuroczi, în *Schwandtner,* Scriptores rerutn Hungaricarum (Scriitorii istoriei ungare), I, Viena, 1746, p. 242.

parat din sudul Carpaţilor. Ei puteau li însă tot atît de bine şi romîni din Hunedoara, ţinut în care populaţia românească ce trăia în regatul feudal maghiar îşi păstrase multă vreme o organizare locală autonomă, respectată de rege şi de comiţii sau castelanii săi. In fruntea satelor şi a obştiilor romîneşti din Hunedoara stăteau, ca şi în Banat, Maramureş sau în alte părţi, reprezentanţi ai populaţiei locale, numiţi cnezi. Unii dintre ei erau recunoscuţi de rege în calitate de conducători ai unor obşti locale şi erau înzestraţi cu anumite drepturi. Aceştia erau aşa numiţii cnezi regali. Mulţi dintre cnezii regali s-au distins prin serviciile militare aduse regelui, răsplătiţi fiind cu danii de moşii ; ei intrau astfel în rîndurile nobilimii mici. Ridicarea 'familiei lui Voicu, fiul lui Şerbu, prin slujbe militare la curtea regală se poate deci foarte bine încadra în procesul mai larg de ridicare a unei

părți a enezilor hunedoreni în rîndurile nobilimii. Acest fapt ar explica mai bine legăturile de mai tîrziu ale acestei familii cu cnezii şi cu mica nobilime din Hunedoara şi Caras.

Fie că venise din Țara Romîneaseă, fie că se ridicase dintre cnezii din părțile Hunedoarei, un fapt si-gur rămîne acela că Voicu a fost în slujba regelui Ungariei şi că iîn primii ani ai veacului al XV-lea se căsătoreşte cu o tînără din mica nobilime hunedoreană, de origine probabil maghiară şi de confesiune catolică, ifapt care se poate presupune atît după religia în care îşi vor creşte fiii, cît şi după numele de Clara — neobişnuit 'ia romuri — pe care-1 va purta una dintre fiicele lor.

Din această căsătorie is-a năiseut, pe la anul 1407, *un* ifiu cu numele de Ioan. Era acela care avea să devină marele conducător de oşti Ioan de Hunedoara, cel *mai* de seamă luptător împotriva turcilor, în prima jumătate a veacului al XV-lea. A mai avut un frate care *purta* aed aşi nume[1], născut după 1409 şi care îi va sta alături .mai tîrziu, în cariera sa militară, murind în luptele de pe lîngă Belgrad, la 1441. Un alt frate, mai mic, Voicu, moare de tînăr, după 1419. Dintre surorile sale, una se va mărita cu nobiluil Ioan Szekely, iar cealaltă cu Pancrațiu de Dinde'leag. Unele ştiri amintesc încă două surori: una căsătorită cu Petru II, domnul Moldovei din anii 1447—48, iar alta, după o ştire şi mai puțin sigură, ar fi fost soția unui boier din Țara Romîneaseă, numit „Manzilla" din Argeş, prin care familia pare a se fi înrudit cu domnii Țării Romîneşti. Un descendent al aces'tei uMime ramuri ar fi învățatul umanist Nicolae Olahul (1493—1568). In amîndouă cazurile, cercetările istorice consideră că, de fapt, e vorba de rudenii mai îndepărtate, iar nu de surori.

[1] în documentele medievale se întîlnesc multe cazuri care doi frați poartă acelaşi nume.

Un moment important în ridicarea acestei familii survine în anul 1409, cînd regele Sigiismund de Luxemburg dăruieşte lui Voicu, fraţilor săi Mogoş şi Radu şi vărului lor Radu, precum şi fiului lui Voicu, Ioan, cetatea Hunedoara, cu pămînturile care ţineau de ea, pe care se aflau aşezate vreo 40 de sate, vămi, .mine de sare, aur, argint şi fier. Era o danie însemnata prin care se constituia în proprietatea familiei lui Voicu un domeniu feudal cam tot atît de întins şi de. bogat ca acela ce ţinea de cetatea Devei. In urma acestei danii, familia lui Ioan de Hunedoara ocupă deja o poziţie fruntaşă în rîndurile nobilimii provinciale de stare mijlocie. Răsplătindu-i serviciile militare iîn acest fel, regele Sigismund urmărea să întărească apărarea graniţei Ungariei împotriva turcilor, legînd asemenea familii, prin interese materiale, de regiunile ce începeau a fi mai direct ameninţate.

Mai tîrziu, familia de Hunedoara a primit şi un blazon noibiliar, avînd drept emblemă un corb cu aripile uşor desfăcute şi purtînd în plisc un inel. După ce Ioan de Hunedoara şi-a cîştigat faima de erou al luptelor cu turcii, iar fiul său mai mic, Matei, a ajuns rege al Ungariei, pe seaima acestui blazon s-au plăsmuit felurite legende referitoare la originea familiei care-l purta. Asemănarea acestui blazon cu stema Ţării Romîneşti —• un vultur ou o cruce în cioc — a fost invocată ca dovadă a strămutării familiei lui Voicu din Ţara Romînească şi a înrudirii ei cu familiile domneşti de aci.

Mai cunoscută este însă legenda care spune că regele Sigismund de Luxemburg, în trecere prin Transilvania, s-ar fi îndrăgostit de o romîncă din părţile Hunedoarei, pe care, la despărţire, a dăruit-o cu un inel, ca semn de recunoaştere pentru copilul cel avea să se nască din dragostea lor şi pe care mama trebuia să-l trimită, cînd va fi mare, la curtea regală. Mai tîrziu fata sa căsătorit cu un nobil de prin partea locului. Odată, la o vînătoare, un corb is-

pitit de strălucirea inelului cu care se juca micul Ioan, cum fusese nuimit copilul, i-l fură şi zbură cu el pe craca unui copac. Tatăl vitreg, atras de ţipetele băiatului, săgeta corbul şi salvă inelul preţios pentru viitorul familiei. Astfel se putu prezenta tînărul Ioan, mai tîrziu, la curtea regală, unde fu recunoscut mulţumită inelului, luat sub protecţia regelui şi dăruit cu moşii întinse. Aîlînd întknplarea ce o avusese în copilărie, regele i-a dat ca blazon tocmai un corb cu un inel.

O altă legendă, care nu merită de altfel nici o crezare, este aceea plăsmuită de umanistul italian Bonfinius, istoricul de curte al regelui Matei Corvin ; în dorinţa de a-şi măguli stăpînul, el se străduieşte să alcătuiască o genealogie fantezistă, potrivit căreia familia Huniazilor (sau Corvinilor cum au început ei a fi numiţi, tot în legătură cu blazonul ce-l purtau) s-ar fi tras din familia romană Valeria Corvina, potrivit tradiţiei căreia, un corb ar fi ajutat pe unul din membrii ei să învingă pe un luptător gal. Tîrziu, în vremea împăratului Augustus (31 î.e.n — 14 e.n.) un descendent ai acestei familii, Valerius Messala Gorvinus, a fost trimis în Panonia spre a înăbuşi o răscoală. De la el, — inventează în continuare Bonfinius —, s-a păstrat numele Croaţiei (Corvatia, în latineşte), iar urmaşii săi s-au strămutat apoi în Transilvania, aducînd cu ei numele de Corvinus.

Povestea lui Bonfinius n-a fost crezută probabil nici de autor şi nici de cei pe care se străduia să-l preamărească ; ea n-a avut o circulaţie în popor. Cealaltă însă s-a răspîndit şi a fost preluată de tradiţia populară şi de cronicarii de mai tîrziu. Nici această legendă însă nu poate fi adevărată. Cel mult a putut avea loc incidentul neobişnuit al săgetării unui corb ce furase un inel oarecare de-al familiei. Amintirea lui s-a păstrat, amplificîndu-se şi adăugîndu-i-se o anumită semnificaţie.

Originea regală a lui Ioan de Hunedoara este însă o închipuire. Informaţiile documentare nu confirmă

prin nimic favoarea deosebită pe care Sigismund de Luxemburg i-ar fi acordat-o. Adevărata lui ascensiune începe abia în vremea urmaşului acestuia, Albert de Austria, după anul 1438, iar împrejurările acestei ascensiuni sînt destul de cunoscute şi de uşor explicabile. De altfel, dacă Ioan de Hunedoara ar fi fost fiu nelegitim al regelui, n-ar fi avut nici un motiv să nu declare el însuşi acest fapt, care pe atunci nu era deloc înjositor, ci dimpotrivă i-ar fi justificat, în unele ocazii, chiar pretenţii asupra tronului, pe care Ioan nu le-a formulat niciodată.

Tema aceasta a unui inel sau a unui alt obiect mulţumită căruia s-au putut recunoaşte de către înalţii lor protectori persoane de rang obscur, dar de origine nobilă, e foarte des întîlnită în literatura medievală. Ea mai apare, de pildă, şi în legătură cu un episod din viaţa regelui Matei Corvinul.

Ioan de Hunedoara s-a născut probabil la curtea regală şi a copilărit la Hunedoara, în castelul pe care părintele său 1-a primit ca danie după naşterea lui. Tatăl, Voicu, a murit între anii 1414—19, cap al familiei rămînînd fratele său, Radu, care este amintit în documente, la 1419, sub numele rqaghiarizat de Ladislau, ceea ce arată procesul de asimilare a familiei cu nobilimea maghiară şi catolică.

Pe moşia Hunedoarei şi-a petrecut deci copilăria marele erou. A cunoscut de mic viaţa ţăranilor din acele părţi, şi-a cunoscut rudeniile, printre cnejii şi micii nobili din acele locuri, a văzut pe munţii care străjuiau în zarea de miazăzi castelul părintesc focurile ce dădeau semn sinistru, în noapte, despre apropierea unor armate turceşti, a putut vedea chiar răniţii unor lupte ce s-au dat cu turcii, în părţile Haţegului, pe la 1421. Apropierea lui de cnejii şi ţăranii liberi, legăturile de familie pe care se va sprijini in cursul carierii lui politice, primejdia otomană, au fost idei care au crescut cu sine, din primele observaţii pe care i le-a prilejuit viaţa. Copilărind în Transilvania, s-a înrădăcinat în el şi mai adînc ideea lup-

tei comune a romînilor şi ungurilor împotriva cotropirii turceşti, s-a obişnuit cu o largă îngăduinţă şi în problemele religioase.

De tînăr, ca toţi fiii de nobili, şi-a însuşit o educaţie militară. Carte n-a învăţat prea multă. II va fi îndrumat poate parohul Hunedoarei, sau capelanul castelului, dar latineşte n-a ajuns să ştie bine niciodată. Tot la o vîrstă foarte tînără a plecat de acasă, fiind trimis, după obiceiul micilor nobili, să-şi desăvîrşească educaţia militară în slujba cîte unui mare baron; A servit ca aprod la familiile Csanâdi şi Csâky şi a trecut apoi în serviciile despotului sîrb Ştefan Lazarevici, probabil pe una din moşiile pe care le avea acesta în sudul Ungariei. Astfel s-au putut naşte tradiţiile populare sîrbeşti despre îndrăznealţa faptă a lui Ioan, care, la o vînătoare,. ar fi reuşit să ucidă un lup fioros, sau chiar despre descendenţa iui din despotul sîrb.

Ieşind din slujba lui Ştefan Lazarevici, el a intrat în aceea a familiei Ujlaki şi apoi în aceea a viitorului episcop de Zagreb, Dumitru Osupor. Era de-acum nu un simplu ostaş, ci conducătorul unui mic detaşament de 6 pînă la 12 călăreţi. Primele lui fapte de arme le săvîrşeşte aşadar în sudul Ungariei, aproape de acele nestatornice hotare otomane, unde îşi va cîştiga gloria de mai tîrziu. S-a cunoscut în vremea aceasta cu Pippo de Ozora, care-1 sprijinise şi pe tatăl său.

Pe la 1430, Ioan de Hunedoara se căsătoreşte cu Elisabeta Szilâgyi, dintr-o familie nobilă din Slavonia, sau din comitatul Solnocului de mijloc. Familia Szilâgyi era printre cele care sprijineau domnia lui Sigismund de Luxemburg. Tatăl Elisabetei, Ladislau, un om destul de învăţat, luase parte la luptele împotriva unor 'alţi pretendenţi ce se opuneau venirii lui Sigismund la tronul Ungariei.

Din această căsătorie s-au născut doi fii : cel rrtare, Ladislau, în 1431, cel mic, Matei, la Cluj, la 24 februarie 1443.

In vara sau toamna anului 1430, Ioan de Hunedoara a intrat, ca şi tatăl său odinioară, în serviciile directe ale regelui Sigismund. Cronicile spun că la această dată el era încă tînăr. Ii descriu şi portretul fizic şi moral, în care se amestecă, desigur, trăsături deduse din strălucitele lui fapte de mai tîrziu. Era un om de înălţime mijlocie, bine legat, cu gît puternic, cu un păr castaniu sclipitor, ochii mari, faţa rumenă, cu un aer de seriozitate în ţinută. Meseria armelor însemna pentru el totul în viaţă. Viaţa de ostaş, spun cronicile, însemna pentru el ceea ce e apa pentru peşti, sau pentru cerbii cei iuţi hăţişul pădurilor umbroase.[1]

In slujba regelui, Ioan de Hunedoara şi-a putut îmbogăţi cunoştinţele, mai ales pe cele militare. A luat parte, la început ca un om destul de neînsemnat, în întreprinderile mari ale regelui său. A cunoscut oameni, locuri, îşi-a îmbogăţit experienţa vârstei lui încă tinere. In toamna anului 1431 îl însoţeşte pe Sigismund de Luxemburg în Italia, intrînd în numărul acelor soldaţi pe care regele Ungariei îi promisese ca ajutor ducelui Milanului, Filiippo Visoonii, împotriva Veneţiei.

O impresie adîncă trebuie să fi făcut asupra tînărului ostaş această ţară bogată, în plină dezvoltare economică şi culturală. La Milano, marele centru meşteşugăresc şi comercial din nordul Italiei, a stat Ioan de Hunedoara vreme de doi ani. A cutreierat străzile însufleţite de lume, deşi multe din ele înguste şi murdare, ale bogatului oraş. A văzut mulţimea pestriţă a oamenilor veniţi de pretutindeni şi a lucrurilor aduse aci din toate părţile de negustori. I-au izbit uneori auzul mirat şi frînturi de grai din ţara lui, şi poate astfel a cunoscut acolo pe clericul Ioan de Zredna, care în urma anilor petrecuţi la studii în Italia va deveni unul din primii reprezentanţi ai culturii umaniste în Ungaria, iar prietenia cu Ioan de

---

[1] Thuroczi, în *Schwandtner,* lucrarea citată, I, p. 242.

Hunedoara îl va înălța la rangul de episcop de Oradea şi de cancelar al regatului. La 25 noiembrie 1431, tînărul comandant era, desigur, în fruntea ostaşilor săi, în (mulțimea care se îmbulzea în piață să privească încoronarea regelui Sigismund cu coroana de fier a regilor longobarzi, act care preceda încoronarea ca împărat, ce trebuia să aibă loc la Roma, săvîrşită fiind de însuşi papa. La Roma însă, unde Sigismund s-a dus în imai 1433, pentru încoronare, pe Ioan nu-1 aflăm. A rămas *acolo* unde îl reținea slujba sa militară, la Milano şi în nordul Italiei, învățînd din organizarea armatelor italiene, din metodele lor de luptă, legînd cunoştință cu unii comandanți ai vremii, ca Francesco Sforza, de la care, precum şi de la alții, a putut învăța ştiința militară, dar nu s-a apropiat niciodată de spiritul de aventură şi de caracterul îndoielnic al acestor „condottieri"[1] italieni.

Şederea în Italia i-a fost folositoare tînărului Ioan şi din alt punct de vedere, decît acela al îmbogățirii cunoştințelor despre lume, oameni şi meseria sa. Nu putem şti prin ce mijloace, dar constatăm că la Milano el a dobîndit o oarecare avere, putînd împrumuta, în anii următori, regelui Sigismund, în mai multe rînduri, sume importante de bani, pentru care primeşte ca zălog sate şi moşii prin jurul Aradului, al Cenadului şi în comitatul Bekes.

După întoarcerea lui Sigismund din Italia, Ioan de Hunedoara părăseşte slujba ducelui Milanului şi îşi însoțeşte suveranul în Elveția, la Basel, unde îl întîlnim la 17 ianuarie 1434. Aici se țineau în acel timp şedințele nesfîrşite ale unei adunări generale a reprezentanților de frunte ai bisericii catolice, un conciliu, cum i se spunea. In jurul oraşului acestuia se concentra, ca în vremea oricărui mare congres diplomatic, o bună parte din activitatea religioasă

[1] Şefi de trupe mercenare care se angajau în slujba oricărui principe sau stat, pentru plată.

şi politică europeană, fiind de faţă multe personalităţi de seamă ale timpului. De va fi pătruns, ca privitor, în sălile conciliului, ori poate pe străzile oraşului, a admirat fără îndoială splendoarea odăjdiilor scumpe ale înalţilor prelaţi ai bisericii, fără să priceapă prea mult din subtilele cuvîntări în la- * tineşte pe care ei le rosteau. îşi va fi încrucişat privirea şi cu cel ce, în veşmîntul lui purpuriu, prezida această mare adunare: trimisul papei, cardinalul Giuliano Cesarini. Nu putea să ştie atunci că, abia zece ani mai tîrziu, soarta îl va face să-1 vadă murind pe acest cardinal, în preajma sa, pe cîmpiile de luptă din Bulgaria, pe care le vor fi străbătut împreună.

La conciliul de la Basel s-a discutat între altele şi o problemă însemnată pentru împăratul Sigismund de Luxemburg: mijloacele de a înăbuşi mişcarea de eliberare a poporului ceh de sub jugul feudal german, cunoscută sub numele de mişcarea husită. In anul 1415, un alt conciliu al bisericii, ţinut tot în Elveţia, la Constanţa, încercase să pună capăt mişcării printr-un act barbar : atrăsese acolo pe Ian Hus, conducătorul ei, şi îl arsese pe rug, ca „eretic". Rezultatul fusese o şi mai mare înăsprire a luptei poporului ceh, împotriva asupritorilor săi feudali : Imperiul germanic şi Biserica romano-catolică. De aceea, conciliul de la Basel încerca acum să procedeze într-altfel, mai pe ocolite. El intră în tratative cu burghezia şi feudalii cehi, care alcătuiau tabăra moderată a mişcări husite, şi care, înstpăimînfcati de revendicările şi luptele sociale ale maselor populare, se arătau dispuşi să accepte din nou dominaţia germană.

Prin trădarea acestor elemente din conducerea mişcării husite, Sigismund de Luxemburg a fost iarăşi recunoscut ca rege al Cehiei şi în anii următori el va pleca în Boemia, spre a-şi lua în stăpînire tronul, de la care husiţii îl înlăturaseră în 1419. In '436—1437, mereu în suita suveranului său, dar stînd deja în fruntea unui detaşament de 50 de călăreţi

greu înarmaţi, la care se adăugau ajutoarele acestora, Ioan de Hunedoara participă şi la campania lui Sigismund de Luxemburg' în Cehia. Instăpînirea acestuia asupra noului regat n-a fost cu totul uşoară, deşi Sigismund fusese, oficial, recunoscut ca rege şi primit la Praga. Masele populare însă, şi chiar o parte din orăşenimea cehă, nu erau de acord cu revenirea stăpînirii germane; o considerau rezultatul unei trădări şi *au* încercat, în unele părţi, să i se opună cu armele. Rezistenţa lor izolată a fost înfrîntă, aşa cum cereau interesele coroanei. Ioan de Hunedoara a participat la aceste lupte, unele din ele destul de grele, în care a trebuit să-şi rişte chiar viaţa. Ii stătea alături acum şi fratele său mai tînăr, Ioan, care în vremea campaniei din Italia rămăsese în ţară şi luptase împotriva turcilor, chiar şi prin Ţara Romînească, în anii 1433—34.

Luptele pe care le-a purtat în Cehia n-au rămas fără urmări asupra formării anumitor convingeri politice şi asupra cunoştinţelor de artă militară ale lui Ioan de Hunedoara. El vedea în faţa lui o armată compusă din oameni simpli, ţărani, meseriaşi, lucrători mineri, care aproape douăzeci de ani înfruntaseră armatele ifeudale trimise împotriva lor ca să-i răpună. Hărţuiţi în aceste războaie îndelungate, cu rîndurile larg rărite în atîtea campanii sîngeroase-e, trădaţi de conducătorii lor, aceşti oameni din popor găseau totuşi tăria morală a unui efort pentru cauza lor, chiar fără speranţă de izbîndă. Aci a putut deci Ioan de Hunedoara să cunoască valoarea acestor elemente husite, pe care le va angaja ulterior în mare număr, în armata sa, împotriva turcilor.

A mai putut observa îndeaproape şi tactica militară pe care o foloseau husiţii : întrebuinţarea mai largă a infanteriei şi a tunurilor uşoare şi în deosebi folosirea căruţelor ca mijloc de transport şi ca mijloc de apărare improvizată. Cînd dădeau o bătălie în cîmp deschis, husiţii îşi aşezau cu repeziciune căruţele în formă de dreptunghi, le legau între ele cu

lanțuri şi întăreau spațiile goale cu bîrne şi scînduri. Retrasă în interiorul acestei cetăți de căruțe, armata husită putea frînge_ avîntul dezordonat al şarjelor cavaleriei feudale. În campaniile sale împotriva turcilor, Ioan de Hunedoara va lîncepe să aplice, la un moment dat, unele din învățămintele tacticii husite.

Hotarele Cehiei erau amenințate în acei ani şi de Polonia. Dinastia Jagello, care domnea acolo, plănuia să ocupe şi tronul ceh. Nădejdea îi era acum risipită prin revenirea lui Sigisimund de Luxemburg. Şi pe acest teatru de luiptă cei doi frați au avut deci prilejul de a-şi risca viața şi a se înălța în favoarea suveranului lor.

In decembrie 1437, împăratul Sigismund de Luxemburg moare. In aceeaşi lună, Ioan de Hunedoara era la Alba Regală (Szekesfehervar), la încoronarea lui Albert de Austria, noul rege al Ungariei. Se întoarce apoi în Cehia, unde rămîne aproape în tot cursul anului 3438. E sigur că nici el, nici fratele său n-au participat la luptele nobilimii din Transilvania împotriva țăranilor răsculați în anii 1437—38.

La sfîrşitul anului 1438, sau începutul celui următor, Ioan de Hunedoara şi fratele său au părăsit Cehia şi au fost numiți bani ai Severinului, avînd în paza lor cetățile Severin, Gureni, Orşova şi Mehadia. In luna mai a anului 1439, ei se angajaseră să servească pe regele Albert cu un număr de o *sută* de călăreți, pe cheltuiala lor, pentru care sumă de bani le sînt zălogite cîteva localități din comitatul Bodrog. După lungi peregrinări prin atîtea țări, Ioan de Hunedoara îşi începe astfel activitatea lui pe acel teatru de lupte unde îşi va cîştiga renumele de ostaş ce îl va înălța pînă la cele mai mari demnități.

Era pe-atunci un om încă tînăr. Avea cam 32 de ani. De vreo 15 ani viața îi era consacrată'carierei armelor. In acest timp văzuse mult din tot ceea ce îi putea servi unui conducător de oşti în desăvîrşirea artei sale. Participase la unele ciocniri mai puțin în-

x..

semnate cu turcii, văzuse ce înseamnă o țară dezvoltată din punct de vedere meşteşugăresc şi comercial, cum era Italia, îşi dăduse seama de resursele materiale pe care o asemenea dezvoltare le oferă statului şi armatei, învățase din experiență ceva din arta militară a condottierilor italieni, trăsese poate deja ■concluziile sale asupra avantajelor pe care le prezentau armatele de mercenari şi a condiției pe care trebuia să o întruneşti pentru a le putea angaja şi menține credincioase : banul. In atmosfera de intrigi politice din statele italiene şi în aceea tot atît de complicată a conciliului de la Basel, se inițiase — nu deajuns însă pentru a-şi pierde cu totul încrederea în ea, aşa cum o merita — în ascunzişurile întortochiate ale diplomației curților europene, care, prin lipsa ei de sinceritate, învăluită în promisiuni şi cuvinte, îl va decepționa de atîtea ori. In Cehia învățase să cunoască valoarea pe care o dă armatei credința într-un ideal social şi politic ce corespundea intereselor poporului, apreciase măiestria cu care husiții ştiuseră găsi noi metode de luptă, superioare tacticii, sau, imai bine spus, lipsei de tactică militară a trupelor feudale. Serviciile militare neîntrerupte şi valoroase pe care le făcuse regilor Ungariei îi aduseseră drept recompensă multe moşii, prin care el rotunjise averea inițială a familiei şi se ridicase, ca stare materială, aproape de rangul marilor nobili, înainte de 1439, Ioan de Hunedoara a avut posibilitatea de a-şi îmbogăți experiența, de a se forma ca om politic şi mai cu seamă ca şef militar. Atunci cînd primejdia turcească devenea tot mai amenințătoare, iar marea nobilime feudală din Ungaria şi din alte țări apropiate tot mai nesimțitoare în fața primejdiei, tot mai ahtiată numai după urmărirea intereselor ei egoiste de clasă, popoarele din răsăritul Europei vor trebui să se ridice cu mai multă hotărîre întru apărarea existenței şi a viitorului lor. Un asemenea moment se apropia în preajma anului 1440. Pentru înfăptuirea sarcinii istorice concrete ce stătea

i | ÎNCEPUTURILE CARIERII MILITARE
A UUI
IOAN DE HUNEDOARA

' ■ Călătoriile lui Ioan <k Hunedoara in tinerețe, cu onşeh fi tcurik unk a îndeplini slujbe militare.

atunci în fața popoarelor Ungariei, Țărilor Romîne, Serbiei, Albaniei şi Bulgariei, trebuiau însă şi energia, inteligența şi priceperea unui conducător, care să fie la înălțimea greutăților pe care avea să le înfrunte. Pentru această misiune, Ioan de Hunedoara era unul an oamenii cei mai pregătiți.

Prin numirea sa ca ban al Severinului, în 1438—1439, *loan* de Hunedoara ocupa întîia demnitate mai însemnată în regatul ungar; alături de rolul militar pe care-1 avusese pînă atunci şi care rămînea sarcina lui principală în acea regiune de graniță, el avea să joace de acum înainte şi un rol politic.

împrejurările ascensiunii lui politice de după anul 1439 sînt strîns legate de evenimentele interne ce se desfăşurau atunci în Ungaria, de luptele pentru putere dintre anumite partide feudale.

In prima jumătate a secolului al XV-lea, Ungaria era o țară în care feudalismul se afla în dezvoltare. Făcea progrese, încete, dar sigure, agricultura, la fel se dezvoltau şi meşteşugurile în oraşe, deveneau tot mai strînse şi mai numeroase legăturile comerciale dintre oraşe şi ținutul înconjurător, sau chiar dintre diferite oraşe mai îndepărtate unele de altele. De asemenea, sînt în progres şi legăturile comerciale cu alte țări : cu Imperiul germanic, cu Italia, cu Țările Romîne ş.a.

Dezvoltarea vieții economice în Ungaria se făcea în profitul clasei care deținea în mîinile sale puterea economică şi politică : feudalii. Aceştia aveau în proprietatea lor cea mai mare parte a pămînturilor ; pe moşiile lor ei îi exploatau pe țăranii iobagi, pretinzîndu-le prestarea unor zile gratuite de muncă, cedarea în folosul feudalului a unei părți din recolta micului lot de pămînt pe care ei îl aveau în folosință ; le pretindeau şi dări în bani. Feudalii mai exploatau

pe țărani şi pe orăşeni prin mijlocirea impozitelor cuvenite vistieriei regale, prin taxele pe negoț — vămile de la hotare şi din locurile de tîrg dinăuntrul țării —, prin obligația militară pe care o aveau oraşele şi țăranii liberi, prin nenumărate alte impuneri ce decurgeau din drepturile administrative şi judecătoreşti ale nobilului asupra țăranului.

Profitînd de pe urma tuturor acestor forme de exploatare a celor ce munceau, nobilimea feudală caută mereu să-şi lărgească acele condiții care făceau cu putință exploatarea : proprietatea asupra pămîntului şi drepturile ei politice, juridice şi administrative. Dezvoltarea regimului feudal are loc, prin urmare, în strînsă legătură cu creşterea marii proprietăți, cu tendința de concentrare în mîinile familiilor nobililor mai de frunte a unor moşii tot mai întinse, care ajung să ia proporțiile unui mic stat. Pe imensele domenii care se adunau în proprietatea lor, marii feudali caută de asemenea să dobîndească tot mai multe drepturi: de administrație, de judecată, de strîngere a dărilor pentru vistieria regală, de organizare proprie a unor trupe de „apărare" (pe care ei le pot folosi tot atît de bine pentru a-şi ataca şi jefui vecinii de moşii) — cu un cuvînt, ei caută să stăpînească într-un chip cît mai deplin domeniile lor, spre a le putea exploata mai în voie. Nici chiar puterea regelui şi a organelor sale administrative nu le este pe plac, îi stânjeneşte; se simt destul de puternici pentru a-şi rezolva fiecare în parte problemele legate de stăpînirea lor asupra pămîntului şi de ținerea în supunere a iobagilor. Marii nobili feudali duc, aşadar, o politică de fărîmițare a statului, de întărire a propriei lor puteri locale. Conflictele dintre ei şi le rezolvă de multe ori singuri, ducînd lupte unii cu alții, jefuindu-şi reciproc moşiile, atacînd oraşele şi pe negustorii ce călătoreau cu mărfurile lor, pustiind ogoarele şi gospodăriile țărăneşti. In fruntea statului ei doreau un rege slab, care să nu fie în stare a se împotrivi domniei bunului lor plac, Această anarhie feudală, care convenea marilor nobili, era profund

Castelul de la Hunedoara (starea actuală). In cursul timpului castelul a fost restaurat de mai multe ori. Aspectul de astăzi datează de Ia restaurarea săvîrşită după un incendiu din anul 1854.

dăunătoare dezvoltării economice, vieţii oraşelor şi a gospodăriilor ţărăneşti. Pentru a-şi putea desfăşura în voie munca lor paşnică, masele de ţăfani, meşteşugari, negustori şi lucrători aveau nevoie de linişte şi ordine în interiorul ţării, astfel că ei preferau o guvernare centrală energică, puternică, în stare să ţină în frîu anarhia marilor nobili.

Marea nobilime nu se preocupa în mod serios nici de primejdia dinafară, expansiunea otomană. Văzîndu-şi numai de interesele sale înguste de clasă, ea nu voia să-şi rişte viaţa în luptele cu turcii. Preferă tratativele, darurile oferite acestora, în speranţa că va reuşi să îndrepte atacurile turcilor în altă parte şi astfel viaţa şi bunăstarea ei să nu fie ameninţate. Starea de fărîmiţare a statului, luptele interne dintre feudali slăbeau puterea de rezistenţă a întregii ţări, împiedicau organizarea apărării împotriva unui duş-

man ale cărui intenţii de subjugare şi jefuire a altor popoare erau vădite pentru toată lumea. In însemnările unor contemporani putem citi asemenea cuvinte, la adresa marilor nobili unguri : „...nu se tem de dumnezeu, ci îşi iubesc doar pîntecele, se feresc să meargă la război acolo unde ameninţă turcii, nu apără ţara şi poporul". Un alt nobil, din părţile Dalmaţiei, recunoaşte într-o scrisoare către rege că a preferat să linguşească pe turci cu daruri, în nădejdea de a-şi feri astfel moşiile de pustiire.

Pentru masele populare însă, apărarea hotarelor faţă de turci, sau de orice duşman, era dorită în aceeaşi măsură cu pacea şi ordinea înăuntrul ţării. Incursiunile turceşti, tot mai dese, pustiau sate şi oraşe, duceau inii de locuitori în robie. Negustorii se fereau să mai meargă spre ţinuturile care erau încontinuu ameninţate cu război. Viaţa economică era tulburată, mizeria poporului se adîncea. Mai putem adăuga şi faptul, de care oamenii de atunci nu-şi puteau da însă seama, în această forma, că ocupaţia otomană exercita o influenţă negativă asupra vieţii,'| popoarelor subjugate, deoarece turcii aveau un regir feudal de tip militar, care nu se preocupa aproape d loc de organizarea şi încurajarea producţiei, ci numai| de organizarea exploatării populaţiei supuse. Funcţio-*"! narii şi armata otomană erau necinstiţi, corupţi şi comiteau nenumărate abuzuri împotriva populaţiei, adîncindu-i sărăcia şi înapoierea ei culturală. Apărarea împotriva expansiunii turceşti era o sarcină de căpătîi pentru popoarele din răsăritul Europei: însemna apărarea de o iformă şi ,mai crudă ,şi mai grea a exploatării feudale, decît aceea care domnea, în general, în Europa. Inţelegînd primejdia, popoarele din această parte a continentului s-au împotrivit cu îndîr-jire năvălirilor turceşti, s-au strîns în jurul acelor oameni care erau pentru o politică de rezistenţă hotă-rîtă. Liniştea înăuntrul şi în afara ţării, aceasta era dorinţa simplă şi legitimă a celor care munceau.

Mica nobilime din Ungaria, la fel ca cea din multe alte țări, era nemulțumită de nemăsurata întărire a puterii marilor feudali. Ea nu avea moşii prea întinse şi nici venituri prea mari. Unii mici nobili erau de-a dreptul săraci. Moşiile nu şi le puteau decît cu greu spori, căci pretutindeni îi înconjurau domeniile imense ale marilor nobili. In această situație, micii nobili îmbrățişau mai ales cariera armelor, intrau în slujba marilor baroni sau a regelui, în nădejdea unei îmbogățiri în urma unor fapte de arme. Starea lor de subordonare, drepturile politice mai puține, greutatea de a ocupa marile demnități ale statului, situația lor materială modestă în comparație cu a marilor nobili, toate acestea făceau din mica nobilime o pătură socială duşmană pînă la un anumit punct marii nobilimi, şi o aliată posibilă, pînă la un alt punct, cu oraşele şi chiar, în cazuri mai rare, cu țărănimea. Mica nobilime vrea să se ridice la aceeaşi situație economică şi politică cu marea nobilime : vrea o egalitate politică *pentru ea,* nu şi pentru masele populare, pe care tinde uneori să se sprijine, spre a da mai multă tărie revendicărilor ei. Faptul că la răscoala țăranilor romîni şi unguri din Transilvania, din anii 1437—38, participă şi elemente din mica nobilime şi unele oraşe, arată limpede contradicțiile dintre marile partide (nu în înțelesul modern al cuvîntului, ci într-unui «nai general) din viața politică a Ungariei, în prima jumătate a veacului al XV-lea : de o parte marii feudali, în rîndul cărora intrau şi înalții prelați ai bisericii, de altă parte mica nobilime, căreia i se alăturau oraşele Şi în anumite împrejurări putea conta chiar pe un oarecare sprijin al maselor țărăneşti.

Mica nobilime nu avea însă nici puterea, nici îndrăzneala de a pune deschis problema unei „reîmpărțiri a puterii" în statul feudal, de a pretinde direct, pentru sine, conducerea politică. Pentru a-şi atinge acest scop, ea recurge la metoda sprijinirii puterii regale, luptă pentru o întărire a autorității acesteia, ipentru

un fel de „reformă" a organizării politice a statului, în aşa fel ca toţi nobilii, de orice stare, să fie egali între ei în faţa regelui, să aibă aceleaşi drepturi şi aceleaşi obligaţii faţă de rege. In problema principală a politicii externe — lupta antiotomană — mica nobilime, legată mai ales de cariera'rhilitară, era mai favorabilă unei rezistenţe armate, deşi cu oarecare rezerve. In general, nici ea nu e dispusă să lupte în afara hotarelor regatului.

Faţă de linia politică generală reprezentată de marea nobilime — fărîmiţarea teritorială şi forma anarhică de guvernare, cu o putere centrala slabă, şovăială pînă la trădare în politica externă —, mica nobilime este pentru întărirea puterii regelui, pentru strîngerea legăturilor între provincii şi lichidarea anarhiei conducerii marilor feudali locali, pentru o apărare mai hotărîtă a graniţelor statului. Această din urmă linie politică, chiar dacă era izvorîtă tot din interese înguste de clasă, era mai în acord şi cu interesele' orăşenimii şi ţărănimii, asigurînd în mai mare măsură dezvoltarea viitoare a societăţii din Ungaria.

Ioan de Hunedoara, în calitatea lui de membru al păturii nobilimii mici, ridicîndu-se pînă la treptele unor demnităţi mai înalte, aproape exclusiv în urma unor servicii militare aduse regelui, a împărtăşit punctul de vedere al categoriei sale sociale şi a luat atitudine în acest sens în evenimentele politice interne din Ungaria, de după anul 1439. Chiar dacă între timp el dobîndise moşii întinse, care-1 puneau pe picior de egalitate cu marii nobili, aceştia nu l-au recunoscut niciodată ca fiind unul de-ai lor : l-au privit cu dispreţ, l-au considerat un fel de „parvenit". In cariera lui, Ioan de Hunedoara va avea să înfrunte mereu duşmănia marilor baroni, mai ales că el se dovedea a fi omul acelei partide care urmărea să le ştirbească deplinătatea privilegiilor politice. Succesele obţinute în luptele cu turcii, îndată după numirea lui ca ban al Severinului, îl impun şi drept cel mai talentat gene-

ral din Ungaria acelui timp. Şi din punctul de vedere al evenimentelor interne şi din acel al luptelor de apărare a regatului, Ioan de Hunedoara s-a dovedit a fi omul cel mai potrivit spre a reprezenta interesele partidei micii nobilimi şi astfel aceasta 1-a ridicat în fruntea ei.

In anul 1439, activitatea oştilor turceşti se întăreşte în Serbia, în apropierea hotarelor de miazăzi ale Ungariei. In primăvara acelui an, sultanul Murad al Il-lea atacă şi cucereşte Serbia de la răsărit de rîul Morava. In acelaşi timp, unii vasali ai turcilor devastau părţile de apus ale regatului sîrbese. Sultanul asediază apoi capitala Serbiei, Semendria (Smederevo). Despotul sîrb Gheorghe Brancovici lăsă cetatea să fie apărată de fiul său, Grigore, şi de unchiul acestuia, Toma Contacuzino, şi se refugie în Ungaria, ducînd cu sine pe fiul cel mai mic, averile pe care le putuse lua, şi fiind însoţit de mulţi boieri şi preoţi. Brancovici ceru ajutor nobilimii maghiare. Aceasta, în dieta ţinută la Buda, la 29 mai 1439, hotărî o campanie împotriva turcilor, mai mult pentru a îndepărta primejdia ce ameninţa Belgradul, decît pentru a-i ajuta pe sîrbi. Dieta stabili, de altfel, că regele va pleca in luptă numai cu armatele sale personale (banderiile regale) şi cu cele ale marilor nobili şi prelaţi, neavînd dreptul să ridice la oaste toată nobilimea şi nici să pună dări generale pentru a strînge mercenari.

Expediţia fu pregătită încet; nobilii nu arătau nici o tragere de inimă, căutau doar să arunce unii asupra altora răspunderea ridicării ostaşilor. Se adunară cu greu, în tabăra de la Seghedin, vreo cîteva mii de oameni, slab pregătiţi, iar plecarea în campanie fu mult tărăgănată. La 27 august 1439, cetatea Semendria căzu în mîinile turcilor, care pedepsiră cu cruzime pe rudele lui Brancovici, ajunse în captivitate. Murad al H-lea lăsă o garnizoană în Semendria şi se îndreptă spre sudul Serbiei, unde cuceri bogatul centru minier Novobrdo. Probabil în legătură cu aceste evenimente

constatăm, în septembrie 1439, că îoart de Hunedoara şi fratele său dublaseră forţele ce le stăteau la îndemînă pentru apărarea cetăţilor din Banatul Severinului. Ei au acum 200 de oameni greu înarmaţi, pe lîngă trupele auxiliare.

Abia pe la sfîrşitul lunii iulie, "cînd Semendria nu mai putea fi salvată, regele Ungariei, Albert, se hotărî să se pună în mişcare. Armata înainta greoi, spre miazăzi, pe valea Tisei ; cu ea era şi un fiu al fostului domn muntean Dan II. începuse a bîntui în rîndurile ei dizenteria. Ostaşii şi nobilii nu ascultau ordinele regelui, dezertările luau proporţii, astfel că înaintarea trebuia oprită. Printre puţinii care rămaseră fermi lîngă rege fu şi Ioan de Hunedoara. Se hotărî retragerea. Armata se împrăştie tot mai ,mult. Ioan reveni în Severin şi aci avu mai multe ciocniri cu turcii, fără a se mărgini numai la apărare, ci trecînd şi la unele atacuri locale, în regiunea Vidinului.

Regele se întoarse în Ungaria, pînă într-o localitate de lîngă Strigoniu (Esztergom), unde se îmbolnăvi şi muri, la 27 octombrie, lăsînd pe văduva sa, regina Elisabeta, în aşteptarea unui moştenitor eventual al tronului.

Aşa se sfîrşi această expediţie foarte puţin glorioasă şi care mai pricinuise şi o altă greutate : lăsase Ungaria fără rege şi fără un moştenitor sigur. Copilul pe care-1 aştepta regina trebuia neapărat să fie băiat, pentru a putea moşteni tronul.

Această nesiguranţă era gravă, în momentele acelea în care Ungaria, după căderea Semendriei, şi, de fapt, a întregului regat sîrbesc, era ameninţată îndeaproape de turci. Era neapărată nevoie de rezolvarea problemei succesiunii la tron pentru a se putea apoi organiza mai bine rezistenţa împotriva turcilor.

In jurul problemei dinastice ieşi la iveală deosebirea de vederi dintre partida marilor baroni şi aceea a micii nobilimi. Marii nobili se grupară în jurul reginei Elisabeta şi apărară drepturile la tron ale viitorului ei fiu. Abia în cazul în care ea ar fi dat naştere unei

fete trebuia ales un alt rege. Marilor nobili le convenea să aibă în fruntea statului un suveran numai cu numele, un copil pus sub tutela lor. Principalele familii care sprijină această candidatură la tron sînt : ducii Cillei, familia Garai, familia Szecsi, din care făcea parte Dionisie Szecsi, arhiepiscopul de Strigoniu.

Regina Elisabeta avea însă şi adversari moilţi şi puternici, ca palatinul Laurenţiu Hedervâry sau episcopul de Eger, Simion Rozgonyi. Era apoi împotriva ei majoritatea nobilimii mici şi mijlocii, care dorea un rege în stare să guverneze efectiv. O parte din marii nobili din regiunile învecinate cu Serbia, care aveau de aparat moşiile lor din sudul Ungariei, ori nutreau chiar planuri de expansiune în Balcani, aveau şi ei nevoie de o regalitate puternică, spre a le apăra interesele împotriva turcilor, în faţa cărora ei nu mai puteau rezista singuri, şi nici nu-i putea îndupleca prin daruri. Aşa erau familiile Talloczi (de Talovac), Marczali ş.a.

In dieta care se întruneşte la Buda, în ziua de 1 ianuarie 1440, regina Elisabeta cere sprijinul nobililor maghiari, pentru a putea conduce regatul pînă la apropiata naştere a moştenitorului legitim.

La dietă participă şi Ioan de Hunedoara. El zugrăvi într-o cuvîntare gravitatea primejdiei turceşti, duşmănia dintre Ungaria şi Polonia pentru coroana cehă, pentru Galiţia şi Moldova, arătă pericolul ca Ungaria să rămînă total izolată, deoarece sultanul oferise deja a alianţă militară, împotriva Ungariei, regelui polon Vladislav III Jagello. El trase concluzia că era nevoie imediată de un rege major, cu autoritate reală de a conduce statul, şi de o întărire a legăturilor regatului maghiar cu ţările vecine şi îndeosebi cu Polonia (mica nobilime şi oraşele nu priveau cu ochi buni influenţa germană, de aceea sprijinirea pe imperiu nu e luată în considerare de Ioan de Hunedoara). încheie, propunînd candidatura regelui polon la tronul Ungariei. Acestuia avea să i se propună o dată cu tronul şi căsă-

toria cu regina-văduvă Elisabeta, rămînînd în vigoare drepturile de moştenitor ale copilului pe care îl aştepta, dar numai după moartea lui Vladislav.

Proiectul acesta îu primit de majoritatea membrilor dietei, astfel că şi regina se lăsă, cu greu, convinsă să accepte trimiterea unei solii la curtea polonă.

Solia plecă în capitala Poloniei, la Cracovia, între 23—30 ianuarie 1440, unde începură tratativele cu curtea polonă. In timpul convorbirilor, la 22 februarie, regina Elisabeta născu un fiu, care va fi cunoscut sub numele de Ladislau Postumul. Ea trimise de îndată scrisori la Cracovia, poruncind delegaţiei maghiare să-şi retragă invitaţia făcută regelui polon. Ambasada însă, sprijinită de îndemnurile lui Ioan de Hum&loara şi ale altora, continuă discuţiile, astfel că, la 6 martie, regele Vladislav acceptă tronul Ungariei.

El promite că va întări prin jurămînt, la încoronarea sa, drepturile, libertăţile şi obiceiurile Ungariei (adică ale nobilimii) şi că va apăra Ungaria şi Polonia de turci şi de tătari. Peste cîteva zile, dieta maghiară confirmă alegerea lui Vladislav ca rege, deschizîndu-se astfel calea războiului civil între aderenţii reginei Elisabeta şi ai fiului ei, şi între susţinătorii noului rege.

Furioasă pentru dejucarea planurilor sale, regina aresta pe membrii soliei, care se întorceau din Polonia, le confiscă şi le distruse actele pe care le aduceau cu ei. Ladislau Garai, care păzea tezaurul regal, din cetatea Vişegrad, îi puse la dispoziţie, în ascuns, coroana regilor Ungariei, cu care nevîrstnicul Ladislau Postumul fu încoronat, la Alba Regală, de arhiepiscopul de Strigoniu, Dionisie Szecsi. Ducele Ulrich Cillei presta jurămîntul de credinţă în numele nobililor prezenţi, iar Nicolae Ujlaki, un alt mare baron, încinse, în mod simbolic, sabia, regelui din leagăn. Copilul fu pus oficial sub tutela ducelui Albert de Austria, spre a atrage pe habsburgi în sprijinul partidei Elisabetei. Acestora li se cedează şi cîteva oraşe de la graniţa de vest a ţării.

Reținut în Polonia de revolta unui principe lituan, Vladislav nu putu sosi în Ungaria decît la 21 mai, cînd intră în Buda cu o impunătoare suită polonă, întîm.pinînidu-1 palatinul Laurențiu Hedervâry, Ioan de Hunedoara, numeroşi alți nobili, precum şi delegați ai regelui Bosniei şi ai despotului Gheorghe Brancovici.

Se hotărî încoronarea lui Vladislav pentru ziua de 17 iulie 1440, la Alba Regală. Arhiepiscopul de Strigoniu fu constrîns de dietă să accepte a săvîrşi în persoană şi această a doua încoronare. Deoarece adevărata coroană fusese predată de Garai reginei Elisabeta, lui Vladislav i se puse pe creştet coroana ce împodobea relicvele regelui Ştefan cel Simt, la Alba Regală. După încoronare, Vladislav, potrivit obiceiului, fu condus în biserica din piața oraşului, unde apăru pe tron în ornatele regale, primind aclamațiile şi omagiile mulțimii. Străbătu apoi călare străzile, se opri în fața unei alte biserici, urcă în turnul ei şi, de la cea mai înaltă fereastră, se văzu fulgerînd în lumină sabia lui, cu care el brăzda aerul în direcția celor patru puncte cardinale, ca simbol al hotărîrii sale de a apăra hotarele țării împotriva duşmanilor din orice parte.

După încoronarea lui Vladislav, ruptura dintre cele două partide se adînceşte. Alături de regină şi de marii nobili — Cillei, Garai, arhiepiscopul Szecsi — rămaseră părțile de apus şi de nord ale țării. De partea lui Vladislav şi a aderenților săi, printre care se găsea şi Ioan de Hunedoara, se alăturară regiunile de răsărit, cuprinzînd şi Transilvania.

Pentru a-şi asigura stăpînirea asupra bogatelor comitate miniere din Slovacia, regina Elisabeta chemă trupe de mercenari husiți din Boemia, sub conducerea aventurierului Ioan Jiskra. Acesta ocupă oraşele miniere şi principalele cetăți din nordul Ungariei. Poporul de aci n-a văzut însă în el pe un mercenar al marilor nobili, ci 1-a primit ca pe un fost tovarăş

de luptă al conducătorilor războaielor husite pentru libertate. Neavînd bani pentru a-i plăti pe aceşti mercenari, regina amanetă regelui Friedrich III de Habsburg coroana „sfîntă" a Ungariei. Trecu asupra acestuia şi drepturile de tutelă asupra fiului ei, „regele" Ladislau V Postumul.

In toamna şi iarna lui 1440—41 regina, tot pentru a-şi procura bani în vederea susținerii războiului civil, mai amanetează lui Friedrich de Habsburg moşii de-ale ei de prin Austria şi chiar oraşul şi ținutul Şopron, din Ungaria. Toate aceste acte potrivnice intereselor Ungariei au îndepărtat şi mai mult de regină majoritatea nobilimii şi a populației, care vedea în marii nobili din jurul Elisabetei pe exploatatorii cei mai odioşi.

Ioan de Hunedoara, numit în fruntea trupelor partidei regelui Vladislav I', atacă <mai întîi cetatea Gyor, pe care episcopul oraşului o predase Elisabetei, iar Cillei o întărise. Cetatea nu putu fi cucerită, în schimb fură curățite de duşmani împrejurimile oraşelor Buda şi Alba Regală, iar Ulrich Cillei, care, în laşitatea sa, nici nu avusese de gînd să reziste, e prins de un detaşament polon, în vreme ce căuta să fugă spre Pojon (Bratislava) şi predat regelui Vladislav. Acesta îl ținu într-o captivitate onorabilă şi după cîteva luni, în ianuarie 1441, îl eliberă, cerîndu-i în schimb jurămînt de credință şi un număr de ostateci. Regele spera ca prin mijlocirea lui Cillei să poată ajunge la o împăcare cu partida adversă.

Intre timp, în sudul Ungariei izbucni o revoltă a nobilimii fidele față de Elisabeta. In fruntea ei stătea Ladislau Garai. împotriva lui se îndreptă armata condusă de Ioan de Hunedoara şi Nicolae Ujlaki. Intîlnirea celor două armate avu loc în sudul Ungariei, nu departe de malul drept al Dunării, lingă Bâttaszek. Mişcîndu-şi cu repeziciune armata, dînd dispoziții tru-

[1] Ca rege al Poloniei, el era intitulat Vladislav al III-lea, dar pe tronul Ungariei era cel dintîi suveran cu acest nume.

pelor sale de a cruța regiunea şi populația, Ioan de Hunedoara şi-a asigurat superioritatea asupra marilor feudali, pe care el îi numeşte, înainte de luptă, „vînzători de patrie*. Ii înfrînge şi alungă resturile oastei lor din sudul Ungariei. Ladislau Garai fuge în Austria. In această luptă, Ioan de Hunedoara s-a impus, în atenția regelui şi a întregii partide ale cărei trupe le conducea, prin capacitatea sa militară. Ca răsplată a serviciilor aduse, a fost numit într-una din cele mai înalte demnități: voievod al Transilvaniei şi comite al Timişoarei, păstrînd şi calitatea de ban al Severinului. Voievod al Transilvaniei era nuimit împreună cu Nicolae Ujlaki. El nu-şi ocupă noua funcție decît în primăvara anului 1441, căci în toamna şi iarna lui 1440 primi sarcina să reorganizeze apărarea cetății Belgrad.

într-adevăr, se siimțea din nou la hotarele de miazăzi nevoia unui priceput conducător de oaste. Turcii, avînd în fruntea lor pe însuşi sultanul Murad II, se concentrară în primăvara anului 1440 în apropiere de Belgrad. Aci, înainte de a începe asediul cetății şi ostilitățile cu Ungaria, sultanul aşteptă cîtva timp rezultatul ofertei de alianță militară pe care o făcuse Poloniei. Cînd auzi însă că regele Vladislav a acceptat coroana ungară, văzîndu-şi dejucate speranțele, începe, în iulie, asediul. Belgradul era înconjurat de ziduri puternice, cu numeroase turnuri de apărare. Fortăreața era aşezată pe o înălțime şi era apărată din trei părți de fluviile Dunărea şi Sava, care se întîlneau aci. Garnizoana cetății, compusă în mare parte din mercenari nemți, era sub comanda nobilului de origine croată Ioan de Talovac (Talloczi). Turcii înconjurară cetatea pe uscat şi o blocară cu vase, de pe cele două fluvii. Şi pe uscat şi pe vase aveau maşini grele de război, cu care bombardau zidurile oraşului. Garnizoana trebuia să reconstruiască în cursul nopții părțile din zid pe care asediatorii le doborîseră peste zi. Pentru a-şi înlesni asaltul, turcii începură în taină săparea unei subterane, în partea de sud a zidurilor,

de unde voiau să înceapă un atac prin surprindere. Un necunoscut din lagărul otoman înştiinţa garnizoana Belgradului despre acest plan, printr-un bilet legat de o săgeată, trasă peste zid. Se iputură astfel lua măsuri de minare a părţii ameninţate. Cînd turcii porniră la atac, fură decimaţi de explozii şi astfel tentativa lor fu mult slăbită. Ei reuşiră să treacă zidurile în unele puncte, pătrunseră în oraş, dar garnizoana dădu un contraatac viguros şi îi respinse.

Intre timp sosiră la sultan trimişii lui Vladislav I, care îi reamintiră oferta anterioară de bună înţelegere şi îi cerură oprirea asediului. Murad îşi dădea seama că nu mai are forţe suficiente pentru a cuceri Belgradul, astfel că primi să trateze. Se arătă dispus să înceteze pentru moment asediul, dar pentru încheierea păcii puse condiţia de a i se ceda ulterior Belgradul. In cazul în care această pretenţie nu i-ar fi fost respectată, el ameninţa că va reveni şi va pustii totul în cale. Deocamdată îl lăsă pe Ishak, begul de Semendria, să mai neliniştească hotarul Dunării şi împrejurimile Belgradului, iar sultanul se îndreptă cu grosul armatei spre sud, prin Macedonia. In drum, luară atîta lume în robie, încît, după spusele cronicilor,; soldaţii turci „îţi ofereau o fată frumoasă pentru cizmă".

Noua campanie a sultanului îngrozi pe sîrbi şi boga-f: tul oraş comercial Raguza (Dubrovnik), de pe coasta"[5] Dalmaţiei. Gheorghe Brancovici, cunoscînd stările de lucruri din Ungaria şi dîndu-şi seama că nu poate nădăjdui nimic de acolo, călătoreşte la Veneţia, în mai 1440, pentru a cere ajutorul republicii. Nu primi însă nimic, deoarece veneţienii îl duşmăneau pentru stăpînirea unor teritorii din apropierea coastei Mării Adriatice.

Războiul civil care bîntuia în Ungaria, în vara şi toamna anului 1440, îl împiedică pe Ioan de Hunedoara să dea vreun ajutor Belgradului, care se apără eroic, doar cu mijloace proprii. El soseşte în oraş după încetarea asediului şi se ocupă' grabnic de

Interior din castelul de la Hunedoara — Aşa numita „Sală a Cavalerilor".
Sala, un admirabil exemplu de arhitectură gotică, era destinată recepţiilor şi serbărilor.

reconstruirea cetăţii, care durează pînă pe la sfîrşitul anului 1440. Numai după ce încheie această muncă, pe care o îndrumă el însuşi cu toată grija, pregătindu-şi, fără să ştie, un punct de temelie pentru lupta victorioasă pe care o va da aci peste vreo cincisprezece ani, loan de Hunedoara merse către primăvara următoare în Transilvania, unde îşi ia *ki* primire demnitatea de voievod.

în iarna lui 1440—41, războiul civil continua în părţile de apus ale ţării. Cillei, nerespectmdu-şi jurămîntul de credinţă în schimbul căruia fusese eliberat, atacă trupele regale trimise împotrivă-i şi înainta pînă către Buda. Regele luă atunci în persoană comanda armatei, respinse trupele lui Cillei şi îl constrînse pe turbulentul magnat să încheie, la 19 aprilie 1441, o pace potrivit căreia el renunţa să mai spri-

jine pe Ladislau Postumul şi pe Elisabeta, promiţîndu-i-se în schimb că va fi primit în graţia regelui Vladislav şi tratat la fel cu ceilalţi mari nobili.

In felul acesta, prin renunţarea la luptă a principalilor aderenţi ai Elisabetei, ciocnirile din părţile de apus încetară, iar Vladislav se putu îndrepta înspre Slovacia, unde stăpînea Ioan Jiskra. Acesta bătuse deja de cîteva ori armatele trimise în contra lui. Şi de astă dată, sprijinit de orăşenîmea şi ţărănimea slovacă, ce se împotrivea revenirii dominaţiei feudalilor maghiari, el repurta o victorie, învingînd, în octombrie 1441 1 frigă oraşul Kosice, armata regelui.

Războiul civil nu se poate deci încheia cu un succes deplin pentru partida regelui Vladislav. In părţile de miazănoapte ale ţării rămase stăpîn Jiskra. El începea de pe acum să manifeste o anumită intenţie de dominaţie personală în acele regiuni.

Anul 1441 este destul de însemnat în cariera lui Ioan de Hunedoara. După ce, cu un an înainte, se remarcase prin talentul lui militar în luptele din războiul civil, acum îşi întăreşte renumele printr-un succes, de un oarecare răsunet, obţinut împotriva turcilor. Fiindu-i încredinţată slujba *de* voievod al Transilvaniei, el începe, tot acum, să aplice măsurile cerute de partida sa, necesare în vederea unei mai trainice organizări a apărării faţă de turci şi pentru întărirea puterii regale. A făcut, în acest sens, şi dovada unui priceput şi energic organizator pe tărîmul finanţelor şi al administraţiei; calităţile acestea se îmbină la el cu acelea ale unui om politic dotat cu simţul realităţii şi al măsurii. Ştie să' lovească în adversari cînd trebuie, dar înţelege să şi menajeze, atunci cînd -apreciază că această a doua metodă îl duce mai curînd la scopul urmărit.

Misiunea pe care Ioan de Hunedoara o avea în Transilvania nu era uşoară. Marii nobili de aci erau puternici. Răscoala ţărănească din 1437—38, împo-

triva căreia luptaseră cu mijloacele lor militare proprii, le dăduse prilejul încheierii unei uniuni cu secuii şi cu saşii, prin care cele trei părţi îşi promiteau să se ajute una pe alta în caz de nevoie. Puterea nobililor feudali se consolidase în urma acestui act. E adevărat că între punctele acestei alianţe se prevedea că nobilii, saşii şi secuii nu se vor opune cu armele împotriva regelui, dacă acesta ar avea vreo nemulţumire faţă de unii din ei. In schimb, se spunea că, în faţa regelui, ei vor putea să intervină, prin rugăminţi, unii în favoarea celorlalţi. O solidaritate între ei este recomandată, deci, şi în acest caz. Solidaritatea aceasta nu era de loc sigur că va rămîne în marginile unor metode paşnice şi plecate, mai ales după duşmăniile reciproce pe care le stîrnise încoronarea lui Vladislav I şi războiul civil început din 1440. Voievodul care îl precedase pe Ioan în slujbă, Desideriu Losonczi, era de partea reginei Elisabeta. In ianuarie 1441 el mai lua măsuri pentru strîngerea în folosul acesteia a dărilor anuale de la oraşe. Săvîrşise şi acte mai vădit duşmănoase împotriva regelui Vladislav I: pustiise nişte moşii ale unor credincioşi ai acestuia şi pricinuise pagube la cămara ' sării din Dej, dată în arendă unor cămaraşi de origine italiană. Vladislav I îl declară necredincios, îi confiscă nişte moşii din comitatul Dobîca (în ţinutul Someşurilor), pe care le dăruieşte unui alt nobil, iar noilor voievozi Ioan de Hunedoara şi Nicolae Ujlaki le porunceşte, în martie 1441, să cerceteze plîngerea cămăraşilor din Dej împotriva lui Losonczi.

Ioan de Hunedoara adoptă o atitudine prudentă faţă de puternicul nobil. Preferă să-1 determine, printr-o purtare îngăduitoare, a nu mai sprijini partida adversă ; convinge pe rege să-i restituie moşiile pe carej te confiscase mai înainte. In acelaşi timp, Ioan caută să-şi cîştige aderenţi în Transilvania, pentru a-şi întări poziţia sa şi a regelui şi a putea trece, la

[1] Oficiul de administraţie.

nevoie, la măsuri mai hotărîte împotriva adversarilor. El întăreşte legăturile cu micii nobili din cuprinsul sau din vecinătatea domeniilor sale personale, dintre care o bună parte erau „slujitori" (familiares), adică un fel de vasali ai săi. Cu siguranţă că 'la intervenţia lui regele dăruieşte, în martie 1441 -—■ deci cam atunci cînd Ioan şi-a luat în primire demnitatea de voievod —, un număr de 25 de sate din Hunedoara şi Alfba unor mici nobili din Turdaş, Geoagiu, Iladia. Susţine pe cnezii hunedoreni din Vad, din Rîul-Alb, Rîul-Bărbat, acordîndu-le acte de proprietate, întăriri ale drepturilor cneziale sau intervenind pe lîngă rege în acest scop. La fel e în bune legături cu familia Cîndea (Kendefi) din sudul Hunedoarei, ai cărei membrii fuseseră deja, si vor fi şi în viitor, printre cei mai credincioşi participanţi la campaniile împotriva turcilor.

O altă bază a întăririi poziţiei lui Ioan de Hunedoara în Transilvania au fost legăturile sale de familie ; în sudul ţării el e sprijinit de rudeniile soţiei sale, familia Gereb de Vingard. In nord, în ţinutul Să'tmarului, îl sprijinea cumnatul său, nobilul Pancraţiu de Dindeleag, pe care îl numeşte vieevoievod. Alături de el păstrează însă în slujbă şi pe vicevoievodul anterior, Nicolaie de Ocna Sibiului, pe care reuşeşte în felul acesta să-1 facă, pe viitor, unul dintre aderenţii săi.

In al treilea rînd, noul voievod s-ia preocupat de întărirea bazei materiale a administraţiei sale. Şi-a îndreptat atenţia asupra acelor ramuri ale activităţii economice care aduceau venituri mai însemnate fiscului regal. Aşa erau, de pildă, ocnele de sare şi alte mine din Transilvania. Asupra exploatării şi administrării ocnelor de sare a exercitat un control mai sever. Intră în legătură strînsă cu oraşele pe lîngă care funcţionau cămări ale sării, cum era Dejul sau Turda. In general, îi lasă în funcţie pe numeroşii arendaşi ai ocnelor, de origină italiană, dar alături de dînşii a pus şi oameni ai săi de încredere. Mai

tîrziu, el va numi pe doi dintre primii săi slujitori — locuitori din Turda — cămăraşi ai salinelor în acel oraş. Documentele regale recunosc meritele lui Ioan în a pune ordine în administraţia sării, care ajunsese dezastruoasă după moartea lui Pippo de Ozora.

întărirea veniturilor şi a legăturilor sale îi permite în continuare şi acte mai hotărîte faţă de nobilii nesupuşi. Un exemplu îl oferă atitudinea lui faţă de nobilul Dionisie din Slă'raş, care în 1437 fusese reprezentant al nobilimii în tratativele cu ţăranii. Luînd partea Elisabetei, este declarat necredincios de regele Vladislav. Unele familii feudale aveau însă tactica lor, în cadrul unor evenimente ca acelea prin care trecuse Ungaria în anii 1440—41. Deşi în strînse legături unele cu altele, ele treceau fie de partea unei partide, fie de partea celeilalte. Familiile care sprijiniseră partida ce se dovedea victorioasă, interveneau apoi în favoarea altora, care căzuseră în disgraţia regelui. Aşa se întâmplă şi în cazul lui Dionisie de Sfăraş, absolvit de rege în urma intervenţiei unui alt nobil, care formal, îi fusese credincios. •

Ioan de Hunedoara nu acceptă însă aceste ocolişuri ale nobilului. Ii confiscă lui Dionisie din Sfăraş trei sate, aşteptînd de la el fapte, nu vorbe, în sprijinul partidei regale. Astfel îl obligă să-şi dea concursul în luptele care au urmat cu turcii.

Tot din această perioadă a începuturilor activităţii sale ca voievod al Transilvaniei datează şi organizarea mai largă a armatei pe care Ioan a condus-o împotriva turcilor. întărirea ei va fi şi ipe viitor una din preocupările sale continue.

Ca toţi marii proprietari feudali, Ioan de Hunedoara a avut şi el armata lui proprie, mu prea mare însă, compusă mai ales din cnezi şi mici nobili din comitatele Hunedoara şi Caras. Pe mulţi dintre cnezii care l-au urmat la oaste, în temeiul obligaţiilor lor militare, Ioan i-a dotat cu proprietăţi şi i-a înnobilat. Un cronicar din secolul al XVI-lea notează că romînii

din Haţeg au primit înnobilarea din vremea lui Ioan de Hunedoara.

Chiar de la început însă, armata lui se deosebeşte simţitor de tipul de armată feudal. Experienţa campaniilor sale de prin Italia şi Cehia, faptul că nu puteai conta în mod sigur — mai ales în împrejurările interne prin care trecea atunci ţara — pe prezenţa nobililor şi a oastei lor, îl îndeamnă să se sprijine mai mult pe armata de 'mercenari. E foarte probabil că el avea de pe atunci mercenari cehi, poloni, neimţi sau chiar unguri.

Mercenarii şi-i plătea din veniturile funcţiei sale şi din acelea ale moşiilor lui personale. Acestea din urmă nu erau prea iinari, în comparaţie cu cheltuielile pe care le pretindea armata de mercenari. O moşie cu o sută de sate aducea în vremea aceea un venit anual cam de 1.000 de florini, iar pentru un călăreţ greu înarmat se plătea pe lună între 4 şi 7, sau chiar pînă la 8—10 florini. De la rege nu prea obţinea bani în acest scop. In general, regele, pentru cheltuielile cu întreţinerea mercenarilor, i se recunoştea dator şi îi zălogea anumite moşii. Imposibilitatea vistieriei regale de a plăti vreodată aceste datorii a dus, în multe cazuri, la trecerea unor asemenea moşii în proprietatea deplină a lui Ioan. Este deci o formă prin care Ioan de .Hunedoara îşi întăreşte mult averea şi puterea lui personală.

Armata aceasta voievodul şi-o pregătea cu o grijă deosebită. E foarte probabil că în bună măsură explicaţia victoriilor sale constă tocmai în munca, mai puţin bătătoare la ochi, a instruirii continue. El a fost printre primii, în răsăritul Europei, care a acordat o mare însemnătate luptei infanteriei şi a deprins-o cu mînuirea armelor de foc, ce erau încă o noutate pe atunci. Pentru a putea deplasa cît mai repede infanteria, mult mai puţin mobilă decît cavaleria, el a preluat de la husiţi metoda transportării *ei* pe căruţe, iar pentru a o întări în luptă, a introdus în dotarea armatei sale şi tunuri mai uşoare, care o în-

Mormîntul lui loan cel Tînăr, fratele lui Ioan de Hunedoara, în catedrala catolică din Alba lulia.

soţeau. Pînă atunci, tunurile erau considerate mai mult armă de asediu ori erau folosite în apărarea cetăţilor, ocupînd deci poziţii fixe. Ioan a studiat *cu* atenţie modul de luptă al turcilor şi, pentru a face faţă rapidităţii mişcărilor lor, a creat detaşamente numeroase de cavalerie uşoară, pe care Ie aşeza pe flancurile armatei, spre a împiedica prin contra-atacurile lor repezi încercările de învăluire din partea duşmanului. Conştient de faptul că lupta în care se angajase împotriva Imperiului otoman era privită cu simpatie de masele largi ale poporului, a deschis mai larg porţile armatei sale pătrunderii elementelor populare. îşi dădea seama de planurile de cucerire ale^ turcilor şl înţelegea că mărginindu-se numai !a apărare însemna a expune ţara la incursiuni şi jafuri continue, la o hărţuială care ar fi dus la epuizare. ue aceea, pentru el forma principală a luptei -era siva^ pătrunderea adîncă în teritoriul inamic, pen- a-1 înfrînge *acolo* şi *în chip decisiv* pe duşman,

obținînd astfel o soluție, un sfîrșit al războiului care se purta, eu întreruperi, de mai bine de o jumătăți de veac. Preferința lui pentru ofensivă era îndreptă țită și de sprijinul pe care era sigur că avea să-l găsească pe pămîntul subjugat de turci, din partea popoarelor aflate aci: romîni, sîrbi, bulgari, care așteptau să vină dinspre miazănoapte un ajutor pentru eliberarea lor.

Pentru a putea duce această luptă ofensivă, el s-a folosit mai cu seamă de armata de mercenari, care, dacă era plătită, îl urma oriunde, în vreme ce nobilii feudali, trebuind să întrețină armata pe cheltuiala lor, refuzau să lupte mai departe de hotarele regatului.

In acest fel și în aceste scopuri își construia, cu trudă și cu răbdare, Ioan de Hunedoara baza puterii lui politice și militare. în organizarea și conducerea armatei, el aducea cu sine experiența a mulți ani de luptă pe cîmpiile Europei. Aducea și multe cunoștințe militare teoretice. Prin mijlocirea unor prieteni ai săi, mai pricepuți decît dînsul în tainele limbii latine, studiase operele de artă militară ale lui Caesar. Avea o conștiință înaltă despre misiunea sa de ostaș. Spunea uneori celor din jurul său: „Nu e atît de ușoară meseria armelor precum cred unii; trebuie să aduni multă învățătură și imultă experiență".'

In urma muncii susținute pe care a desfășurat-o în Transilvania în primăvara și vara anului 1441, Ioan de Hunedoara a putut interveni din nou, toamna, înainte de 8 octombrie, pe teatrul de luptă din Serbia, unde Ishak, begul de Semendria, neliniștea mereu împrejurimile Belgradului și valea fluviului Sava. La rîndul său, pentru a pune caipăt incursiunilor acestuia, Ioan pătrunse cu armata lui în teritoriul isîrbesc, ocupat de turci, cale de trei zile. La întoarcere e atacat de Ishak-beg. Ioan de Hunedoara îl înfruntă. își așează la mijloc pedestrimea — lăncieri și arcași —, sprijinind-o cu cavaleria greu înarmată (care purta

[1] Elekes Lajos, Hunyadi, Budapesta, 1952, p. 103—104.

platoşe). Pe aripi, el puse cavaleria uşoară, dar în rezervă ţinu o bună parte din cavaleria grea şi arcaşii călări. Izbînda îu deplină în favoarea armatei maghiare. Turcii fură urmăriţi trînă aproape de Seimendria, doar puţini reuşind să scape. învingătorul, încărcat de pradă, se întoarse la Belgrad. Faima lui sporeşte. La Buda, regele Vladislav îi serbează victoria, îi mulţumeşte printr-o scrisoare şi-l dăruieşte cu o nouă moşie în Hunedoara.

Voievodul are însă durerea de a pierde în aceste lupte pe fratele său mai tînăr, Ioan, tovarăşul credincios din anii tinereţii, cu care împreună urcase treptele trudnice ale primelor slujbe şi demmităţi. 11 înjmormînteză cu cinstea cuvenită în biserica episcopală din Alba Iulia. N-avu timpul să se lase prea mult însoţit de tristeţea sa. Priceperea şi curajul lui aparţineau de-aeuim ţării şi popoarelor care începeau a-şi pune nădejdea în el. Acestea îl chemau iarăşi, pentru a le conduce lupta lor, în înfruntarea unor primejdii tot mai ameninţătoare.

„Şi-ntr-o zi, sub umbra crucii,
Puse semilunii stăvili; Cinci
popoare îi cer scutul Şi-1
slăvesc de-atunci
în pravili!..."

J. Arany, Szibinyâni Iank ■

Pentru apărarea Transilvaniei era o problemă însemnată şi aceea a soartei Ţării Romîneşti. Se afla aci un domn hotărît să-şi apere ţara ? însemna că armatele otomane puteau fi oprite sau mult întîrziate în drumul lor către Transilvania. Era la domnie un şovăielnic, ori un boier trădător ? Trecătorile Carpaţilor erau deschise, trupele turceşti puteau oricînd surprinde nepregătită apărarea Transilvaniei, erau chiar ajutate în incursiunile lor. Problema asigurării unui domn aliat în Ţara Romînească îl preocupase în atîtea rînduri pe Sigismiund de Luxemburg: în vremea lui Mircea cel Bătrîn, a fiului său Mihail, în tiimipul luptelor dintre Dan al II-lea şi Radu II Praznaglava (1421—27). Tot cu sprijin unguresc ajunsese la tron în 1437 şi Vlad Dracul, un alt fiu al lui Mircea cel Bătrîn. Acesta nu-şi .putu păstra însă fidelitatea faţă de cei ce-1 ajutaseră să ocupe tronul. Turcii erau prea apropiaţi şi prea puternici. Putea spera împotriva lor într-un ajutor din Transilvania, zguduită, din vara lui 1437 şi pînă în primăvara următoare, de marea răscoală ţărănească ? împotriva sentimentelor sale şi ale poporului, Vlad Dracul trebui deci să însoţească pe turci în campania acestora în Transilvania, în 1438, şi să urmeze a face jocul lor. De cîte ori i se înfăţişa însă ocazia potrivită, el căuta să-şi afirme adevăratele lui convingeri, păstrînd legături de bună vecinătate cu Transilvania.

[1] J. Arany, Iancu Sibinianu.

Atitudinea lui îl făcu suspect *îv* ochii turcilor. Diferiți comandanți şi demnitari ai sultanului îl acuzau în fața acestuia de fățărnicie. Turcii fortifică Giurgiul şi lasă în cetate o garnizoană puternică, pentru a supraveghia pe domnul din Tîrgovişte. Bănuielile asupra lui sporind, turcii, după 11 octombrie 1441, îl cheamă la Poartă. împotriva sfatului boierilor, Vlad acceptă invitația. E primit cu onoruri în capitala sultanilor, la Adrianopol, dar nu peste mult e închis şi dus la Gallipoli. Boierii care îl însoțeau fură lăsați să se întoarcă. In schimb, doi dintre fiii domnului, Vlad şi Radu', fură chemați şi ei la Poartă şi internați la Egrigoz, o localitate din Asia Mică. Un al treilea fiu, Mircea, un copil, este lăsat, de formă, să domnească în țară, unde mai este trimisă o armată turcească de vreo 12.000 de oameni, pusă probabil sub comanda unuia din begii turci de la Dunăre. Se părea că sultanul are intenția să transforme Țara Romînească într-o simplă provincie (paşalîe) turcească.

De aci, turcii întreprinseră în primăvara anului 1442 un atac împotriva Transilvaniei, sub conducerea lui Mezid, begul de Vidin. Trecură pe la Turnu Roşu şi pătrunseră în valea Mureşului, în timp ce o parte din ei asediară Sibiul, oraş bine întărit, ce izbuti să le reziste şi acum, după cum rezistase şi în cursul atacurilor turceşti din anii precedenți. Datorită vecinătății nemijlocite a punctului lor de plecare la atac, turcii surprinseră nepregătită armata voievodului Transilvaniei. Ioan de Hunedoara era de puțină vreme întors la Alba Iulia, de pe cîmpul de luptă din Serbia. Tn fața primejdiei neaşteptate, el făcu ceea ce foarte puțini nobili sau comandanți de oaste din vremea lui au îndrăznit să facă: a proclamat ridicarea generală la oaste.

---

[1] Amîndoi vor ajunge la domnie în Țara Romînească. Primul e viitorul Vlad Țepeş, celălalt — Radu cel Frumos.

Aşa reiese din cronici, care spun că Ioan de Hunedoara a trintis în toate părţile Transilvaniei curieri, purtînd, în semn de primejdie, o sabie însîngerată; a adunat astfel ostaşi din sate şi oraşe, a poruncit secuilor să ia armele şi tuturor, săteni şi orăşeni, le-a impus să slujească în oaste, prin decret public, spre mîntuirea comună '. In clipele grele, voievodul nu şovăia să facă apel la masele populare, la care ştia că va găsi înţelegere şi sprijin pentru respingerea invadatorului. Şi aceasta o făcea el în Transilvania, unde abia cu patru ani mai înainte fusese înăbuşită marea răscoală ţărănească, iar nobilii tremurau încă la ghidul de a-i vedea iarăşi pe iobagi cu arme în mîini.

Turcii apărură în faţa Alba Iuliei, în vreme ce armata voievodului nu era încă adunată. Ioan se decise totuşi să-i înfrunte, nădăjduind într-o sosire grabnică a ajutoarelor. Turcii erau pe mialul drept al Mureşului, la mică depărtare spre nord de oraş. Aripa lor dreaptă se sprijinea ipe înălţimile de la apus de Mureş, iar aripa stîngă pe satul Sîntimbru, de pe malul rîului, unde erau ascunse şi rezervele lor. Era în ziua de 18 martie 1442. Anmata voievodului ieşi din Alba Iulia, îndreptîndu-se spre miazănoapte. Credincios tacticii sale ofensive, Ioan căută să ia iniţiativa şi porni la atac cu aripa lui dreaptă. Turcii dădură însă un contraatac puternic, centrul armatei ardelene se clatină, fuge. In retragere, este ajuns din urmă şi ucis de turci episcopul de Alba Iulia, Gheorghe Lepeş, cel care prin purtarea lui neomenoasă faţă de iobagi prilejuise izbucnirea răscoalei din 1437.

După înfrîngere, Ioan de Hunedoara se întări în Alba Iulia, iar turcii se răspîndiră după pradă prin împrejurimi, retrăgîndu-se după vreo două zile către Sibiu, pentru a se alătura trupelor care-1 asediau. Intre timp soseau la Alba Iulia ajutoare din toate comutatele: din Cluj, Turda, Tîrnave, Hunedoara;

[1] Bonfinius, Rerutn Hungaricarum decades (Perioadele istoriei ungare). Viena, 1744, p. 339.

veniră secuii şi trupe de-ale saşilor, în frunte cu judele regal Anton Trautenberger. Cu armata mult întărită, Ioan de Hunedoara porni în urmărirea turcilor, care nu erau departe. La vestea apropierii voievodului, ei se puseră în linie de bătaie. Mezid beg dăduse instrucţiuni armatei sale să caute cu orice preţ a-l ucide ipe Ioan. In vederea acestui fapt, soldaţilor turci le fusese descrisă amănunţit armura şi înfăţişarea sa. In tabăra transilvană se aîlă despre intenţia duşmanului. Un tmic nobil, slujitor al lui Ioan, cu numele de Simion Kamonyai, se oferi să-şi schimbe armele sale cu ale voievodului, pentru ca acesta să fie mai fer^t în cursul luiptei.

Bătălia începu în ziua de 22 martie. Locul ei n-a putut fi stabilit pînă acum în mod sigur. Armata lui Ioan, de astă dată mult mai numeroasă şi mai însufleţită, zdruncină puternic rîndurile adversarului. In mijlocul trupelor, Simion Kamonyai, îmbrăcat în armura voievodului, părea a conduce atacul. Turcii îl văzură şi, potrivit poruncilor primite, făcură totul spre a pătrunde pînă în preajma lui. In învălmăşeala care se produse, Simion Kamonyai este ucis, iar turcii se bucurau deja, crezînd într-o descurajare şi o fugă grabnică a transilvănenilor. Voievodul însă, în îmbrăcămintea pe care numai ai săi i-o cunoşteau, continua să îndrume cu hotărîre mersul luptei. Departe de a slăbi, atacurile armatei sale se înteţiră. Turcii cedează terenul, rîndurile lor se îndoaie, se desfac, izbucneşte panica şi fuga împrăştiată. Mezid beg şi fiul său zac morţi pe cîmpul de luptă. Resturile turcilor, împreună cu armata de lîngă Sibiu, fug spre Turnu Roşu. Ii urmări cu străşnicie mai ales detaşamentul condus de Basarab, fiul' lui Dan II, pe care Ioan de Hunedoara voia să-l pună domn în Ţara Romînească. Acestuia îi reuşi să mai nimicească grupuri de turci fugari, în munţii dintre Transilvania Şi Muntenia.

Ioan de Hunedoara pătrunse şi el cu armata în Iară Romînească. O ştire de mai tîrziu arată că Io-

(I

cuitorii de aci l-au primit bine, s-au strîns în numă mare şi l-au ales pe el domn. De fapt e vorba depunerea în domnie a lui Basarab, cu sprijinul lui Ioan. Prin iulie 1442, voievodul anunţă regelui, la Buda, victoriile obţinute.

Vestea lor, se răspindi pînă în Germania şi Italia. Noi serbări se celebrează în capitală, învingătorul fu copleşit cu daruri şi promisiuni regale.

Prin această victorie şi prin urmările ei imediate, Ioan de Hunedoara îşi manifestă pentru întîia dată intenţia sa de a întări frontul de luptă antiotomană, sprijinindu-se pe popoarele învecinate — cum era cel romîn —, ameninţate de primejdia comună. Despotul aîrb Gheorghe Brancovici, îndemnat de ştirea victoriei, începe a se alătura cu mai mult curaj Ungariei.

Turcii fură puşi pe gînduri de succesele lui Ioan. Sultanul ţinu sfat la Adrianopol şi se decise să elibereze pe Vlad Dracul din captivitatea de la Gallipoli, redîndu-i domnia. II puse să jure că nu va mai lupta împotriva lor. Reîntoarcerea lui Vlad Dracul, care se bucura de simpatie în Ţara Romînească, şi în popor şi printre boieri, era pentru sultan un mijloc de a combate influenţa lui Ioan de Hunedoara şi a protejatului său, Basarab. Boierimea îl primi într-adevăr bine pe Vlad, dar se mîhni cînd află de cuvîntul ce trebuise să şi-1 dea sultanului. Se pare, după unele ştiri', că puţin timp înainte de reaşezarea lui Vlad în domnie, prin iulie, sultanul trimisese o solie la Buda, spre a oferi pace. Ea pretindea cedarea Belgradului sau plata unui tribut anual. Tocmai atunci sosi la curtea regală vestea oficială a victoriilor voievodului Transilvaniei, astfel că cererea fu respinsă.

Vlad Dracul, abia ajuns din nou în domnie, a trecut de partea lui Ioan, punînd în grea cumpănă viaţa celor doi fii, care rămăseseră pe mai departe ostateci. Sultanul, văzîndu-se înşelat în planurile sale şi ame-

[1] I.Minea, Informaţiile romîneşti ale cronicii lui Ian Dlugosz. Iaşi, 1926, p. 31.

nintat cu pierderea pe multă vreme a influenței sale în Țara Românească, dorind și să răzbune înfrîngerea lui Mezid beg, trimise, prin august, o puternică armată (cronicile amintesc ipînă la 80.000 ide oalmeni), în frunte cu beglerbegul Rumeliei[1], Șehabeddin. El avea cu sine șase begi mari și sangiaci[2] din Anatolia. Primise ordinul de a alunga sau ucide pe domnul Țării Romînești, de a transforma tara în pașalîc, de a' pătrunde și în Transilvania. Turcii trecură Dunărea prin dreptul Nicopolului. Vlad Dracul nu le putu rezista singur, ci se retrase spre munți, așteptînd ajutorul lui Ioan de Hunedoara. Acesta intră în Țara Romînească. Turcii ocupară probabil Tîrgoviștea și înaintară mai către miazănoapte, pe valea Ialomiței. O parte din ei părăsise grosul armatei și se răspîndise prin țară, după pradă. Ioan a atacat trupele turcești în ziua de 2 septembrie 1442, pe rîul Ialomița, în locuri muntoase și strimte. Lupta dură pînă la căderea nopții; ea a însemnat o strălucită victorie a lui Ioan de Hunedoara. Căzură aci un sangiac și patru begi. Șehabeddin fugi peste Dunăre, iar detașamentele armatei sale, risipite după pradă, fură nimicite unul după altul. In mîinile învingătorilor căzu o pradă uriașă, compusă din steaguri, corturi, vreo 5.000 de cămile, cai și catîri, haine scumpe și atîtea alte lucruri, Incit se povestește că toată lumea din Țara Romînească ajunsese a se îmbogăți. Sultanul îl destitui pe Șehabeddin, înlocuindu-1 la comanda trupelor din Rumelia cu begul Hassan.

Prin noiembrie—decembrie, Ioan de Hunedoara pătrunse în sudul Dunării, împrăștie trupele turcești care încercau să-i reziste, atacă Vidinul — fără a stărui să-1 cucerească — și se întoarse prin Serbia, unde tot în luna noiembrie ungurii reușiseră să în-

Pa|tea europeană a Imperiului otoman se chema Rumelia, ^r cea asiatică, Anatolia. Beglerbeg era titlul comandantului mintar al fiecăreia din cele două regiuni.

Titluri de comandanți militari în armata otomană.

frîngă o altă armată otomană, condusă de bcgul Turakhan.

Victoria de pe rîul Ialomița însemnează o cotitură în istoria luptelor lui Io an de Hunedoara împotriva agresiunii otomane. Pînă atunci succesele lui fuseseră obținute în lupte de apărare. In spațiul limitat al cîmpului de bătălie, el aplicase tactica lui ofensivă, dar din punct de vedere strategic, deci al planurilor sale privite în mare, el se mărginise a se apăra sau a răspunde atacurilor. In *august*—septembrie 1442, el n-a mai aşteptat ca duşmanul să-i vină aproape. A *trecut el* munții, l-a întîmpinat în afara hotarelor şi l-a urmărit pînă peste Dunăre. Pentru cîțiva ani aceasta va rămîne forma în care se luptă el cu turcii, încearcă să sfârşească odată războiul, să smulgă o victorie hotărîtoare, luînd ofensiva, pătrunzînd adînc în teritoriul turcesc. Idealul său devine acela de a alunga pe turci din Europa, eliberînd popoarele subjugate din Balcani şi Bizanțul, asigurînd astfel definitiv liniştea şi libertatea patriei sale. Turcii, impresionați de înfrîngeri, se vor arăta pe viitor mai dispuşi la o împăciuire. Țara Romînească şi Vlad Dracul se alătură mai trainic lui Ioan.

In interiorul Ungariei, victoriile lui Ioan de Hunedoara asigură superioriiatea regelui Vladisiav asupra adversarilor săi. In întreaga Europă, impresia a fost *aidîncă.* La Veneția, biruința asupra lui Şehabeddin e celebrată, la 4 noiembrie 1442, printr-o procesiune în piața San Marco, în frunte cu însuşi dogele. Renasc speranțele, făuririi unei coaliții care să alunge pe turci din Europa.

In vremea în care voievodul Transilvaniei repurta aceste biruințe, şi într-o oarecare măsură sub influența lor, se apropie de sfîrşit şi lupta dinastică din 'Ungaria. încă din 1441, unii nobili din jurul reginei Elisabeta o îndemnau să se arate mai favorabilă unei împăcări. îndeosebi o sfătuiau să-şi ceară tndărăt copilul, pe Ladislau Postumul, încredințat tutelei lui Friedrich III de Habsburg şi să reoîştige coroana

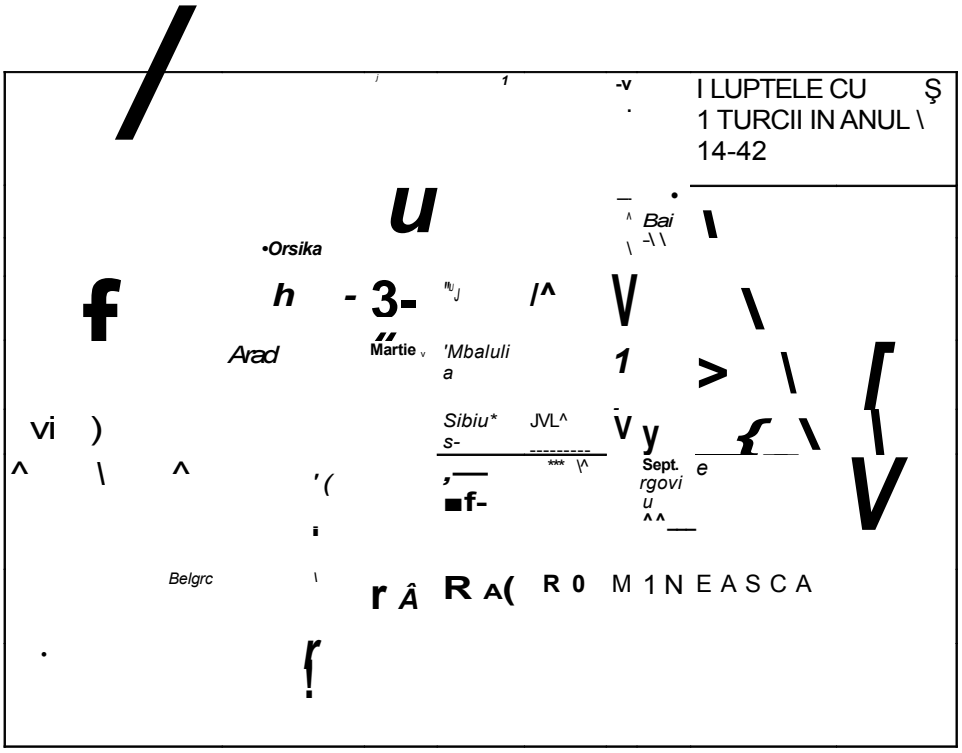
I LUPTELE CU Ş
1 TURCII IN ANUL \
14-42
•Orsika
Arad
Martie
'Mbaluli
a
Sibiu*
s-
Sept.
rgovi
u
Belgrc
R 0 M 1 N E A S C A

Ungariei, amanetată aceluiaşi suveran. Pe această te/mă începură convorbiri cu Friedrich III, care nu voi să cedeze nimic din drepturile sale de tutore. Apăru atunci destul de limpede faptul că el urmărea să-şi întindă dominaţia asupra Ungariei. Raporturile dintre el şi nobilimea maghiară din anturajul reginei se răciră. Se ajunse pînă acolo încît Friedrich îl aresta şi închise pe Ladislau Garai, cel m!ai puternic — alături de Cillei — dintre duşmanii lui Vladislav I. Partida marilor baroni slăbi astfel şi mai mult.

Şi din punct de vedere militar balanţa înclină în favoarea lui Vladislav I. In toamna tîrzie şi în iarna anului 1441—42, trupele maghiare şi cele polone, care veniseră cu regele încă din timpul încoronării sale, reluară atacurile împotriva lui Jîskra şi cuceriră cîteva cetăţi din Slovacia, printre care Rosenau şi Tyrnavia. In cele din urmă asediară şi Pojon-ul, care rezistă numai datorită ajutorului primit din partea oraşului Viena, de unde la 1 februarie 1442 i se trimiseră 1.000 de pedestraşi înarmaţi cu arhebuze, precum şi cu tunuri şi pulbere. Pedestraşii fuseseră angajaţi pe cheltuiala reginei.

întărirea situaţiei regelui îi permise acestuia să îngăduie întoarcerea acasă a trupelor polone, aduse cu sine, doi ani mai înainte.

In martie 1442 pleca spre Ungaria legatul papal, cardinalul Giuliano Cesarini, cu misiunea de a mijloci împăcarea între cele două partide. Se desfăşurară tratative destul de anevoioase, din cauza încăpăţînării reginei de a nu renunţa la pretenţiile ei şi la anumite acte politice pe care le săvîrşise în timpul războiului civil. Ioan de Hunedoara fu consultat şi el asupra perspectivelor împăciuirii. Cuvintele prin care el răspunde dovedesc orizontul lui politic larg, peste, rivalităţile personale, îmbrăţişînd interesul obştesc. El spune că, ţinînd seama de raporturile din acel moment dintre Ungaria şi Imperiul otoman, nu trebuie refuzată încheierea păcii înăuntrul ţării. Nici nu trebuie însă cerşită cu orice preţ, deşi pacea este

li *f*

întotdeauna mai bună decît războiul. De aceea, dacă regina ar stărui în condiţiile ei, prin care s-ar înstrăina pentru totdeauna părnînturi întinse din teritoriul ţării, regele trebuie să se împotrivească hotărît, căci poporului maghiar nu-i va lipsi nici voinţa, nici forţa de a cîştiga o pace mai puţin costisitoare[1]. Ioan făcea aluzie la cedarea unor oraşe >din apusul Ungariei în favoarea habsburgilor şi la anumite clauze politice prin care anturajul polon al lui Vladislav sacrificase interesele Ungariei în favoarea celor polone.

In cele din urmă Vladislav şi Elisabeta avură o întrevedere la Gyor, în ziua de 23 noiembrie 1442. Condiţiile exacte ale împăcării ce a survenit acolo nu se cunosc, fiindcă nu s-au aplicat niciodată. Regina muri pe neaşteptate, la 19 decembrie, aşa că rămase în vigoare starea de fapt: fiul ei, Ladislau, ■ cu pretenţiile asupra tronului, sprijinit de tutorele său, Friedrich de Hahsburg, Jiskra stăpîn în Slovacia, un conflict gata să izbucnească oricînd, în forme mai grave. Ceea ce se încheie pentru moment este un armistiţiu pe doi ani, în vara lui 1443, care va permite Ungariei, în anii 1443 şi 1444, o intensificare a eforturilor pe frontul turcesc.

Aceste eforturi sînt susţinute şi de propaganda în favoarea unei noi cruciade europene împotriva turcilor. Papa Eugeniu al IV-lea reuşise să obţină un succes de suprafaţă pentru catolicism în conciliul de la Florenţa, ţinut în 1439. împăratul bizantin şi reprezentanţii bisericii ortodoxe care au participat la acel 'conciliu au recunoscut, formal, unirea cu biserica apuseană. Nu-i determina la acest gest altceva decît speranţa obţinerii unui ajutor împotriva turcilor. Masa mare a populaţiei din Bizanţ şi din răsăritul Europei n-a voit să renunţe la ortodoxie. Papa, încurajat între altele şi de victoriile recente ale lui Ioan de Hunedoara, încercă să organizeze un „ajutor"

' Callimachus, De rebus Vladislai (Despre faptele lui Vladislav), în *Schwandtner,* lucrarea citată, I, p. 486.

în favoarea Bizanţului, prin care însă nu voia altceva decît .să-şi extindă influenţa reală asupra răsăritului, întrucît devenea tot mai evident că „unirea" de la Florenţa rămînea o simplă declaraţie. Trimiterea lui Cesarini în Ungaria, ca mijlocitor al păcii interne, constituia şi ea o etapă de pregătire a acestei alianţe europene.

Chemarea oficială la organizarea unei expediţii comune era formulată în bula papală de la 1 ianuarie 1443. In acelaşi timp şi în acelaşi scop se desfăşura, la diferite curţi europene, o intensă activitate diplomatică. Trimişi însărcinaţi cu propaganda războiului împotriva turcilor se întîlnesc şi în Polonia. Cesarini se ocupă el însuşi de această problemă, în Ungaria şi în Imperiul germanic. Numeroase sînt demersurile care se fac pe lîngă ducele Burgundiei, Filip cel Bun. In .afară de trimişii papali, el este vizitat şi de o ambasadă bizantină. Burgundia avea interes să apere Europa răsăriteană, care era o piaţă de desfacere pentru postavurile ce se confecţionau în Ţările de Jos (Belgia de azi), aflate sub dominaţia ei. Ducele se arată dispus să contribuie cu cîteva vase la trimiterea unei flote care să blocheze strîmtorile — Bosforul şi Dardanelele. Mai puţin dispuşi erau însă burgunzii să participe şi la o expediţie pe uscat. N-aveau încredere prea mare în succesul ei, căci în Burgundia, deşi se cunoşteau faptele de arme ale lui Ioan de Hunedoara, era răspîndită părerea că ungurii au o armată prost pregătită şi lipsită de echipament corespunzător, astfel că : „Dacă unut are arc, nu va avea săgeţi, iar altul va avea sabie, dar nu şi teacă" '.

In special, în vederea înjghebării unei flote s-au dus tratative cu cea mai mare putere navală a vremii,

[1] După N. Iorga, Les aventures „sarrazines" des franţais de Bourgogne au XV-e siecle, în *Melanges d'histoire generale* (Aventurile „sarazine" ale francezilor din Burgundia în secolul al XV-lea, în *Culegeri de istorie generală),* I, Cluj, 1927. p. 26.

cu Veneția, care de asemenea avea interes să-şi apere punctele de sprijin pe care le stăpînea pe coasta grecească. Regele Alfons al Aragonului', care domnea şi asupra sudului Italiei, îşi manifestă intenția de a sprijini expediția.

Toată această fierbere a apusului n-a dus însă decît la risipă de vorbe, menite să acopere zgîrcenia faptelor. S-au strîns din partea bisericii dijme speciale în vederea „cruciadei", dar sumele adunate au fost întrebuințate în alte scopuri. Vechile şi permanentele duşmănii dintre statele italiene îndepărtară Veneția de preparativele pentru echiparea flotei împotriva turcilor. Republica mai avea şi diferende cu Serbia, pentru stăpînirea unor teritorii de pe coasta Mării Adriatiee, şi nu-i convenea să lupte în interesul rivalei sale. Nici spectacolul pe care-1 oferea Bizanțul nu era prea încurajator pentru o eventuală campanie de eliberare. Certîndu-se între ei, diferiții pretendenți la tronul imperial mergeau pînă la alianța cu turcii, căutînd la aceştia ajutor pentru a se putea ridica la domnie. Unul dintre principii din casa imperială bizantină, pretendent şi el la tron, participă împreună cu turcii ia asediul nereuşit pe care aceştia îl întreprind asupra Constantinopolului, din primăvara pînă în toamna anului 1442.

Tn aceste împrejurări, organizarea proiectului expediției apusene şi trimiterea unei flote în strîmtori fu amînată. Nu renunțau însă la luptă popoarele din răsăritul Europei, care înțelegeau gravitatea pericolului otoman, erau gata să lupte şi singure şi îşi împing astfel pătura lor conducătoare, şovăitoare, spre o atitudine mai hotărîtă.

Despotul sîrb Gheorghe Branoovici era acum printre cei mai zeloşi susținători ai campaniei împotriva turcilor. Încercase să le cîştige 'bunăvoința, îşi dăduse chiar fiica de soție sultanului, iar roadele

[1] Stat din răsăritul Spaniei.

acestei politici le văzuse: pierderea țării, ocuparea Semendriei, prinderea și orbirea a doi dintre fiii săi.

In Ungaria, după armistițiul încheiat cu Friedrich de Habsburg și cu Jiskra, se hotărî, în dieta ținută în iunie 1443, organizarea unei campanii în Balcani. La 28 ale aceleiași luni, regele Vladislav înștiința pe împărat că e deja ocupat cu pregătirile și îi propune, în consecință, amînarea întrevederii dintre ei pentru luna februarie a anului viitor, cînd spera să fie întors din campanie.

Io an de Hunedoara i-o luase înainte cu preparativele, încă din martie, el cerea brașovenilor care și pulbere. Prin aprilie și iunie repeta aceluiași oraș cererile sale, comandînd și tunuri. El folosește bani primiți de la Brancovici, dar și bani proprii, pentru a strînge oastea în care găsim numeroși cehi, poloni, sîrbi, romîni și bineînțeles trupele lui din Transilvania. A îngăduit și unor iobagi angajarea în oaste. Reuși să strîngă vreo 10—12.000 oameni, care, împreună cu trupele regale, cu ajutorul sîrbesc și cel al Țării Romînești, cu voluntarii care i se -mai alăturară, în cursul înaintării, din rîndurile populației eliberate, ridică cifra totală a armatei la vreo 35.000 de oameni. Ioan de Hunedoara a încercat pentru întîia dată să utilizeze pe scară mare căruțele de transport, echipate „după felul cehilor". S-au opus însă nobilii maghiari, astfel că nici măcar cele 600 de căruțe pregătite n-au fost toate folosite.

Prin iunie-iulie 1443 în Ungaria sosiră știri despre o grea înfrângere pe care sultanul Murad II ar îi suferit-o în Asia Mică în încercarea lui de a aduce la supunere niște emirate răsculate. Mamentul părea deci favorabil deschiderii ostilităților. Regele plecă din Buda la 22 iulie, însoțit de banderiile regale și ale cîtorva magnați, de un detașament de cavalerie polonă și unități de mercenari cehi, în care se amestecau și aventurieri din alte țări. Era și un mic detașament de cruciați, aduși de Cesarini. La Keve (Kubin), pe malul Dunării, mai jos de Belgrad, se

întttti cu oastea lui Ioan de Hunedoara şi cu puţina armată cîtă o mai putuse strînge Gheorghe Brancovici.

Intrarea pe teritoriul ocupat de turci s-a mai tărăgănat pînă către sfârşitul lui septembrie. întîrzierea aceasta, pe care izvoarele o atribuie prelungirii tratativelor de armistiţiu cu Ioan Jiskra (pînă la 1 septembrie), şi care a făcut ©a ostilităţile să se desîăşoare toamna şi iarna, a îost în general considerată mai tîrziu ca o greşeală. Ea a pricinuit, într-adevăr, mari greutăţi expediţiei, dar Ioan de Hunedoara n-a permis o asemenea întîrziere îără un anumit calcul. El ştia că timpul de iarnă îi va stmjeni şi pe turci, în mişcările armatei lor, poate chiar mai imult decît pe el. Turcii de obicei nu luptau iarna şi nici nu se aşteptau să mai îie atacaţi cînd anotimpul era atît de înaintat. Voievodul a luat aşadar în considerare şi elementul surprinderii, atunci cînd, abia spre sîîrşitul lui septembrie, a dat semn de trecere peste Dunăre.

Armata înainta către sud-est. Ioan de Hunedoara conducea avangarda. Pînă la fiul Morava nu întîmpină nici o rezistenţă. La trecerea peste acest rîu, begul de Semiendria, acelaşi Ishak-beg pe care Ioan îl bătuse cu doi ani mai înainte, încercă să-i oprească înaintarea, dar <îu înfrânt şi azvîrlit peste Morava. Cu 12.000 de ostaşi mai buni, Ioan de Hunedoara se aruncă în urmărirea turcilor, cu scopul de a împiedica venirea trupelor diferiţilor begi turci din regiunea Vidinului şi a Nişului, care voiau să-i oprească drumul spre Sofia. înaintînd repede, avangarda maghiară ocupă oraşul Niş, iar în apropierea lui înfrânge o puternică armată turcească. Aci primi Ioan de Hunedoara ştirea despre plecarea personală a sultanului din Adrianopol, împotriva sa. El se întoarse către armata regală, ce înainta încet, pe Morava. Victoriile sale stîrniră o mare însufleţire—de îndată împărtăşită, prin scrişori, cu multe înfloriturî, papei şi curţilor europene. Avîntul ce cuprinsese tabăra nu

putu fi zdruncinat cu nimic de ştirea apropierii sultanului.

In cursul înaintării spre Niş, s-au alăturat armatei regale contingente destul ide numeroase de sîrbi din teritoriul ocupat, care voiau să participe la alungarea turcilor de pe pămîntul ţării lor. Tot prin părţile acestea a sosit şi un detaşament muntean, nu prea mare, condus probabil de un fiu al lui Vlad Dracul. Domnul n-a voit să participe personal şi nici să se angajeze prea mult. Se temiea poate de o neizbîndă ce i-ar fi fost fatală. II reţinea şi grija pentru soarta fiilor săi, rămaşi ostateci la turci. Sultanul, ca să-1 determine să nu ia parte la expediţie, îi oferise eliberarea celor doi băieţi.

Reluînd înaintarea dincolo de Niş, pe la 20 noiembrie, Ioan de Hunedoara repurtează o nouă victorie asupra begilor otomani. Pe câmpul de bătaie rămîn morţi 2.000 de turci; sînt prinşi 4.000 de oameni şi o pradă bogată. Rămăşiţele armatei turceşti, împrăştiate prin munţi şi păduri, avură de îndurat furia populaţiei locale. Drumul spre Sofia e astfel deschis şi oraşul e ocupat.

Popoarele din Balcani încep să se agite, în speranţa eliberării ce se întrevedea apropiată. Ioan de Hunedoara, scriind lui Nicolae Ujlaki, spune că populaţia locală îi îmtîmpină pretutindeni cu daruri şi hrană, aşa încît armata aproape n-a trebuit să se atingă de alimentele aduse. Tabăra regelui s-a umplut de bulgari, bosnieci, sîrbi şi albanezi. Turcii nu mai puteau avea încredere în satele bulgăreşti din Balcani, care, înzestrate de ei cu anumite privilegii, aveau misiunea de a apăra trecătorile munţilor. Unele oraşe din Bulgaria s-au predat de bună voie lui Ioan de Hunedoara. Populaţia, spun ştirile din vramea aceea, clocotea de ură împotriva asupritorilor.

In Albania, unii şefi locali se răscoală şi atacă pe turci. In armata otomană servea un nobil albanez, luat ostatic de turci încă tînăr şi crescut în limba şi

religia lor. Numele lui era George Castriota ; tatăl său fusese stăpînul ţinutului şl"al cetăţii Kroja, din Albania. Tînărul se distinsese faţă de turci prin calităţile sale militare. I se spunea Scanderbeg. Era şi acum în armata otomană, care înainta sipre a întîmpina pe Ioan de Hunedoara. La vestea înfrîngerilor din noiembrie, Scanderbeg, profitând de zăpăceala produsă printre turci, găsi prilejul aşteptat de ani de zile pentru a fugi în Albania, la Kroja, unde luă în stăpînire cetatea părinţilor săi şi se puse în fruntea eroicei lupte de eliberare pe care o dezlănţui poporul albanez, purtînd-o neînfrînt mai bine de douăzeci de ani.

In sudul Greciei se pregătea să-i atace pe turci despotul Dragas, viitorul împărat al Bizanţului, Constantin XII Dragases.

De la Sofia, misiunea armatei lui Ioan devenea tot mai grea. Era iarnă, aprovizionarea era anevoioasă, drumurile greu de străbătut. In faţă se înălţau crestele înzăpezite ale munţilor Balcani. Trecătorile lor prăpăstioase şi înguste, bine apărate de turci, care-şi îngrămădiseră aci grosul armatei, sub conducerea sultanului, trebuiau trecute pentru a se putea pătrunde spre Adrianopol şi Constantinopol.

Mereu în avangardă, Ioan de Hunedoara înainta, la 3 decembrie, spre trecători. N-a luat drumul cel mai drept către Filipopol şi Adrianopol, prin valea Măritei, unde se aştepta la o rezistenţă mai îndîrjită, ci s-a îndreptat direct spre răsărit, printre lanţul Balcanilor propriu zişi şi Sredna Gora.

Sultanul reuşi să închidă şi trecătorile din această direcţie. *în* tabăra otomană se ţine un important sfat de război. Murad II era pentru angajarea unei bătălii hotărîtoare. Haziim-paşa, beglerbegul Rumeliei, îl sprijinea. Turakhan, begul Tessaliei, fu de altă părere. El arătă cit de slab era moralul armatei, ou excepţia ienicerilor, care puteau să rămînă sin-

guri în luptă „ca o pasăre îără aripi". De aceea Turakhan propuse retragerea, pustiimd totul în cale şi aşteptînd ca lipsurile şi frigul să facă, treptat, armata ungurească mai uşor de învins. Interveni un al treilea 'Comandant turc, propunînd să reziste pe loc folosind poziţia muntoasă, iar cînd ungurii vor fi siliţi să se retragă, să-i hărţuiască pînă la distrugere, folosind cavaleria. Fu adoptat acest din urmă plan.

Xn ziua de 12 decembrie 1443 armata lui Ioan de Hunedoara era în satul Zlatiţa, în faţa unei trecători întărite de turci cu pămînt, palisiade şi copaci răsturnaţi. Văzînd numărul mic al armatei sale, turcii nu respectară planul lor iniţial, ci trecură la atac. Marele vizir Halil-paşa spuse cu dispreţ că el are mai mulţi bivoli în turmele sale, decit soldaţii pe care îi vedea în faţa lui. Era un moment greu pentru armata maghiară : înfrunta duşmanul temut la sute de mile departe de patrie, în ţinut muntos, străin, pe frig şi zăpadă. 'înainte de luptă Ioan s-a adresat soldaţilor săi cu cuvintele: „Fiţi tari! Vă temeţi cumva de mulţimea duşmanului ? Nu i-aţi încercat de atîtea ori vitejia ? Pe acela care de atîtea ori a fugit din faţa noastră îl putem şi acum alunga !" Le arătă că după trecerea munţilor vor pătrunde în şesurile Traciei, unde o vor duce mai uşor decît prin locurile pustiite, lăsate în urmă. Retragerea ar fi însemnat zădărnicirea a tot ce făcuseră pînă atunci, căci duşmanul putea uşor recuceri totul, tocmai acum cînd mai rămânea atît de puţin pentru a fi alungat din Europa.

Ioan de Hunedoara conduse apoi el însuşi lupta, îmbărbătaţi de cuvintele şi de pilda sa, ostaşii se încleştară într-o luptă îndîrjită şi azvîrliră pe turci îndărăt în poziţiile lor întărite din munţi.

iln zilele următoare, armata maghiară încercă să forţeze trecerea. Soldaţii tăiau copacii din păduri, spre a-şi croi dram, în vreme ce turcii, de pe înălţimi, îi copleşeau cu săgeţi. Frigul şi foamea se înteţeau. In a doua jumătate ia lunii, mai probabil la 23

decembrie, regele dădu semnalul retragerii. Potrivit planului lor, turcii >se aruncară în urmărire, cu o oaste condusă de begii Hazim şi Turakhan. Sultanul se grăbea în urma lor, la numai trei etape de marş. Ioan de Hunedoara conducea şi acuma partea cea mai greu ameninţată: ariergarda. Crezînd că retragerea de la Zlatiţa înseamnă demoralizarea şi fuga adversarului, Hazim şi Turakhan nu ,mjai aşteptară întăriri, ci, la 24 decembrie, se azvîrliră asupra ariergărzii, în apropiere de Melstita. Nu ţinuseră seama însă de tenacitatea voievodului şi a oştirii sale. Turcii se pomeniră în faţa unei armate gata de luptă, în locul celei împrăştiate şi descurajate pe care se aşteptau s-o găsească. Cei doi begi Iură bătuţi, sultanul însuşi nu mai îndrăzni să dea atacul, ci se mărgini să poruncească urmărirea de la distanţă a armatei maghiare. Turakhan beg fu făcut răspunzător de imprudenţa ce dusese la înfrîngere. I se luă comanda, fu pus în lanţuri şi aruncat în închisoare, în Asia Mică.

Armata lui Ioan se 'retrase mai departe, peste Sofia, Pirot, către nord-vest. Trecură prin suferinţe grele. Caii miuriseră în mare parte, frigul era chinuitor, alimente nu mai găseau, într-o regiune care numai cu şase săptămîni înainte cunoscuse încă o dată trecerea a două armate.

Intre Bela Palanka şi JMiş, Mngă Kunovița, trupele despotului sîrb fură surprinse şi împrăştiate de un atac turcesc. Ioan de Hunedoara şi grosul armatei se grăbiră în ajutor. In ziua de 2 ianuarie 1444 o nouă înfrîngere dovedi turcilor că armata ce se retrăgea din faţa lor nu era bătută sau dezorganizată, rămînînd o forţă de temut. în această luptă, ungurii, victorioşi, prinseră pe Mahmud Celebi, fratele marelui vizir Halii, căsătorit cu una din surorile sultanului.

Această împrejurare, spun cronicile, grăbi încetarea luptelor, căci sultanul, înduplecat de lacrimile surorii sale, oferi pacea spre a-şi putea răscumpăra

cumnatul. Pe şesul Dobrogic la vest de Niş, solii turci ajunseră din urmă pe regele Vladislav, oferind pacea în condiţii foarte avantajoase. Propuneau încetarea ostilităţilor pe douăzeci-treizeci de ani, retrocedarea Serbiei, a cetăţilor Semendria şi Golubaţ, repatrierea celor doi fii orbiţi ai lui Brancovici. Despotul istăruia pentru continuarea războiului şi oferi 40.000 de florini în acest scop. Se pare că regele a fost la un moment dat tentat să ierneze în Serbia, pentru ca în primăvară să reînceapă războiul. Era însă um plan irealizabil, căruia Ioan de Hunedoara i se împotrivea. Armata trecuse in retragere prin lipsuri prea grele, iii pieriseră caii, trebuiseră să fie arse aproape toate căruţele.

Oferta turcească nu duse la tratative directe de pace, dar nici regele nu rămase în Serbia. La 6 ianuarie 1444, Ioan de Hunedoara era la Prokopje. Regele era la 13 ianuarie lîngă Kruşevaţ, la 20 ale lunii lîngă Jagodina, la 25 ianuarie intra în Belgrad.

Peste opt zile, la 2 februarie 1444, Vladislav I, Ioan de Hunedoara şi armata erau primiţi sărbăteşte la Buda. Mulţimea se adunase pe străzi, rninunîndu-se de trofeele aduse : arme, steaguri. Treisprezece comandanţi turci şi patru mii de prizonieri defilară în urma oastei. O slujbă solemnă de mulţumire se celebră în biserica din cetatea Budei, în timpul căreia tînărul rege întră in biserică şi merse pînă în faţa altarului cu picioarele goale, în semn de smerită mulţumire pentru victoria ce-i fusese „hărăzită". Iar cei ce cu adevărat i-o aduseseră, care înfruntaseră sălbăticia " duşmanului şi asprimea naturii, stăteau pe străzi — mulţi şi anonimi ; se gîndeau poate la cei pe care zăpezile Balcanilor îi troieniseră pentru totdeauna şi încercau să înece în vesele petreceri, prin dughenile murdare ale oraşului, amintirea suferinţelor îndurate.

Răsplata regală veni numai pentru cei ce stătuseră în fruntea armatei : pentru nobili. Dintre aceştia — în afară de Ioan de Hunedoara, căruia într-adevăr

\\ revine, în această strălucită campanie, tot meritul pe care-l poate avea un conducător de oaste — nici unul nu făcuse mare lucru. Totuşi, se dispuse ca blazoanele a doisprezece nobili mari, participanţi la lupte, să fie atirnate în semn de cinste pe zidurile bisericii fecioarei Măria din cetatea Budei. Printre ele era blazonul lui Ioan de Hunedoara şi, lîngă el, al cardinalului Cesarini.

Încă mai înainte, ştirile victoriilor se răspândiseră în apus. La Roma, la 10 ianuarie 1444, într-o adunare a episcopilor, se dădu citire unei scrisori a lui Cesarini, iar în duminica următoare se celebră o slujbă religioasă în cinstea izbînzii. în Italia circula zvonul ocupării Adrianopolului şi a prinderii unui fiu al sultanului.

La Buda apărură curînd delegaţii din partea papei, a lui Filip, ducele Burgundiei, a genovezilor şi veneţienilor, a împăratului bizantin Ioan Paleologul. Aduceau felicitări pentru victoriile obţinute şi laude... pentru rege, împreună cu noi planuri de continuare a războiului. Unii reluau proiectul trimiterii unei flote în strîmtori, spre a împiedica pe sultan să-şi mai treacă armata din Asia în Europa. Bizantinii promiteau să atace pe turci din spate, prinzîndu-i între ei şi între armata regelui Ungariei ce urma să înainteze din nou în Bulgaria.

Campania din iarna anului 1443—44 a fost denumită „campania cea lungă". Numele era cu totul îndreptăţit pentru vremea aceea, cînd armatele feudale duceau în general campanii foarte scurte, de o lună sau două, după care reintrau în tabere pentru a se reface. De data aceasta, armata maghiară şi a aliaţilor ei rămăsese în campanie neîntreruptă mai bine de şase luni, din care patru luni în teritoriu duşman, susţinînd şase lupte imai mari, victorioase, atît în înaintare cît şi în retragere. Pătrunsese în pămîntul duşman pe o adîncime de mai bine 300 km., socotiţi din punctul unde trecuse Dunărea, pînă la Zlatiţa.

Turcii au suferit repetate înfrîngeri în cîmp deschis, au trebuit să părăsească Serbia, partea de apus a Bulgariei şi < să lupte din răsputeri pentru a-şi apăra drumurile spre capitală. Niciodată de la apariţia lor în Europa nu mai fuseseră puşi într-o asemenea situaţie. In notele sale cronologice, Karl Marx spune că „din vremea lui Tiimur nu i-a mai ameninţat pe turci o asemenea primejdie... Ienicerii şi spahiii lui Murad au fost în mare parte nimiciţi în această cam-' panie" '.

Spaima în lumea otomană era mare. La Veneţia soseau ştiri, prin decembrie 1443, că turcii de pe coa'stele învecinate cu insula Confu se temi de victoriile armatei creştine şi se grăbesc să întărească Valona, Argyrokaistron şi alte cetăţi din Albania şi Epir. Din Ierusalim se anunţa că sultanul Egiptului ar fi poruncit flotei sale, care se găsea pe coastele Siriei, să plece din Siria către Egipt, pentru a apăra Cairo, dacă va auzi că Ioan de Hunedoara a pătruns în Asia Mică.

In Ungaria, succesele împotriva 'turcilor contribuie la întărirea puterii centrale. Prestigiul lui Ioan de Hunedoara e în creştere. In jurul lui se strîng toate acele forţe care erau interesate în apărarea ţării împotriva primejdiei din afară şi care doreau, în consecinţă, pacea şi liniştea în interior, prin combaterea tendinţelor anarhice ale marilor baroni şi întărirea puterii regale. Acum se conturează mai limpede un „partid" al lui Ioan de Hunedoara, cu un „program" general în sensul arătat. Ideile acestui partid sînt exprimate de unii reprezentanţi mai tineri ai clerului, ieşiţi din rîndurile nobilimii mici şi mijlocii, şi cunoscînd cultura clasică ce reînvia pe pămintul Italiei. Aşa este de pildă canonicul Ioan de Zredna, prietenul personal al iui Ioan de Hunedoara. Aceşti primi reprezentanţi în Ungaria ai noii culturi *umaniste* vor

[1] B. Lândor, însemnările lui Marx din istoria maghiară (în limba maghiară), citat după Elekes Lajos, Hunyadi, Budapesta, 1952, p. 212.

dezvolta ideea necesității luptei împotriva cotropirii otomane, legînd-o de aceea a necesității apărării civilizației, a moștenirii culturale comune a popoarelor europene.

In aprilie 1444, regele obține o nouă prelungire a armistițiului, în vigoare, cu Ioan Jiskra. Deși provizoriu, spatele armatei maghiare era astfel din nou asigurat, în cazul unei reluări a luptelor pe frontul de sud. Tot ca urmare a acestei campanii, Bosnia încheie, în iunie 1444, un tratat cu Ungaria, sperînd să înfăptuiască astfel unificarea țării și apărarea împotriva turcilor.

Alături de renăscutele speranțe ale eliberării popoarelor din Balcani, se reiau proiectele, părăsite în anul precedent, ale unei expediții comune antiotomane.

într-o dietă din luna aprilie s-a pus în discuție problema -reluării războiului în anul 1444. Anturajul polon al regelui era, în parte, împotriva acestui fapt. Nobilii poloni erau nemulțumiți de absența îndelungată a regelui Vladislav din Polonia și de preocuparea mai intensă a acestuia față de Ungaria. In Polonia se produseseră tulburări interne și năvăliri ale tătarilor, care ar fi reclamat prezența personală a regelui în țară. Exista însă și o altă părere, printre acei nobili poloni care doreau să profite de uniunea personală dintre Ungaria și Polonia, în vederea unei expansiuni <comune înspre Balcani, pentru a-și asigura dominația asupra acestui spațiu geografic. De aceeași părere erau unii dintre marii feudali maghiari, precum și o parte din mica nobilime, chiar dacă aceasta din urmă nu vedea în viitorul război numai un plan de cucerire. învinse deci părerea idin urmă și organizarea unei noi campanii rămase hotărîtă. Vladislav depuse un jurămînt solemn, în mîinile cardinalului Cesarini, că în acel an va porni ou oastea „spre Grecia și Romînia".

Un rol în luarea acestei hotărîri l-au avut și preparativele pe care le făceau anumite state pentru susținerea acestei expediții. O vie activitate diplomatică

se desfăşoară în primăvara şi vara anului 1444. Fiecare din puterile apusene speră să profite din lupta ce ur,ma să se angajeze: în schimbul unui mic ajutor, ele urmăreau să acapareze noi posesiuni în Balcani, m vreme ce greul campaniei urmau să-l ducă popoarele maghiar, romîn, sîrb, albanez şi bulgar.

Veneţia spera să cucerească SaJonicul şi Gallipoli, se gîndea să pună mina pe Janina, Argyrokastron şi Valona, în nordul Greciei şi în sudul Albaniei. Raguza îşi calcula şi ea anexiunile teritoriale pe care le-ar fi putut face. Regele Alfons al Aragonului spera să obţină Athena şi Patras, ba se gîndea şi la Gallipoli, pe care-1 revendicau în acelaşi timp şi veneţienii. Frumoase ascunzişuri ale acelui „ajutor" pe care îl dădeau statele apusene Bizanţului, pentru „refacerea imperiului", pentru „alungarea necredincioşilor" şi „izbînda credinţei creştine" !

Ajutorul efectiv cel mai important la care s-au angajat statele apusene consta în echiparea unei flote, care să fie trimisă în strîmtori şi, eventual, pînă pe Dunăre. Promisiunile erau mari. La începutul lui mai 1444, regele Vladislav înştiinţa pe marele magistru al ordinului teutonic că papa va trimite treizeci şi opt de galere, veneţienii douăsprezece, Aragonul zece, Burgundia şase, Milanul opt, marele magistru al ioaniţilor din insula Rhodos două galere. Realitatea era mult mai modestă, deşi regele scrisese, în tot cursul verii, pe la diferite curţi europene, solicitînd urgentarea şi sporirea ajutorului promis. La fel şi cardinalul Cesarini era într-o activă corespondenţă diplomatică, mai ales cu Veneţia. Republica, precum şi papa, întîrziau pregătirile din diferite motive. Senatul veneţian cerea garanţii formale regelui Ungariei că va înainta spre Constantinopol cu o puternică armată de uscat. In alte condiţii nu era dispus să-şi angajeze corăbiile în campanie. Trimisul papal la Veneţia, Condolmieri, dădea o altă întrebuinţare fondurilor strînse din dijme pentru pregătirea corăbiilor papale şi întîrzia astfel imjersul lucrărilor. Regele Vladislav avea drep-

tate să se plîngă, prin iulie, într-o scrisoare către Scanderbeg, de indiferența cu care apusul privește eforturile Ungariei. Pînă la urmă s-au adunat vreo opt-zece galere italiene, patru burgunde, sub conducerea lui Wallerand de Wavrin, la care s-au adăugat două raguzane. Comandant al flotei era venețianul Aloisio Loredano. Prin iulie, flota plecă spre Constantinopol.

In acest timp, în Ungaria continuau pregătirile. Cesarini, profitînd de relativa normalizare a raporturilor cu Friedrieh III, în urma unor tratative desfășurate prin mai, nutrea chiar nădejdea unui ajutor și din această parte. Speranțele i-au fost înșelate. împăratul și dieta imperială care s-a ținut la Niirnbers au refuzat orice ajutor.

In luna mai se studiară, în sfatul regelui, planurile viitoarei campanii. Cesarini expuse un plan prin care încerca să înlăture unele din neajunsurile drumului urmat în campania cea lungă. El propuse ca armata să nu treacă Dunărea prea departe spre apus, nici chiar la Orșova, ci să înainteze prin Țara Romînească și să treacă fluviul pe la Nicopol. In acest scop să se ceară concursul flotei italiene și burgunde. De aci trebuiau să se îndrepte spre sud-est, către țărmul mării și, ocolind munții Balcani pe la răsărit, să înainteze spre Adrianopol și Gonstantinoipol. Planul acesta căuta deci să scurteze drumul străbătut prin teritoriul dușman, spre a se feri de hărțuielile prelungite din partea turcilor și să evite trecerea de-a dreptul peste munți, care se dovedise atît de grea în luptele precedente.

Se conta, în afară de flota din strîmtori, pe ajutorul lui Gheorghe Brancovici, pe al Țării Romîneşti, pe atacul dinspre vest al albanezilor lui Scanderbeg Și pe tot efortul de care era capabil Bizanțul pentru a stînjeni spatele frontului turcesc. Pregătirile trebuiau să fie terminate prin iulie. Locul de adunare a armatei a fost fixat la Oradea. La 20 iulie 1444, Ioan

de Hunedoara cerea braşovenilor frîie cu găteli de argint pentru apropiata expediţie.

Tot în această lună el scrie lui Scanderbeg, adu> cînd elogii eroismului poporului albanez şi subliniind interesele comune ale Ungariei cu popoarele din Balcani. La invitaţia de a colabora la luptele ce se apropiau, Scanderbeg răspunde afirmativ.

In primăvara şi în vara aceluiaşi an se observă o tendinţă de strîngere a legăturilor cu Ţările Romîne, pornind de la cele comerciale. In imai şi august 1444, atît Ştefan II, din Moldova, cît şi Vlad Dracul reglementează relaţiile lor comerciale cu Braşovul. S-au depus insistenţe pe lingă Vlad Dracul pentru a-1 face să participe la expediţie. Domnul muntean ezită. Turcii îi înapoiaseră recent pe cei doi fii ostateci, anume spre a-1 cîştiga mai trainic de partea lor. Cu greu se hotărî să ofere un contingent de 4.000 de oameni, pe care voia să-1 pună sub comanda unuia dintre fiii lui.

Brancovici, în schimb, e ostil oricărei colaborări. După campania cea lungă el îşi recîştigase o bună parte din ţară şi nu mai fusese neliniştit de turci. Acum el credea nimerit să se sprijine pe turci, pentru a lua de la unguri Belgradul şi fortăreaţa Golubaţ, iar de la veneţieni un ţinut din apropierea Mării Adriatice. El intră în legături cu sultanul, care îi era ginere, îi oferă un tribut enorm, pentru a-şi reprimi pe cei doi fii orbiţi şi acceptă să devină susţinătorul şi mijlocitorul încheierii unei păci între Imperiul otoman şi Ungaria. Era politica mioapă a unui mare feudal, preocupat de interesele lui locale şi care nu vedea imensitatea primejdiei turceşti pentru soarta poporului său.

Tărăgănarea descurajantă a ajutorului promis din apus şi oferta de pace extrem de favorabilă pe care sultanul o transmise, prin Brancovici, Ungariei, îl hotărîră pe regele Vladislav să primesacă tratativele cu turcii. Solii turci sosiră la sfîrşitul lui iulie la Seghedin şi expuseră, în prezenţa regelui, oferta lor,

care cuprindea: încetarea oricăror atacuri reciproce, pe timp de zece ani, evacuarea de către turci a teritoriilor şi a cetăţilor din Serbia şi Albania nordică, neamestecul sultanului în Ţara Romînească, sub rezerva plătirii anuale a tributului, înapoierea reciprocă a prizonierilor, fără plata vreunei răscumpărări, excepţie făcînd cumnatul sultanului, Mahmud Celebi, pentru care Murad oferea o sumă importantă. Turcii mai ofereau şi plata unei despăgubiri de război de 100.000 de florini.

Vladislav, în faţa acestei propuneri, se arătă dispus la pace. Cardinalul Cesarini nu se opuse, descurajat şi el de ştirile ce le primea din apus. Ioan de Hunedoara era printre susţinătorii păcii. Duşmanii lui insinuară că ar fi fost cumpărat de Brancovici, care i-ar fi oferit în schimbul atitudinii sale moşiile ce le avea despotul sîrb în Ungaria, iln fond, voievodul îşi dădea seama cît de obosită era ţara, ce sforţări o costaseră ultimele lupte, ce grea se arăta încheierea unor alianţe şi obţinerea unui ajutor dinafară.

In cursul tratativelor, care par a se fi şi încheiat printr-un act scris şi pecetluit, îi sosi lui Cesarini, prin 30—31 iulie, ştirea pe care încetase de a o mai aştepta, că mult promisa şi amînata flotă plecase din Veneţia spre strîmtori în ziua de 4 iulie. De îndată interveni pe lîngă rege, îndemnîndu-l să nu respecte tratatul încheiat. Era sprijinit şi de o parte a nobilimii, nesocotită şi aventurieră, care se amăgea cu perspectiva unei victorii uşoare. Cardinalul căută să-l atragă pe rege şi cu ştirea că sultanul trecuse cu armata în Asia Mică, la 12 iulie, pentru a înăbuşi revoltele ce izbucniseră în Caramania. Dacă flota reuşea să blocheze strîmtorile, însemna că turcii nu-şi vor putea readuce armata în Europa şi drumul pînă la Constantinopol devenea o plimbare. Ioan de Hunedoara, din aceleaşi motive pentru care sprijinise încheierea păcii, se arătă potrivnic încălcării ei.

Faţă de mustrările de cuget pe care regele le invoca împotriva încălcării cuvîntului ce-şi dăduse — de a

păstra pacea —, cardinalul îi obiectă că un jură-mînt dat necredincioşilor nu are valabilitate. Sosiră în acelaşi timp şi scrisori de protest din partea împăratului bizantin, nemulţumit de încheierea păcii.

Aceste stăruinţe îl convinseră pe rege să rupă avantajosul tratat şi să prefere riscurile unui nou război. La 4 august, el depuse un nou jurâmînt, în faţa lui Cesarini, angajîndu-se să pornească neîntîrziat spre Dunăre. Ioan de Hunedoara acceptă şi el întorsătura pe care o luau lucrurile, deşi fără convingere. Nu voia să jignească sensibilitatea regelui printr-o atitudine prea independentă. La fel şi în cursul tratativelor de pace, cu eîteva zile înainte, cînd turcii pretinseră ca şi el să întărească actul încheiat — ceea ce arăta uriaşul renume de care se bucura —, Ioan refuză acest lucru motivînd cu prudenţă că el este doar subordonat al regelui, în toate privinţele.

Ruperea tratatului de la Seghedin era o greşeală, date fiind condiţiile lui favorabile. Serbia trecu definitiv într-o neutralitate, care se va transforma în cîţiva ani într-o politică făţiş trădătoare din partea despotului. Acesta încheie pace separată cu turcii, la 15 august, recîştigă teritoriile şi cetăţile pierdute în ultimii ani şi la 22 august se instalează din nou în Samendria. Frontul comun de luptă al popoarelor din sud-estul Europei slăbea astfel, prin greşeala regelui Ungariei şi a unei părţi din anturajul său, la îndemnul direct al papei, prin trimisul acestuia.

'Nici starea generală de spirit din Ungaria nu era de loc entuziastă. Lumea era obosită de luptele din ultimii ani. Mulţi nobili, fiind vorba de un război ofensiv, dincolo de hotare, se feriră să ia parte. Numai banderiile episcopale s-au alăturat trupelor regale ; bineînţeles şi Ioan de Hunedoara cu armata sa.

Vestea tratatului de la Seghedin stîrnise confuzie în rîndul statelor mai direct interesate în proiectul de campanie împotriva turcilor. Veneţienii trimit instrucţiuni, la 8 septembrie, comandantului flotei, Loredano, să se informeze despre mişcările armatei maghiare

şi, dacă aceasta ar înainta în Balcani, să-i sprijine acţiunea. In caz contrar, republica nu avea de gînd să ducă singură războiul. Loredano trebuia să trimită sultanului un sol, asigurîndu-l de intenţiile paşnice ale dogelui şi senatului şi aruncînd răspunderea iniţiativei războinice asupra papei. Trebuia să ceară, în concluzie, întărirea tratatului de pace anterior, după care flota urma să se întoarcă la Veneţia.

Cînd ordinul acesta ajunse, pe la jumătatea lunii octombrie, în mîinile lui Loredano, pe corăbii se ştia deja că regele Ungariei plecase în campanie. Cesarini se grăbise a trimite trei emisari, îmbrăcaţi turceşte, care pătrunseră pînă la Constantinopol, răspîndind ştirea denunţării tratatului de la Seghedin şi reînceperea războiului din partea Ungariei. Astfel flota apuseană începu blocada Bosforului şi a Hellespontului (Dardanele) deşi turcii, intrînd în convorbiri cu comandanţii, încercaseră să-i întoarcă din drum, arătîndu-le documentul pecetluit al păcii de la Seghedin.

După ce războiul fu din nou hotărît, Ioan de Hunedoara veni, după 4 august, în Transilvania, spre a faceultimile pregătiri. Regele se duse la Oradea, unde îl aştepta Cesarini. Armata regală plecă din Oradea după 28 august. La 9 septembrie, regele era la Orşova, de unde mai trimite în Italia scrisori şi emisari cu cereri de sprijinire a campaniei începute. La 20 Septembrie, armata trecu Dunărea pe la Orşova. Se înşirui apoi, în marş, de-a lungul malului drept al fluviului. Oastea cuprindea în majoritate soldaţi din Ungaria, în banderiile regale şi episcopale ; erau şi mulţi romîni în rîndul oştilor transilvănene de sub conducerea voievodului Ioan. Se mai vedeau şi puţine trupe croate sau bosniece, comandate de banul Franko de Talovac. Oştirea înainta avînd în spate un lung şir de căruţe, după felul husiţilor cehi. Erau chiar mai multe decît în campania cea lungă.

In drum, armata maghiară ocupă Cladova. La 9 octombrie ajunse lîngă Vidin, cea «lai puternică fortăreață turcească din acele părți, unde-şi avea reşedința atunci un beg temut, cu numele Sinan. Ioan de Hunedoara nu dispunea de maşini de asediu şi nici nu voia să piardă timp cucerind fiecare cetate. Ocupă doar oraşul, fără a ataca fortăreața, din care nici turcii nu îndrăzniră să facă vreo ieşire. Trecură apoi prin iRahova şi ajunseră la Nicopol, unde armata maghiară, înaintînd mereu pe malul drept al Dunării, ajunse la 16 octombrie. Nici această fortăreață nu fu ocupată.

Aici i se alătură armata trimisă de Vlad Dracul. Domnul veni în persoană la Nicopol. Era destul de neîncrezător. Gu o zi înainte, trecînd printr-un sat, o bătrînă ghicitoare bulgăroaieă îi prezisese că regele mu va avea noroc în luptă. Intîlnirea cu armata maghiară îi răscoli şi mai mult temerile. II sfătui pe rege să se întoarcă, ■spunîndu-i deschis că „turcul şi numai la vînătoare îşi ia cu sine mai mulți ostaşi decît cei adunați în oastea creştină" '. Sfatul domnului romîn, bun cunoscător al puterii turceşti, nu fu ascultat, aşa cum nu ascultaseră nici îngîmfații cavaleri burgunzi sfatul pe care părintele său, Mircea cel Bătrîn, li—1 dăduse, în acelaşi loc, cu aproape cincizeci de ani înainte.

De la Nicopol, armata părăsi malul Dunării şi se îndreptă în marş mai 'grăbit către țărmul mării. Găsiră în cale pietre cu vechi inscripții greceşti şi latine; în drum fu ocupat Razgradul. Pe un rîu sînt surprinse şi distruse douăzeci şi opt vase turceşti, care trebuiau să intre pe Dunăre şi să stînjenească înaintarea armatei maghiare. La 24 octombrie, regele trimise o scrisoare comandanților turci din Şumla, Matrovaț, Petreț, Varna, Cavarna şi Galata [2], somîndu-i

[1] I. Minea, Informațiile romîneşti ale cronicii lui Ioan Dlugosz, p. 33.

[2] Localități din nord-estul Bulgariei.

să se predea. în zilele ce urmară sînt ocupate localităţile Ieni-bazar şi Şumla, care era bine întărită. De aci este trimis după pradă un detaşament, care ajunge pînă la Tîrnovo, pe rîul Iantra. Sînt cuprinse apoi Tass-Hissa'r şi Pravadi.

La cucerirea cetăţii Petreţ se distinse Vlad Dracul. După ce se încercă, fără succes, luarea cu asalt a zidurilor, folosind scări, domnul muntean află de existenţa unei subterane, prin care turcii puteau ieşi în taină din oraş. Se grăbi cu oastea într-acolo şi surprinse pe turcii care încercau să scape.

In prima săptăimînă din noiembrie este cucerită cetatea „Mihelici", care ar putea fi identificată cu Caliacra. Grecii din părţile acelea îi predară regelui Ungariei cheile de la patru cetăţi din apropiere.

Apropierea armatei maghiare stîrnise panică în rîndurile turcilor din Europa. Negustorii bogaţi din Adrianopol şi din Gallipoli fugiră în Asia Mică, pînă la Brussa.

Armata maghiară îşi continuă înaintarea spre Varna, unde ajunse la 9 noiembrie. Pe drum, cu puţin timp înainte, sosi o ştire alarmantă. Sultanul, pe care îl mai credeau în Asia Mică, împiedicat de flota italiană şi burgundă de a pătrunde în Europa, reuşise să treacă strîmtorile şi se apropia în grabă, cu toată armata, fiind abia la cîteva zile de drum!

Cum se putuse întîmpla acest fapt care dejuca toate speranţele ? Planul de a bloca strîmtorile cu un număr de 14—16 galere era, în fond, o naivitate. Dardanelele şi Bosforul aveau o lungime totală de peste 80 de kilometri, iar în unele puncte Bosforul avea o lăţime de numai 550 de metri, astfel că tunurile de pe mal puteau ţine vasele în bătaia lor. Curentul apei în Bosfor era, într-un punct, aşa de puternic, încît grecii şi turcii porecliseră locul acela Urlăto>area, Cîinele roşu sau Vîltoarea dracului. Se dovedi acum insuficienţa ajutorului apusean. Galerele erau prea puţine pentru a apăra strîmtorile.

Sultanul Murad II revenise în fruntea armatei de pe malul asiatic al Bosforului, după ce, cîteva luni îl frămîntase gîndul de a renunța la domnie şi de a acorda titlul de sultan fiului său Mohammed. Primejdia înaintării maghiare îl făcu pe bătrînul Murad să mai păstreze conducerea în mîinile sale.

Sultanul trimise, la 15 octombrie, pe marele vizir Halil-paşa să ocupe malul european al Bosforului, în punctul ales pentru traversare, cu o a-rmată de vreo 7—8000 de oameni. Negustorii genovezi, duşmani ai veneţienilor, îl informau încontinuu despre mişcările flotei apusene şi tot ei îi promiseră şi bărci pentru a-i înlesni trecerea. Comandantul galerelor burgunde, Wavrin, şi cel al flotei papale, Condolimieri, cerură în grabă bizantinilor trupe de uscat care .să atace pe marele vizir. Bizantinii nu le îndepliniră cererea. Trimiseră doar două galere ca să întărească flota. Cîteva din corăbiile apusene tocmai erau plecate pentru aprovizionare în insulele din arhipelagul egeic. Turcii începură bombardamentul asupra flotei şi de pe malul european şi de pe cel asiatic, din Cetatea Nouă (Anatoli Hissar). Trăgeau şi cu un tun mare, ce azvîrlea nişte bolovani enormi, dar din fericire plesni la a treia lovitură. In seara de 26 octombrie izbucni o furtună violentă care împrăştie corăbiile apusene. Cînd se regrupară, cu greu, grosul armatei turceşti trecea deja în bărci şi un foc puternic de tunuri împiedică galerele să mai intervină. în două zile şi două nopţi, la 27-28 octombrie, armata otomană trecuse pe. malul european. Cu toate justificările comandanţilor flotei, care au arătat greutăţile de care se izbiseră, insuficienţa mijloacelor de luptă şi concursul nefericit de împrejurări care îi împiedicase de a-şi îndeplini misiunea, n-au lipsit împotriva lor bănuielile şi chiar acuzele că s-ar fi lăsat corupţi de sultan.

Armata turcească s-a îndreptat direct spre Adrianopol, unde poposi în zilele de 2-3 noiembrie. De aici, în 6 zile — spun cronicile turceşti — ajunse la Varna. însemnează că turcii s-au îndreptat în întîmpinarea

armatei maghiare pe cel mai scurt drum, prin trecătoarea Nadir Derbent şi prin Pravadi, de la această din urmă localitate mergînd pe drumul parcurs de unguri cu o zi sau două înainte.

In noaptea de 9 spre 10 moiembrie se văzură focurile taberei turceşti încmgînd zarea dinspre apus şi miazăzi. Regele Vladislav I ţinu sfat de război. Situaţia în care se găsea era gravă. Avea cu sine cel mult 15-16.000 de ostaşi, iar în faţă îi stătea întreaga oaste a sultanului.

Cesarini fu de părere să alcătuiască o întăritură cu ajutorul căruţelor şi să încerce să reziste în interiorul ei. Intre timp, urmau să sosească galerele apusene, care acum nu-şi mai aveau nici un rost în strîmtori. Flota avea să debarce trupe în spatele armatei turceşti, care, prinsă astfel între două focuri va fi înfrîntă. Planul acesta fu susţinut de episcopul de Agria şi chiar de experimentatul oştean Franko de Talovac.

Luă cuvîntul apoi voievodul Transilvaniei. El îndemnă în primul rînd pe toţi să-şi păstreze sîngele rece. Arătă că planul lui Cesarini era irealizabil. Nu se puteau închide într-o asemenea cetăţuie de căruţe, cum obişnuiau husiţii, deoarece turcii i-ar fi înconjurat din toate părţile, iar armata maghiară nu avea alimente îndestulătoare pentru o rezistenţă prelungită şi nici terenul nu îngăduia aprovizionarea cu apă. A aştepta sosirea flotei, care, în strîmtori, dăduse deja o probă despre slăbiciunea şi încetineala ei, însemna să te încredinţezi unei nădejdi foarte îndoielnice. Chiar dacă liota ar fi venit la Varna, ea n-ar fi putut debarca decît soldaţi puţini şi neobişnuiţi în lupta pe uscat, astfel că n-ar fi creat nici o greutate în spatele trupelor sultanului. De aceea voievodul trase încheierea că iplanul lui Cesarini ducea la înfrîngere sigură şi arătă, în schimb, că în situaţia dată există o singură cale de urmat: să nu dea timp duşmanului să recunoască inferioritatea armatei maghiare, să nu-i îngăduie să-şi desfăşoare toate forţele, ci să-1 atace

vijelios, să-l înspăimînte prin vigoarea şi repeziciunea mişcărilor şi să smulgă astfel victoria. A învinge sau a muri !... aceasta era concluzia lui Ioan, căci o altă scăpare nu exista. Deşi mai tîrziu s-a încercat, de către cronicarii poloni mai cu seamă, a i se face o vină lui Ioan de Hunedoara pentru că a susţinut angajarea bătăliei deschise, realitatea era aşa cum o vedea el. In cazul unei apărări pasive, nu exista nici o altă şansă decît distrugerea. Riscînd bătălia, se prezentau şi şanse de victorie, cu toate că — o înţelegea şi Ioan — primejdia rămînea copleşitoare.

în zorii zilei de 10 noiembrie amîndouă armatele se puseră în linie de bătaie. Oastea maghiară nu şi-a aşezat carele pe trei rînduri, cum se obişnuia; aceasta pentru a sili pe toţi ostaşii să ia parte la luptă şi a nu le veni glndul să fugă şi să se ascundă în dosul căruţelor. Linia de luptă era în formă de arc, în întindere cam de o mie de paşi, ce închidea o vale, avind în stînga nişte lacuri, iar în dreapta un şir de dealuri. La aripa *stingă, Ungă* lac, Ioan de Hunedoara aşează trupele sale şi o parte din cele ale magnaţilor unguri. In centru erau aşezate banderiile regale, printre care şi cîteva detaşamente polone. La aripa dreaptă erau trupele din Ţara Romînească, ale banului Slavoniei şi cele ale prelaţilor bisericii: se vedeau fluturînd aci steagul cardinalului Cesarini, cel al sfîntului Ladislau, aparţinător trupelor episcopului de Oradea şi cel al banderiei episcopului de Agria.

Linia turcilor cuprindea la mijloc pe sultan, cu trupele de ieniceri, la dreapta spahiii[1] din Rumelia, la aripa stîngă cei din Anatolia. In faţa frontului erau şiruri de trupe uşoare, pe cămile.

De dimineaţă se stîrni dinspre apus o furtună puternică. Abia se Liniştise, cînd, la o oră după răsări-

[1] *Spahii* — trupe feudale turceşti, servind de obicei călare. La turci era obiceiul ca aripa dreaptă a armatei să o ocupe trupele din acea parte a imperiului (Rumelia sau Anatolia) pe teritoriul căreia se desfăşura lupta. Se cunosc însă şi excepţii de la acest obicei.

LUPTELE DIN BALCANI ÎN ANII 144-3-1444

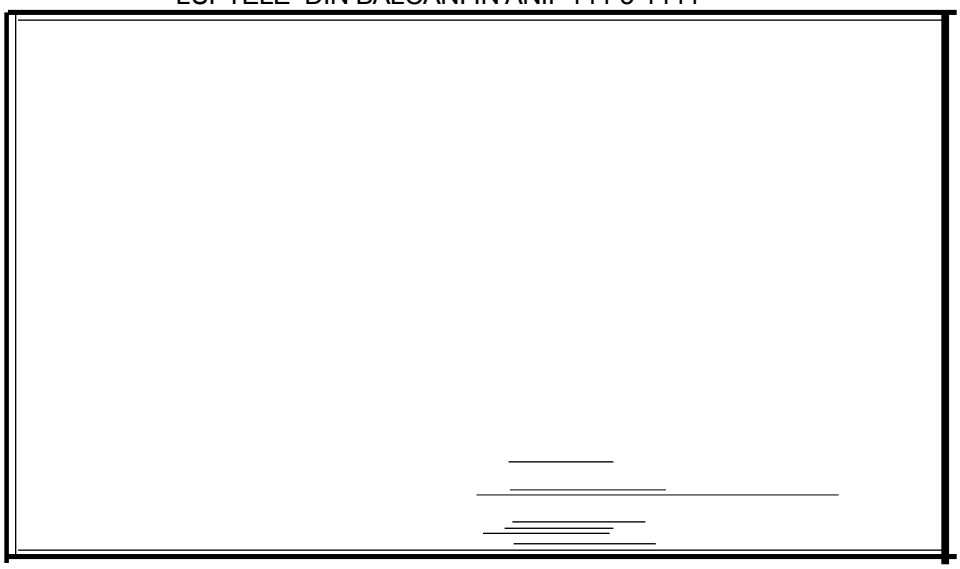

•'*■»*'• *Campania din !4&3*

•——•• *Campania de la Varna (744-4)*

…….*Itinerarul armatei turceşti in 74-4-b*

—— *Drumul armatei lui Vlad Dracul*

tul soarelui, turcii atacară cei dintîi, îndreptîndu-şi lovitura împotriva banderiilor episcopilor de Agria-şi Oradea, de la aripa dreaptă a armatei maghiare, pe lingă şirul de dealuri din apropiere. Trupele celor doi episcopi sînt împrăştiate, fug', iar ei sînt ucişi. In ajutorul lor alergară unităţile lui Cesarini şi a'le banului Slavoniei, Franko de Talovac. Pentru a sprijini indirect flancul drept, Ioan de Hunedoara dezlănţui el un atac pe aripa stîngă, de-a lungul ţărmului lacului; pătrunse în rîndurile turceşti şi le respinse îndărăt vreo patru mii de paşi. Fu ucis însuşi Carageabeg, care comanda frontul turcesc în acea latură. Abia pe urmă voievodul deplasă o parte din trupele care formau centrul şi flancul stîng către aripa dreaptă, care continua să fie greu încercată. Iscusiţii arcaşi călări ai otomanilor pricinuiau pierderi grele, cămilele speriau caii.

Cămilele aveau pe spate săculeţi cu bani. Cînd fugeau, în învălmăşeală, aceste animale mai greoaie se împiedicau, cădeau, iar monedele din saci se împrăştiau pe pămînt. Sclipirea lor atrăgea pe cei ce ur -măreau pe turci, se aplecau să le culeagă şi ast' fel cei urmăriţi reuşeau să scape. Setea de pradă a ostaşilor din armata creştină a făcut să se piardă mult timp preţios, .încetinind contraatacul pe care Ioan şi regele Vladisiav îl începuseră şi la aripa dreaptă. Cronicile polone afirmă că şi soldaţii din Ţara Romînească s-ar fi făcut vinovaţi de 'asemenea dezordini.

Frontul maghiar reuşise astfel să reziste primului atac turcesc In continuare, Ioan de Hunedoara sfătui pe rege să fie prudent, să încerce a reface mai întîi rîndurile slăbite şi împrăştiate. Regele însă, tînăr (abia de vreo 20 de ani) şi vanitos, se aruncă cu trupele sale la un atac asupra centrului armatei turceşti compus din rîndurile de elită ale ienicerilor, care nu interveniseră încă în luptă decît în număr mic. Atacul nesăbuit al trupelor regale se frînse în zidul neclintit al acestei infanterii fanatice şi excepţional de

bine instruite. Regele Vladislav alunecă şi căzu de pe cal. Un ienicer turc, de loc de prin Morea, cu numele Hamza (Chamuzes, în izvoarele greceşti[1]), îi tăie capul, pe care, ca pe un trofeu, îl înfipse în vîrful unei lănci, sub privirile înspăimîntate ale oastei ungureşti. Turcii trecură din nou la atac. In vîrful unor lănci purtau mustrătoare frînturi din textul tratatului încheiat iîn vară, pe care Vladislav I îl călcase. Demoralizarea pricinuită de moartea regelui se transformă fulgerător în panică şi fugă generală. Ioan de Hunedoara încercase zadarnic să se avînte în ajutorul regelui. Mai crezu totuşi un moment că va reuşi să evite dezastrul. Se aruncă în calea celor care fugeau, strigîndu-le: „Noi n-am venit aci pentru rege, ci pentru credinţă!"[2] Totul se dovedi însă zadarnic. Se resemna şi el şi părăsi lupta, îndreptîndu-se către miazănoapte.

Cu el se retraseră şi ostile .rarn/îneşti, care cunoşteau mai bine locurile. Suferiseră şi ele pierderi grele. Turcii nu îi urmăriră prea mult pe fugari, se mulţumiră să ia în stăpînire cîmpul de bătălie. Sub cerul întunecat al după-amiezii de toamnă, Murad II, întovărăşit de comandanţii otomani, trecu de-a lungul cîmpului de bătaie. Se miră văzînd printre cei căzuţi, din oastea maghiară, numai tineri. Din jur îi veni răspunsul, măgulitor pentru sultanul victorios : „Dacă ar fi fost între ei măcar un singur om cu barbă căruntă, nu s-ar fi încumetat la un lucru aşa de primejdios".

Ioan de Hunedoara, avînd cîteva călăuze bune, ajunse în două zile şi două nopţi la Dunăre, în dreptul Cetăţii de Floci, treeînd în Ţara Romwiească. Aci, nefiind recunoscut de ostaşii munteni, e prins şi ţinut sub pază cîteva zile, pînă cînd Vlad Dracul, aflînd • de sosirea lui, îl eliberă grabnic, Jnlesnindu-i drumul spre Ungaria, cu toată cinstea cuvenită.

[1] După un alt izvor l-ar-fi chemat Feriz.

[2] Elekes Lajos, lucrarea citată, p. 253.

Resturile armatei ajunseră la Dunăre în patru-cinci zile. Cardinalul Cesarini nu s-a mai întors din luptă. Asupra soartei lui au circulat diferite zvonuri. Unii au susținut că l-ar fi recunoscut, rănit de lănci și săgeți, agonizînd într-o mlaștină, chiar pe cîmpul de bătălie. După alte știri, ar fi reușit să fugă și s-ar fi oprit la o oarecare depărtare de locul dezastrului, pentru a se odihni, pe malul unei ape. Un grup de soldați, fugari și ei, îl recunoscură ; în furia și disperarea momentului, îil făcură răspunzător de cele întîmplate și îl uciseră. Se mai spunea și că ar fi reușit să ajungă pînă la Dunăre. Luntrașul care 1-a trecut peste fluviu, bănuind, după greutatea bărcii, că are mult aur cu el, 1-a omorît pentru a-1 jefui. Versiunea aceasta nu pare însă[1] întemeiată : cum ar mai fi putut duce cardinalul cu sine, în fuga-i îngrozită, atîita aur încît luntrașul să poată bănui ceva, după greutatea neobișnuită a bărcii ?

Lupta de la Varna a stîrnit un ecou îndelungat în întreaga lume. Sultanul și-a vestit și sărbătorit victoria în tot imperiul. Apusul n-a voit multă vreme să creadă în dezastru. Știrile soseau cu mare întîrziere. La 1 ianuarie 1445, papa Eugeniu al IV-lea mai era convins de faptul că flota din strîmtori oprise trecerea sultanului din Asia în Europa și se pregătea să-i trimită întăriri. In a doua jumătate a lunii ianuarie, la Roma sosi vestea că armata otomană trecuse totuși în Europa. Tulburat, papa îi comunică știrea dogelui Veneției, care, probabil, o aflase cu mult înainte, dar preferase să o ascundă, date fiind bănuielile de trădare ce planau asupra conijandanților flotei. In februarie și martie, dogele caută să justifice față de papă nereușita acțiunii navale din strîmtori.

Prin mai 1445, florentinii scriau regelui Vladislav (!) întrebîndu-1 dacă sînt adevărate zvonurile triste despre soarta armatei sale. Știrile care confirmau dezastrul soseau însă una după alta și orice îndoială sau nădejde se stinse. Lumea europeană fu zguduită și descurajată. își făcea loc părerea că forțele Unga-

riei nu sînt suficiente împotriva turcilor, iar puterile apusene nu sînt capabile să se unească, pentru a-i oferi un ajutor mai trainic.

Contemporanii s-au grăbit să învăluie î'nfrîngerea de la Vama în fraze fără sens, care să ascundă motivele adevărate ale înfrîngerii. Ei vedeau cauza dezastrului doar în „pedeapsa divină" pentru nerespectarea jurămîntului de pace făcut turcilor de VladislavI. Problema, astfel pusă, a iscat o lungă şi searbădă polemică pe tema dacă un cuvînt dat paginilor este sau nu valabil şi, prin unmare, dacă încălcarea lui poate atrage după sine pedeapsa dumnezeiască. Intr-o scrisoare către papa, Ioan de Hunedoara se supunea şi el convenienţelor timpului, vorbind despre înfrîngere ca despre „o pedeapsă a păcatelor" sale. Nu se putu însă opri de a nu rosti şi cuvîntul său amar către aceia care îi făcuseră făgăduieli strălucite, fără a şi le respecta, silindu-1 să dea o atît de mare bătălie cu mijloace puţine, în condiţii neprielnice, împotriva unui duşman care 1-a strivit cu numărul. Indreptăţitele lui reproşuri erau, odată mai mult, zadarnice. In faţa intereselor egoiste ale curţilor feudale apusene, popoarele din răsăritul Europei vor fi lăsate tot mai mult în voia soartei pe care le-o pregătea puternicul năvălitor. Aceste popoare însă n-au descurajat, n-au renunţat la lupta de apărare a libertăţii lor. In ele va găsi Ioan de Hunedoara un sprijin de neclintit, şi — în faţa marilor feudali care îl combăteau în propria lui ţară şi a valului crescînd al primejdiei otomane —• el, în ciuda tuturor împrejurărilor, nu va rămîne singur.

înfrângerea de la Vama şi moartea regelui ridicau un tulburător semn de întrebare asupra situaţiei interne a Ungariei. Liniştea pe care străduinţele lui Ioan de Hunedoara şi ale partidei sale reuşiseră abia s-o întroneze era din nou ameninţată. Reînviau ambiţii greu înăbuşite, creştea iarăşi lăcomia marilor feudali de a pune mâna pe putere cu orice preţ, sacrificînd la nevoie chiar independenţa ţării.

In vremea celor cîteva luni cît se credea că regele va lipsi, fiind iplecat în caimpanie, în Ungaria se instituise o locotenentă regală, compusă din patru mari nobili. Printre ei erau Dionisie Szecsi, arhiepiscopul de Strigoniu şi Laurenţiu Hedervâry, palatinul ţării. Chiar din partea acestui organ provizoriu de conducere apăru cea dintîi primejduire a autorităţii şi a ordinei. Cei patru baroni se socoteau îndreptăţiţi să păstreze puterea în mîinile lor. In acest scop, iar nu pentru a stăvili descurajarea din ţară, ei caută să ascundă cît mai multă vreme moartea regelui. împuternicirea lor de a conduce regatul rămînea în vigoare numai atîta vreme cît regele trăia. Moartea acestuia modifica situaţia legală şi locotenenta ar fi fost obligată să convoace dieta, supunîndu-se hotărîrilor ei în privinţa succesiunii la tron, sau a formei viitoare de conducere a statului. Pentru a-şi prelungi cît mai mult mandatul, întreţinînd impresia falsă că regele trăieşte şi campania continuă, palatinul Hedervâry a recurs şi la plăsmuirea unei scrisori a lui Ioam de Hu-

nedoara, datată din 20 noiembrie 1444, de lîngă Gallipoli (!).

Mai mulţi baroni erau favorabili acestor tendinţe ale sfatului restrîns ce conducea ţara. Socoteau că, în interesul lor, ei se pot cîrmui foarte bine şi fără rege,

păstrînd guvernarea direct în «îîinile lor. Ii încuraja la aceasta pilda Poloniei vecine, unde o nobilime tot mai puternică îngrădea drepturile regelui şi îndrepta regimul acelei ţări spre un fel de „republică nobiliară", învăţatul Aeneas Sylvius Piccolomini[1], vorbind despre Ungaria şi sfatul nobililor ce o conducea in acel timp, foloseşte şi el termenul de republică pentru a caracteriza regimul ei politic.

încercarea unora dintre baroni de a pune mîna pe putere se lovea însă de ambiţiile asemănătoare ale altora. Aceştia din urmă, mai păstrînd încă amintirea loviturilor date de Ioan de Hunedoara în vremea războiului civil din 1440, caută acum cu mai multă stăruinţă ajutorul unor puteri străine, gata fiind să plătească ridicarea lor cu vinderea libertăţii patriei. Cea mai primejdioasă în asemenea planuri rămînea partida ce sprijinise pe regina Elisabeta şi pe Ladislau Postumul. Acum aceiaşi baroni intră în legături strînse cu împăratul Friedrich III de Habsburg, tutorele lui Ladislau, oferindu-i sprijinul pentru a aduce pe tron pe acest copil. Argumentele lor erau foarte puternice: nu recunoscuseră oare însuşi Vladislav I şi aderenţii săi că după moartea sa avea să-i fie moştenitor micul Ladislau? Vladislav murise; cine şi pe ce temei s-ar mai fi putut împotrivi urcării pe tron a fiului Elisabetei ? Planurile partidei filo-habsbur-gice păreau ca şi înfăptuite. Ulrich Cillei era iarăşi în bune relaţii cu Austria. Ladislau Garai îl împrumută pe împărat cu sume mari de bani. Un alt nobil zălogeşte ducelui de Austria nişte cetăţi de graniţă, care vor ajunge mai tîrziu în puterea lui Friedrich III. Anarhia feudală ia din nou forme tot mai grave. Chiar rude apropiate ale lui Ioan de Hunedoara, ca Ioan Szekely, era acuzat de răpirea cu forţa a unor. sate de prin comitatul Zagreb. Prietenul voievodului, Ioan de Zredna, scria la 24 aprilie 1445 despre stările de lucruri din Ungaria : „Adevărul tace gîtuit, sfăr-

[1] Va ajunge mai tîrziu papă, sub numele de Pius al II-lea.

rnate sînt barierele bunei cuviințe, frîul legii a slăbit... Arbitrarul de fier, violența nestăpinită distruge, mu respectă dreptul nimănui; ura, trădarea şi obijduirea cea mai neruşinată au cale slobodă..."[1]

împăratul, ca tutore al regelui minor, se şi vedea stăpîn peste Ungaria. Sa amesteca în treburile ei interne, dădea dispoziții ^cuitorilor din oraşe, printre care braşovenilor. Cancelarul său anunță cu satisfacție palatinului Hedervâry ştirile sigure din Veneția şi Bizanț despre moartea lui Vladislav I, amintindu-i drepturile lui Ladislau Postumul şi invitîndu-1 pe palatin să le susțină.

Alți baroni unguri îşi pun nădejdile ridicării lor în aducerea la tron a unui rege străin : îşi face loc zvonul despre candidatura unui principe francez sau burgund. Se rosteşte de către cei interesați şi numele unui Cillei sau Brancovici.

Erau şi nobili pe care problema dinastică nu-i interesa atft, cît apărarea intereselor lor locale. Este cazul mai ales al celor din ținuturile de margine, cum sînt feudalii din Dalmația, care se orientează spre relații mai strînse cu Veneția şi alte oraşe italiene.

Reizbucnirea duşmăniilor şi chiar a războiului civil între baroni, sub pretextul luptei pentru tron, dominația germană' asupra țării, ruperea de Ungaria a unor provincii mărginaşe, erau numai cîtevia din pericolele ce amenințau regatul, atunci cînd Ioan de Hunedoara, cu sufletul încă greu de amarul înfrîngerii, se întoarse în țară. Cine altul decît el, care încercase încăodată forța teribilă a duşmanului de la hotare, putea să înțeleagă mai limpede cît de dăunătoare era, atunci mai cu seamă, dezbinarea internă ?

După întoarcere, întîiul gînd i-a fost reorganizarea armatei. Lipsesc datele privind activitatea lui în acest sens, în iarna lui 1444—45, dar putem constata că în primăvara anului 1445, cînd turcii neliniştesc din nou

[1] Citat după I. Minea, „Vlad Dracul şi vremea sa", Iaşi, 1928, p. 169.

granițele, detaşamentele maghiare sînt pregătite să-i respingă.

Răpit de grija copleşitoare a oştirii şi a apărării, nu se avîntă de îndată în lupta politică. E prudent; simte 'parcă rînjetele batjocoritoare cu care baronii ce tremuraseră mai ieri în față-i se pregăteau să-1 întâmpine acum pe el, eroul înfrînt din pricina nepăsării lor. Intră în legătură cu acei nobili de la' care putea nădăjdui o atitudine mai demnă, ale căror interese îi îndemnau la împotrivire față de tendințele dominației habsburgiee şi ale expansiunii otomane. E în corespondență cu palatinul Hedervâry, cu prietenul şi colegul său Nicolae Ujlaki. Sfatul său e mereu acelaşi: să se pună capăt dezbinărilor, să se stăvilească influența străină, combătând pe sprijinitorii ei, să se aibă în vedere, imai presus de orice, zarea înnourată a hotarului de miazăzi.

Părerile lui încep să cîştige pe încetul aderenți. înfrângerea de la Varna demoralizase pe unii, înspaimîntase pe alții. Temerea îi făcu pe mulți să cugete mai adînc asupra căilor de înlăturare a primejdiei, să vadă egoismul şi trădarea marilor baroni, să-şi strîngă rîndurile în jurul omului care rămânea cea mai de seamă personalitate militară a momentului. Mica nobilime îndeosebi e alături de Ioan de Hunedoara. Ea e numeroasă şi larg reprezentată în dietă. Atitudinea ei are mai mari sorți de a fi însuşită de orăşenime şi țărănime. Baronii cei mari, cu certurile şi intrigile lor, se vedeau rămînînd pe încetul ca nişte insule, în mijlocul valurilor unui popor ce îşi manifesta voința lui de a-şi apăra liniştea şi libertatea.

Gonsiliul care conducea regatul trebui să se decidă a convoca dieta pentru luna aprilie 1445. Avea să se dezibată succesiunea ,1a tron şi, în strînsă legătură cu ea, încetarea certurilor dintre nobili. Numele lui Ioan de Hunedoara figurează deja printre acelea ale marilor demnitari în numele cărora se redactează invitațiile la dietă. Influența lui se simte şi în măsurile de întărire a ordinei interne, pe care sfatul țării le ia

chiar înainte de convocarea dietei: ţara este împărţită provizoriu în cîteva regiuni, fiecare în frunte cu unul pînă la trei „căpitani", avînd la dispoziţie forţe armate şi fiind însărcinaţi cu menţinerea ordineL Ioan de Hunedoara, pă'strînd slujbele anterioare de voievod al Transilvaniei şi comite al Timişoarei, devine căpitan al ţinuturilor de la răsărit de Tisa.

Sistemul acesta nu dădu însă toate rezultatele aşteptate. In unele părţi trebuiră a fi acceptaţi în calitate de căpitani reprezentanţi ai tendinţelor de independenţă faţă de Ungaria, cum era Jiskra în Slovacia, sau feudali turbulenţi şi necinstiţi, ca un anume Pancraţiu de Szentmiklos, care se vor folosi de autoritatea noii demnităţi în interesul lor,, compromiţînd şi mai mult ordinea. Ioan de Hunedoara, în schimb, şi-a luat în serios noua lui calitate. In scaunul episcopal de la Oradea, rămas vacant prin moartea, la Vama, a titularului, îl numeşte pe vechiu-i prieten Ioan de Zredna. Obligă pe nobilii din acelaşi ţinut, într-o adunare provincială, să-i jure ascultare şi sprijin în lupta împotriva celor care tulbură şi jefuiesc acele părţi. In Transilvania — o recunosc izvoarele —, după ce Ioan .este numit căpitan, au încetat tulburările şi s-a trăit în mai deplină pace deoît în alte provincii.

Activitatea sa i-a pregătit voievodului prestigiul cu care va apare în -dieta din aprilie şi succesul pe care-1 obţine aci. Reprezentanţii partidei de ordine şi de întărire a statului, în fruntea căreia stătea el, au determinat dieta să ia măsuri împotriva războaielor interne şi să încerce o împăcare între unii nobili mari. Intr-un termen scurt, nobilii trebuiau să-şi înapoieze unii altora moşiile pe care şi le răpiseră prin forţă Şi să dărîme cetăţile sau întăriturile ce le ridicaseră pe moşii, în afară de acelea care puteau servi ca apărare împotriva turcilor.

Dieta interzice oricui de a se atinge de moşiile regale, venitul acestora urmînd a fi întrebuinţat pentru apărarea ţării şi plata mercenarilor. Dacă sulta-

nul ar porni împotriva Ungariei, orice nobil sau cetățean va fi obligat să participe în persoană la oaste, în primul rînd banderiile magnaților şi ale înalților prelați.

Un foarte important capitol al hotărîrilor dietei din aprilie 1445 îl constituie acela prin care se iau măsuri de uşurare a vămilor şi a circulației comerciale. Se reafirmă şi dreptul iobagului de a se muta de pe o moşie pe alta, cu condiția de a-şi fi achitat darea după pămînt, aşa numitul „terragium", şi alte obligații legale.

Hotărîrile acestea arată, într-o formulare deja mai sistematică, tendința lui Ioan de Hunedoara de a lărgi baza socială a partidei sale, atrăgîndu-şi simpatia oraşenimii şi o oarecare popularitate în țărănime.

Politica lui de întărire a autorității centrale şi înlăturare a influențelor din afară se oglindeşte şi în alte două din hotărîrile dietei : una prin care, în pricinile bisericeşti, se lărgesc drepturile tribunalelor din țară față de cele ale curții papale; o alta, prin care se amina până după Rusalii hotărîrea asupra succesiunii la tron. In acest interval ide timp trebuiau făcute toate eforturile pentru a se primi ştiri despre Vladiskv I. Dacă pînă atunci nu s-ar afla nimic nou, oonfirmîindu-se .astfel moartea lui, va fi recunoscut ca rege Ladislau Postumul, cu condiția ca Friedrich de Habsburg să renunțe la drepturile sale de tutore asupra acestuia, restituind şi sfînta coroană a Ungariei, amanetată în mîinile sale. In caz contrar, dieta va alege un alt suveran sau va lua orice altă hotărîre va crede de cuviință.

In felul acesta Ioan de Hunedoara combătea pretențiile de dominație ale habsburgilor, bătîndu-i mai dinainte cu propriile lor arme. Dacă aceştia voiau întradevăr să pară apărători dezinteresați numai şi numai ai drepturilor la domnie ale copilului, trebuiau neapărat să renunțe la tutela asupra lui. Altfel îşi de-miascau singuri intenția de a pune mina pe conducerea Ungariei.

Nu peste mult se întoarseră trimişii, cu veşti ce nu puteau decît întări convingerea că Vladislav I murise. *0* solie a nobilimii maghiare merse atunci la Viena, pentru a cere împăratului pe Ladislau Postumul. Friedrich al III-lea însă nu voi să renunțe la nimic din drepturile sale şi jigni prin purtarea lui pe delegații» care se întoarseră fără rezultat. Printre nobili — un Hedervâirv, un Ujlaki — se întări opinia că dieta ar trebui să aleagă un nou rege. loen de Hunedoara nu era de aceeaşi părere. Se temea de nesfîr-şitele duşmănii pe care le-ar isca un asemenea act, de înrăutățirea definitivă a relațiilor cu imperiul, şi de aceea credea mai potrivită menținerea provizoratului existent, continuînd tratativele cu Viena ori, la nevoie, păşind chiar cu forța spre a-1 smulge pe regele legitim din mîinile împăratului.

Preocuparea lui Ioan de a păstra liniştea internă îi era şi acum izvorîtă din gîndul său de căpetenie: lupta împotriva turcilor. Aceştia apăruseră din nou la sfîrşitul primăverii anului 1445 în împrejurimile Belgradului, cu armată nu prea mare. Voievodul Transilvaniei le ieşi înainte, pe malul opus al rîului Sava. Aiprinzînd focuri de tabără, armata sa ținu îndreptată asupra unui punct atenția turcilor, după care, pe timp de noapte, trecu rîul prin altă parte. înconjură prin surprindere tabăra duşmană şi o distruse. E un succes local, însă de mare însemnătate, dană ne gîndim la pierderile suferite la Varna, nu cu mult înainte.

Planuri mai mari frămîntau însă pe Ioan de Hunedoara cît şi pe comandanții flotei apusene, care continua să răimînă în strîmtori şi la Constantinopol. Tn primăvara anului 1445 galerele pătrunseră în Marea Neagră şi atacară corăbii turceşti. Li se dăduseră şi mstrucțiuni să caute a întreprinde o acțiune energică, Pentru a constrînge ipe sultan la pace. In mijlocul flotei nu se credea încă deplin în moartea lui Cesarini ?' a lui Vladislav I, deşi turcii le arătaseră burgunzi-

lor, de pe mal, în dreptul portului Gallipolî, un cap cu plete lungi, blonde, ce ar fi fost al regelui.

Stăruia totuşi gîndul de a întreprinde, în regiunea Dunării, o expediţie pentru a căuta pe cei doi.

împrejurările prin care trecea Imperiul otoman păreau favorabile întreprinderii unei noi expediţii. Sultanul Murad II îşi pusese în aplicare intenţia de a renii aţa la tron şi abdicase în favoarea fiului său Mohammed, retrăgîndu-se într-o localitate din Asia Mică, voind să ducă de atunci înainte o viaţă pioasă. Urmaşul său se dedase petrecerilor şi vînătorilor. Puţini ar fi bănuit în acest tînăr cu trăsături fine, palide, cu fire uşuratică, nestăpînit în accesele-i de mînie şi epileptic, pe viitorul Mohammed II, cuceritorul Constantinopolului şi totodată cea mai remarcabilă figură a sultanilor otomani, pînă în secolul XVI. Nemulţumiţi de nepăsarea pe care tînărul sultan o arăta proiectelor războinice pe care ei le aşteptau, ienicerii se răsculară împotrivă-i, tulburînd cu veştile acestea relfugiul cucernic al lui Murad şi hotărîndu-1 după vreun an, să revină la tron. •

Trecură cîteva luni de zile cu tratativele necesare pregătirii unei acţiuni coordonate între armata maghiară şi flota burgundă.. Comandantul acestei flote, Wallerand de Wavrin, trimise în Ungaria o solie compusă dintr-un cavaler spaniol, Pedro Vasque a Saavedra, şi din doi francezi, care sosi la Buda. po la începutul lunii mai 1445, împreună cu mai" mulii nobili maghiari ce căzuseră prizonieri la Varna.şi se eliberaseră acum din captivitatea turcească. Solia oferi lui Ioan de Hunedoara şase pînă la opt corăbii pe Dunăre. Din tratativele duse, rezultă în linii mari planul ca, pe la jumătatea lui august, Wavrin să înaînteze cu opt galere pînă la Nicopol, unde avea să se adune o armată maghiară de 8—10.000 de oameni- Eventual, galerele aveau să transporte această armată,, făcînd mai multe drumuri la Constantinopol De aci, în colaborare cu bizantinii, s-ar fi continua' încercarea de a alunga pe turci din Europa. Pare

însă mai probabil că Ioan de Hunedoara nu s-a gîndit serios la o tentativă atît de grea, ci socotea mai mult să-şi asigure hotarul Dunării; în Ungaria se trăia, după Varna, cu teama permanentă a unui mare atac turcesc.

Nobilii maghiari mai cerură două lucruri solilor burgunzi: ca la întoarcere să convingă pe Viad Dracul a se alătura acestei campanii, iar la Constantinopol să intervină pe lîngă împăratul bizantin în favoarea pretendentului la tronul sultanilor Saudji (Daud Celebi), spre a i se îngădui acestuia să plece în Ungaria.

Solia burgundă s-a achitat de aceste misiuni. La întoarcere, Pedro Vasque de Saavedra s-a întîlnit cu Vlad Dracul şi 1-a convins să accepte o întrevedere cu Wavrîn. Domnul muntean se duse, la sfîrşitul lui iulie, la Isaccea, unde Wavrin sosise deja cu două galere. Vlad s-a îndatorat să ajute expediția cu armată, cu un număr trebuincios de căruțe, cu hrană şi cu 40—50 de bărci.

Cavalerul spaniol merse apoi la Constantinopol, unde transmise celorlalte vase însărcinarea de a pleca şi ele spre Isaccea. In întrevederea cu împăraratul bizantin i se îndeplini cererea în legătură cu Saudji, şi cu acesta împreună reveni pe malurile Dunării, alăturîndu-se echipajului flotei.

Ioan de Hunedoara, după înțelegerea cu trimişii burgunzi, se adresă încă o dată după ajutor curților apusene. Nădejdi mai mari îşi punea în papă şi în regele Franței. La 11 mai 1445 pleca spre Roma şi Paris, cu cererile sale, un canonic de Oradea, cu numele Blaziu. Voievodul îşi întîrzie cu vreo lună plecarea în campanie, aşteptînd rezultatele acestor demersuri ale sale. Zadarnică îi fu şi acum aşteptarea. Regele Franței îi răspunse cu laude şi promisiuni... pentru viitor, scuzîndu-se că î<n acel moment e absorbit de războiul cu Anglia. Papa, în locul mult aşteptatului ajutor bănesc, îi trimise iarăşi doar vorbe. Adresă însă o scrisoare curților apusene, invitîndu-le

să-1 ajute pe Ioan şi promiţînd iertarea păcatelor celor ce s-ar angaja în campanie. Nimeni, se vede, nu avu nevoie de această iertare...

In prima jumătate a lumii august sosi la Isaccea şi episcopul Francesco Condolmieri, în fruntea a trei galere papale şi trei burgunde. Cu aceasta se împlinea numărul de opt vase pe care le făgăduise Wavrin. Sosi acolo şi Vlad Dracul, întovărăşit de un fiu al său, cu vreo 5—6.000 de romîni, cu două tunuri şi cu bărcile promise. Intre timp sosi veste din Ungaria că Ioan de Hunedoara nu putea ajunge la Nicopol înainte de 8 septembrie. Expediţia mai zăbovi deci cîteva zile în apropierea deltei. Pe la jumătatea lunii august porni pe Dunăre în sus şi în ziua de 16 trecu pe la Brăila. Oastea Ţării Romîneşti înainta şi ea de-a lungul malului sting al fluviului.

Se încercă mai întîi cucerirea cetăţii Dîrstor (Silistra), dar iscoadele aflară că garnizoana turcească de iaci e foarte puternică, astfel că asediul fu întrerupt şi purceseră mai departe. Turtucaia, avînd mai mult întărituri de lemn, e cucerită şi arsă.

De mare însemnătate era pentru domnul Ţării Romîneşti recucerirea cetăţii Giurgiu, de unde turcii aveau oricînd drum drept şi uşor către Bucureşti, Tîrgovişte, Gîmpulung, pînă spre Braşov. Datorită în bună parte stăruinţelor lui Vlad Dracul, se începe asediul cetăţii. El spune burgunzilor cîţi bolovani de sare l-au costat pe părintele său, Mircea cel Bătrîn, construirea acelei cetăţi. Mai şi exagera puţin, cînd adăugă că, avînd Giurgiul, femeile muntene, ele singure, ar putea lua ţara turcească... nuimai cu fusele!

Cetatea era aşezată' pe o insulă, legată printr-un pod cu malul romînesc. Domnul muntean, bun cunoscător al locurilor, dădu primele îndrumări de aşezare a oamenilor şi vaselor. Vreo 300 de turci ieşiră din cetate şi se năpustiră asupra taberei muntene, dar fură respinşi între ziduri după o încăierare violentă. Pătrunzînd în insulă, asediatorii găsiră multe care cu patru roţi; le încărcară cu lemne, făcîndu-şi un fel

de paveze mişcătoare, şi la adăpostul lor înaintau spre ziduri, de unde turcii trăgeau zgomotos asupră-le.

Tunurile şi zidurile cetăţii erau puternice. N-aveau nici o deschizătură şi apărătorii trăgeau numai de pe metereze. Comandantul burgund îşi puse ostaşii să sape şanţuri în dosul carelor, aşezînd în linie de bătaie tunurile. începu bombardarea zidurilor. Dintr-o corabie fu scoasă o bombardă mare, pe care în cursul nopţii o puseră în poziţie de tragere, iar a doua zi dimineaţa începu şi-ea lucrul. Cu mare detunet arunca ea nişte pietroaie tari, de Brabant, care, unde loveau, prefăceau peretele în ţăndări, ascunzîndu-l cîtăva vreme într-un nor de praf. La auzul zgomotului, Vlad Dracul veni şi el lîngă bombarda cea utere. Wavrin îl lăsă să conducă tragerea, în lipsa lui. înverşunarea îl făcu pe domn să nu lase răgaz bombardei să se răcească, între lovituri, astfel că-i plesniră două cercuri, omorînd doi oameni. Supărarea lui Wavrin se molcomi, aflînd că tunul se poate drege.

După această întîmplare, Vlad plecă spre cele două tunuri ale sale, care erau cam mici şi adesea nimereau cam pe deasupra zidurilor. O nouă ieşire a turcilor împotriva romînilor fu respinsă.

Bombardamentul, oricît de puternic, nu ajută mult, mai ales după ce tunul cel mare se mai strică o dată şi trebui dus îndărăt pe corabie. Asediatorii hotărîră să ia cetatea prin foc şi clădiră în apropierea zidurilor grămezi mari de lemne. Neprevăzători, turcii nu aprinseră lemnele pe măsură ce se adunau, ci aşteptară prea mult. Cînd ei le aprinseră, cu gîndul să dejoace truda atacatorilor, flăcările se ridicară atît de înalte, încît aprinseră acoperişurile de lemn ale turnurilor şi se propagară înăuntrul cetăţii.

Subaşiul' care comanda cetatea oferi atunci predata, cu condiţia ca garnizoana să fie lăsată liberă, iar bombardamentul să înceteze, spre a putea stinge focul

[1] Un grad ofiţeresc în vechea armată turcească.

şi lăsa astfel fortificaţia în bună stare. Capitularea fu primită.

Turcii ieşiră din cetate, îndreptîndu-se spre malul bulgăresc. Priveau neîncrezători, cu ochi piezişi, către galere şi în mîini ţineau arcurile întinse, gata de o luptă desperată. Ştiau de ce se tem, căci aveau de dat socoteală pentru fapte sîngeroase. Comandantul garnizoanei era acelaşi subaşi care în 1441 îl atrăsese pe Vlad Dracul, cu promisiuni, la curtea sultanului, unde fusese închis aproape un an, trebuind a-şi lăsa doi fii într-o primejdioasă captivitate. Acum, Vlad Dracul porunci fiului său să-l răzbune. Cel însărcinat cu cruda răfuială era viitorul Vlad Ţepeş. Wavrin ascultă în tăcere explicaţiile pe care acesta i le dădu asupra motivelor nerespectării cuvîntului dat garnizoanei, îşi va fi dat poate seama francezul că, în încleştarea pe viaţă şi pe moarte dintre năvălitori şi cei primejduiţi cu înrobirea, nu se pot aplica totdeauna preceptele conduitei elegante pe care le deprinsese, rostite, dar nu şi folosite, la acea ultimă curte cavalerească a stăpînilor săi — ducii de Burgundia.

Cu 2.000 de munteni, fiul domnului trecu Dunărea la o oarecare depărtare, surprinse garnizoana şi o măcelări, ucigînd pe subaşi cu mina lui.

Vlad Dracul, bucuros de cucerirea Giurgiului, le anunţa braşovenilor faptul, cerîndu-le grabnic arcuri, săgeţi, tunuri, spre a putea întări din nou cetatea, „căci ea e tăria şi vouă şi nouă şi tuturor creştinilor[1]".

Succesele expediţiei tulburară lumea turcească şi treziră noi speranţe în populaţia subjugată din Bulgaria. Garnizoana din Rusciuc părăsi cetatea fără luptă. In oastea munteană sosiră oîţiva bulgari ctf vestea că imulţi conaţionali de-ai lor, răsculaţi şi fugiţi, sînt atacaţi de turci, nu departe de Dunăre. Vlad Dracul trecu Dunărea cu 4.000 de oşteni călări, de-a

[1] I. Bogdan, Documente privitoare la relaţiile Ţării Romîneşti cu Braşovul şi Ţara Ungurească în sec. XV şi XVI-Bucureşti, 1905, p. 80.

înotul, şi salvă pe acei bulgari. Ei îi cerură voie să treacă în Ţara Romînească. Domnul le încuviinţă trecerea, căci îi socotea oameni foarte viteji ; le puse la dispozifie şi luntrile armatei sale. Astfel trecură Dunărea, trei zile şi trei nopţi, 12.000 de bulgari, cu familiile, cu avutul cit îl putuseră strînge, cu vitele lor.

La 7 septembrie flota porni mai departe, spre obiectivul ei principal, Nicopol. Ajunse aci după cinci zile. In preajma oraşului, fu întâmpinată cu foc de tunuri, pe care turcii le aşezaseră pe mal, într-un loc nisipos. Trei vase fură atinse uşor. Flota răspunse în trecere cu tunurile ei şi aruncă apoi ancora pe malul romînesc, în faţa cetăţii Nicopolul mic — rriai curînd un turn mare şi rotund, decît o cetate —, adică Turnu Măgurele de astăzi.

De aci, comandanţii priviră cetatea de pe celălalt mal. Oraşul Nicopol avea o formă alungită, strîmtă; în jur cîteva înălţimi, una din ele străjuită de cetate. De la cetate pînă la fluviu coborau două rînduri de ziduri, întărite cu turnuri rotunde. In faţa oraşului, în lungul malului cuprins între cele două ziduri, turcii, spre a împiedica o debarcare, ridicaseră un parapet de lemn, iar în apă scufundaseră cîteva vase, ale căror pupe răsăreau din apă.

Privind acest tablou, se apropie de comandanţii străini un bătrîn boier muntean, în vîrstă de peste 80 de ani. Era cel care se ocupa de educaţia fiilor lui Vlad Dracul. Cu mîna tremurătoare, el arătă lui Wavrin locul unde, cu aproape cincizeci de ani înainte, se dăduse marea bătălie de la Nicopol, la care bătrînul participase. Ii arătă unde stătuse atunci ducele Ioan al Burgundiei. întrebările şi lămuririle se desfăşurau uşor, căci bătrînul boier vorbea puţin franţuzeşte şi italieneşte. învăţase aceste limbi de la genovezi, cărora turcii îl vînduseră ca sclav, după ce şi el căzuse prizonier în acea luptă.

încă la 13 septembrie Vlad Dracul începu să asedieze Turnu — cetăţuia de pe malul romînesc. Turcii

rezistară. In noaptea cețoasă care urimă le aduse întăriri o corabie din Nicopol. La 14 septembrie apăru armata ungurească, în frunte cu Ioan de Hunedoara. Neobositul ostaş se urcă îndată într-o barcă şi merse la bordul vaselor, spre a se întîlni cu Wavrin, care zăcea bolnav în cabina sa. Avu o întrevedere şi cu Francesco Condolmieri, după care, întorcîndu-se pe țărm, se consfătui cu Vlad Dracul. In urma convorbirilor purtate se hotărî continuarea asediului început, sperîndu-se că într-o zi-două cetătuia va capitula. Nici după o săptămână însă acest lucru nu se întîmplă. Zidurile rezistară bombardamentului, iar încercarea de a da foc acoperişurilor, cum se făcuse la Giurgiu, dădu greş. Turcii de pe malul opus reuşeau mereu să strecoare întăriri.

Anotimpul fiind înaintat, se hotărî suspendarea asediului. Planul campaniei prevedea, de fapt, o încercare de trecere a Dunării, iar nu cucerirea tuturor cetăților de pe malul ei. Trecerea fluviului se arătă prea grea *pe* la Nicopol, unde se stabilise inițial, deoarece pe malul bulgăresc se adunase între timp o armată turcească destul de puternică. De aceea Ioan de Hunedoara alese ca nou punct de trecere gura Jiului, unde trimise să i se pregătească dinainte numeroase plute. Armata maghiară şi romînă porni de la Turnu -spre apus, flota ridică şi ea ancorele în aceeaşi direcție. Observînd manevra, turcii din Nicoipol începură şi ei, pe malul bulgăresc, marşul către apus, supraveghind zi şi noapte mişcările galerelor şi ale armatei potrivnice. De pe corăbii se vedeau în fiecare noapte focurile taberei turcești; după cum povesteau iscoadele, turcii aprindeau chiar focuri mai multe decît le trebuiau, ca să pară mai numeroşi.

Comandantul burgund, care îi ținea locul lui Wavrin — mereu bolnav —, îmbarcă într-o noapte în luntre mai mulți soldați, cu cîteva tunuri mici şi simula o debarcare împotriva turcilor, dezlănțuind de pe galere un bombardament zgomotos. Turcii se înspăimîntară, părăsiră tabăra şi pe cîțiva prizonieri ramîni şi

unguri pe care-i duceau cu ei. Aceştia trecură fluviul înot şi povestiră că dacă numai 2—300 de oameni ar fi debarcat într-adevăr, ar fi putut pune mîna pe tabăra în care turcii lăsaseră toate bagajele. A doua zi, abia după amiază, detaşamentele turceşti, dîndu-şi seama de înşelătoria a căror victimă fuseseră, apărură iarăşi pe mal şi începură a bombarda galerele, de unde iii se răspunse cu rîsete 'batjocoritoare.

La 28 septembrie se ajunse la gura Jiului, în faţa căreia, pe malul bulgar, se înălţau ruinele Rahovei, distrusă încă de expediţia din 1396. Flota efectua o debarcare şi burgunzii se întăriră între aceste ruine, cu arcaşi şi maşini de război. De aci ei respinseră pe turcii care îi atacară. Dădură astfel putinţă armatei lui Ioan să treacă Dunărea. Turcii opuseră o rezistenţă slabă, dar se retraseră în ordine spre interior, distrugînd în cale tot ce puteau. Armata maghiară îi urmări puţină vreme, se întoarse însă pe neaşteptate şi trecu din nou pe malul stîng. Voievodul explică lui Wavrin că nu voise să fie atras prea departe de Dunăre, unde risca o înfrângere. Proviziile erau puţine, abia ajungeau pentru vreo două zile. Din Ţara Romînească, hrana promisă de Vlad Dracul se aducea cu greu. Erau secătuiţi şi oamenii de aci. De trei-patru ani războaiele nu mai încetaseră.

Pe la începutul lui octombrie se lăsă deodată un asemenea frig, Inoît se ivi temerea că Dunărea ar putea îngheţa în scurtă vreme. Comandanţii flotei propuseră să ierneze în vreun punct, mai la apus de Rahova, reîncepând campania în anul următor. Ioan de Hunedoara le arătă însă că mai jos de Porţile de Fier nu se găseşte nici un loc favorabil unde vasele să se poată adăposti, ferite de atacurile turceşti. îi sfătui să coboare spre mare, înainte ca gheţurile fluviului să-i prindă şi să-i dea legaţi în mîna turcilor.

Astfel luă sfârşit această campanie pe Dunăre. Armata maghiară şi munteană se întoarse fiecare în ţară, iar flota coborî pe Dunăre şi la 2 noiembrie 1445 ajunse la Constantinopol, unde apusenii aflară că

împăratul bizantin încheiase pace separată cu turcii. Peste cîteva zile, galerele plecară spre Veneția. Rezultatul cel mai de seamă al acestei campanii a fost recucerirea Giurgiului şi păstrarea mereu vie, în rîndurile popoarelor balcanice, a sentimentului că nu sînt părăsite, după înfrîngerea de la Varna, ce năruise atîtea nădejdi.

Colaborarea cu flota contribui la întreținerea, în sufletul voievodului Transilvaniei, a iluziei ajutorului militar din partea apusului. încă în vremea luptelor de la Nicopol şi Rahova el elaborase, împreună cu Condolmieri, planul de acțiune pentru o viitoare campanie. Ou acest fapt trebuie pusă în legătură şi intenția manifestată la un moment dat de comandanții flotei de a ierna pe Dunăre. Planul stabilit nu se cunoaşte, dar e probabil că se întemeia pe acela întocmit cu vreun an şi jumătate mai înainte de cardinalul Cesarini, care prevedea trecerea Dunării cît mai aproape de vărsare, avînd concursul unei flote, şi înaintarea spre Adrianopol pe drumul cel mai scurt, ocolind pe la răsărit obstacolul natural al munților Balcani. In toamna anului 1445, îndată după întoarcerea de la Dunăre, Ioan de Hunedoara împărtăşi papei acest plan, iar în iarnă trimise din nou emisari la Roma şi la curtea ducelui Burgundiei. Răspunsul se lăsa aşteptat, astfel că la 20 februarie 1446 Ioan, care era atunci la Debrețin, cerea cu insistență papei un răspuns definitiv pînă la mijlocul lui aprilie. Un contemporan notează însă că solul trimis la Roma şi în Burgundia „n-a adus altceva decît vorbe goale".

O atmosferă de acalmie cuprinde scena raporturilor dintre statele europene şi turci. Veneținii încheie şi ei pace cu sultanul Mohammed II, în februarie 1446. Tratatul fu semnat în septembrie de bătrînul Murad II, care în urma revoltelor ienicerilor reluase cîrmuirea. In Balcani, despotul sîrb se menține în bune relații cu Imperiul otoman, sprijinindu-se pe el în dușmănia ce o avea cu Veneția, iar Vlad Dracul plăteşte în continuare tribut Porții.

In această liniște relativă, Ungaria găsi răgazul trebuincios pentru a se ocupa din nou de îndreptarea stărilor interne, de rezolvarea spinoasei probleme a conducerii statului. Tratativele cu habsburgii pentru revenirea efectivă la tron a copilului Ladislau V nu reușiseră, iar alegerea unui nou rege ar fi stîrnit prea multe resentimente înăuntru și coimplicații diplomatice în afara hotarelor. Sistemul guvernării prin acei „căpitani", dintre care făcea parte și Ioan de Hunedoara, se dovedise neputincios în menținerea ordinei și liniștii. Se simțea cu tărie nevoia unei conduceri unice, autoritare, cu prestigiul și cu experiența necesară pentru a înfrînge nesupunerea feudalilor turbulenți și a organiza apărarea granițelor.

Pentru ziua de 1 iunie 1446 fu convocată, la Buda, dieta țării. După deschidere, ea se mută pe cîmpul Râkos, în vecinătatea capitalei. Dieta recunoscu, în principiu, drepturile la coroană ale lui Ladislau V, dar în același timp, ținînd seamă de împrejurarea că aceste drepturi nu putea fi traduse deocamdată în fapt, afirmă necesitatea unei conduceri unitare, propunînd alegerea unui guvernator.

La 5 iunie 1446 se trecu la alegerea guvernatorului. Marii baroni voiră să se retragă din ședință, după obicei, pentru a se sfătui între ei asupra persoanei pe care să o propună. Nobilimea provincială, puternic reprezentată în dietă, nu-i lăsă să plece ci începu din toate părțile să strige numele lui Ioan de Hunedoara. Baronii nu îndrăzniră a se împotrivi și astfel Ioan fu în unanimitate ales guvernator al Ungariei. Doar el căută să se opună alegerii într-un rang iatît de înalt și pe care nu-1 rîvnea. I se atrase atenția că toți sînt obligați să se supună hotărîrilor dietei ; astfel acceptă și el, depunînd jurămîntul, în limba maghiară — nu în cea latină, cum se obișnuia. De la 13 iunie actele oficiale și legile se emit deja în numek său.

Această înălțare ,a lui Ioan de Hunedoara la conducerea țării se datora, desigur, imensului prestigiu

pe care şi-l cîştigase, pînă peste hotare, în strălucitele camlpanii ce le condusese împotriva turcilor, în timpul cărora dovedise tot atît de înalte calităţi şi în victorie şi în înfrîngere.

Era însă şi o urmare a puterii personale la care se ridicase în rîndurile nobilimii. Prin vederile sale politice el se apropia de mica nobilime şi era sprijinit de aceasta. In fapt însă, devenise unul din cei mai mari nobili din Ungaria. Baronii îl dispretuiau ca pe un „parvenit", nu se împăcau cu acţiunile sale, nu-l recunoşteau drept unul de-al lor, dar nu puteau să nu ţină seama de puterea sa, se temeau de el.

Serviciile mari şi îndelungate aduse regelui sub diferite forme îi priîejuiseră proaspătului guvernator strîngerea unei averi imense, îndeosebi după anul 1440. In jurul acestui an, moşiile sale aveau o întindere de aproximativ 500.000 de jugăre. Ca răsplată pentru victoriile sale din anii următori, pentru cheltuielile suportate de el în acele ocazii, este dăruit de rege mereu cu alte şi alte moşii. De pildă, după „campania cea lungă" primeşte marile domenii ale cetăţilor Deva şi Gurghiu. In vara anului 1444, dobîndeşte de la Gheorghe Brancovici domeniul Siriei, din regiunea Aradului. După campania de la Varna sînt confiscate toate moşiile pe care le deţinea Brancovici în Ungaria. (Aceasta ca represalii pentru rezerva în care se ţinuse despotul în cursul campaniei şi pentru legăturile lui cu turcii). Şi aceste moşii intră în patrimoniul lui Ioan. In 1446, eînd este ales guvernator, suprafaţa totală a domeniilor sale atingea vreo 5'/$_2$ milioane de jugăre.

Veniturile acestor moşii au constituit una din bazele guvernării sale interne şi ale luptei anti-otomana Este limpede faptul că a folosit veniturile moşiilor pentru angajarea de mercenari. In atari scopuri, Ioan de Hunedoara a căutat să-şi întărească această bază a puterii, nu numai prin extinderea moşiilor, dar şi printr-o sporire a veniturilor lor. Acest fapt el nu-l urmăreşte însă doar prin obişnuita înăsprire a obli-

graţiilor iobagilor — deşi nu a ocolit nici asemenea mijloace, — ci şi prin introducerea unor metode mai „raţionale" de cultivare şi exploatare a pămînturilor. Pe unele moşii ale lui Ioan de Hunedoara de prin comitatele Turda şi Cluj, din cercetarea documentelor timpului, se constată o lărgire a suprafeţei pămîntului dat de proprietar în lucru iobagilor, pe lingă lotul obişnuit. Pămîntul acesta este cultivat de iobagi cu uneltele lor proprii, recolta împărţindu-se, probabil, într-o proporţie mai avantajoasă pentru proprietar.

Ioan de Hunedoara a căutat să pună în valoare noi pămînturi, pe m'oşiile sale, prin colonizări. Se poate afirma că partea de apus a corrţitatului Bekes a început să se populeze după ce a ajuns în posesia lui. El aşează aci mai ales sîrbi şi bulgari fugiţi din faţa turcilor.'

O altă metodă de ridicare a veniturilor moşiilor sale a fost aceea a dezvoltării proporţionale a diferitelor ramuri ale economiei agrare. Pe domeniile lui se observă o încurajare a creşterii vitelor, alături de formele obişnuite ale cultivării pămîntului. Semnificativă de asemenea pentru tendinţa lui Ioan de a „raţionaliza" întrucîtva gospodărirea domeniilor sale feudale este întrebuinţarea unor oameni mai învăţaţi în calitatea de administratori ai moşiilor.

A căutat, în general, să ocrotească iobăgimea, înţelegînd că fără munca acesteia nu se poate susţine nici clasa din care făcea parte, nici poziţia lui personală şi a statului întreg. S-a împotrivit, unde şi cît a putut şi a aflat despre aşa ceva, formelor abuzive, anarhice ale exploatării iobagului, care duceau la ruinarea gospodăriei acestuia, la destrămarea unor sate. In mai multe rînduri, hotărîrile luate, sub influenţa sa, de dietă, recomandă respectarea dreptului de liberă mutare a ţăranului, în condiţiile obişnuite, adică plătindu-şi în prealabil darea după pă-

---

Elekes, lucrarea citată, p. 305

mînt. Acțiunea lui în favoarea țărănimii s-a desfăşurat aşa dar doar în limitele intereselor clasei din care făcea şi el parte, şi ale statului acesteia.

Tot în interesul creşterii veniturilor, s-a preocupat Ioan şi de minele de pe moşiile sale. Pe unele din ele, din Hunedoara şi Zarand, se aflau locuri pentru spălarea aurului. A încurajat aceeaşi ocupație şi în regiunea Baia Mare, Baia Sprie şi Capnic, domenii pe care le luase de la Brancovici, sprijinind dezvoltarea oraşelor Baia Mare şi Baia Sprie.

Sprijinirea oraşelor era necesară, întrucît pînă către jumătatea secolului al XV-lea Ungaria nu era atît ,de dezvoltată economiceşte ca să se fi înfăptuit deja o adevărată „piață internă", în cadrul căreia oraşele toate să fie în permanente relații reciproce, pe întreg cuprinsul țării. Interesele lor erau grupate pe regiuni. Oraşele săseşti din sudul Transilvaniei aveau legături strînse cu Țara Romînească, iar Bistrița cu Moldova. Oraşele iminiere din Slovacia reprezentau şi ele o grupare economică oarecum aparte. Cele din apus, Pojon, Gyor şi chiar Buda se orientau înspre Viena. Această particularitate a stadiului dezvoltării lor le determinaseră, în cursul războiului civil din 1440—42, să treacă de partea unor partide diferite, mergînd în general alături cu acel grup de feudali care îşi aveau domeniile în apropierea lor. Duşmăniile politice iscate cu acel prilej puneau acum şi mai mari piedici în calea dezvoltării relațiilor dintre ele, pe scară națională.

Tocmai din acest motiv, Ioan de Hunedoara, după alegerea sa ca guvernator, nu s-a putut sprijini de la început pe oraşe, cel puțin nu pe toate, ci numai pe nobilimea de rangul al doilea.

Deoarece nobilimea mică, singură, reprezenta prea puțin, constituind un sprijin redus în înfăptuirea grelelor sarcini interne şi externe pe care avea să le înfrunte ca guvernator, şi deoarece aceeaşi nobilime s-a dovedit, în unele împrejurări, destul de nesigură, de şovăielnică în atitudinea ei, Ioan de Hunedoara a

căutat să-şi lărgească partida atrăgînd de partea lui şi oraşele.

Pe vremea cînd era voievod al Transilvaniei, prin 1441 şi 1443, el ajută Braşovul şi Sighişoara să ţină ori să înfiinţeze o monetărie, împotriva dreptului pe care-l primise Vlad Dracul de la regele Ungariei, de a avea el o monetărie în Sighişoara. Faptul acesta deschidea oraşelor amintite o nouă sursă de venituri băneşti, decurgînd din dreptul de a bate monedă.

Tot în calitate de voievod al Transilvaniei, Ioan îşi manifestă intenţia de a repune oraşul Cluj în drepturile ee-i fuseseră luate, ca pedeapsă pentru că ţinuse partea ţăranilor răsculaţi în 1437—38.

Unor oraşe de pe moşiile sale le acordă dreptul de tîrg, de care se bucurau numai oraşele libere regale. Autorizează întărirea zidurilor ce împrejmuiau Sibiul şi Braşovul. Face continue comenzi de arme, tunuri, echipament diferit, unor oraşe din Transilvania şi Ungaria, încurajând astfel pe meşteşugari. Stăruie pentru participarea reprezentanţilor orăşenimii în diete. După închiderea unor diete, îi reţine uneori cîteva zile pe aceşti reprezentanţi, pentru a se consfătui cu ei în chestiuni care-i priveau. De fiecare dată cînd încheierea vreunui tratat de pace, cu Austria sau cu Imperiul otoman, deschidea perspectiva unor lărgiri a relaţiilor comerciale ale Ungariei, înştiinţează oraşele că au drum liber spre Viena ori spre Ţara Romînească. In urma dispoziţiilor sale, de fiecare dată cînd se emiteau noi monede, trebuiau aleşi Şi oameni de încredere din oraşe care să supravegheze operaţia.

Orăşenimea a răspuns acestor măsuri manifestîndu-şi în repetate rînduri încrederea şi ataşamentul ei faţă de guvernator. Cu cită bucurie îi scrie primarul din Buda, celui din Pojon, anunţîndu-i vestea că Ioan de Hunedoara a scăpat din primejdia prin care trecuse, în luptele purtate cu turcii în anul 1448 ! In 1451, trimişii oraşului Pojon îl caută pe Ioan de cinci ori în timp de patru luni, pentru felurite afaceri

avînd poruncă să-l caute „oriunde s-ar găsi". Mai târziu, în 1457, cînd marii nobili s-au răzbunat asupra familiei sale, ucigîndu-i pe fiul mai mare, Ladislau, era de temut o revoltă a sărăcimii şi a lucrătorilor din Buda.

Ioan de Hunedoara a ţinut seama şi de însemnătatea pe care o putea avea pentru el simpatia maselor populare şi a încercat să întreprindă ceva şi în folosul lor, deşi acestea erau dispuse să-l urmeze chiar numai pentru faptul că el ajunsese să întruchipeze ideea apărării hotărîte împotriva turcilor.

In această din urmă direcţie, alături de atitudinea faţă de iobagi, mai trebuie reţinută preocuparea lui pentru soarta lucrătorilor din ocnele de sare. A luat măsuri, prin căimăraşii ocnelor, să sporească plata lucrătorilor din Maramureş şi Dej. Nieioînd, pînă la sfiîrşitul veacului al XV-lea, tăietorii de sare n-au avut o retribuţie mai bună decît în vremea guvernării sale.

In privinţa ţăranilor liberi şi a nobilimii mici se observă multele danii prin care el răsplăteşte slujbele lor militare. Şi prin asemenea danii de moşii, el contribuie la ridicarea unor familii de cnezi hunedoreni în rîndurile micii nobilimi.

(Acestea au fost, aşadar, elementele sociale pe care s-a sprijinit Ioan de Hunedoara în cursul guvernării sale.

După alegerea sa ca guvernator, Ioan şi-a întărit poziţia, folosind pîrghiile puternice ale puterii de stat. în dieta care se ţine între 12—25 martie 1447 el obţine autorizaţia de a se -folosi, în interesul ţării, de veniturile regale. Acestea se cifrau, în teorie, cam la 200—250.000 de florini aur anual. O bună parte din aceşti bani nu puteau fi însă încasaţi efectiv, deoarece multe moşii regeşti fuseseră risipite, prin danii şi zălogiri în favoarea baronilor şi a bisericii. De asemenea, era extrem de dezorganizată administraţia ocnelor de sare. Primind dreptul de a dispune de aceste venituri, guvernatorul s-a ocupat intens şi de

sporirea lor. A luat măsuri energice de control asupra cămărilor sării şi a reuşit, în oîţiva ani, să ridice sumele vărsate de acestea în tezaur pînă la 100.000 florini anual.

In aceeaşi dietă, el a obţinut o limitare indirectă a puterii marii nobilimi, prin hotărîrea de a se convoca de atunci înainte dieta anual, iar la şedinţele ei să fie obligaţi a participa toţi nobilii ce aveau moşii cu cel puţin douăzeci de aşezări, ceea ce însemna că nobilimea mijlocie avea să beneficieze de o reprezentare stabilă. Alegerea unui nou rege nu putea fi tratată fără ştirea şi aprobarea dietei. Cei ce nu s-ar fi supus acestei dispoziţii se făcea vinovat de trădare.

Marea nobilime se vede astfel îngrădită în prerogativele ei interne şi în legăturile ce le avea peste hotare. Ioan de Hunedoara întăreşte în schimb simţitor puterea centrală, tendinţă pe care şi-o afirmă şi în politica sa faţă de biserică. Profitînd de faptul că, în perioadele de anarhie, averile bisericii erau ameninţate de jefuiri şi confiscări din partea feudalilor laici, guvernatorul adoptă o poziţie extrem de semnificativă : nu se lasă antrenat, pe panta simplei rezolvări a acestor diferende în favoarea bisericii, ci afirmă, drept criteriu al dreptului de deţinere a moşiilor, credinţa proprietarului respectiv faţă de ţară, slujba militară cu care contribuie la apărarea ei. El e dispus, prin urmare, să apere bunurile bisericii, dar îi atrage atenţia că favorurile de care se bucură comportă în schimjb obligaţii ce trebuiesc respectate. Cu toate că bisericii nu i-a convenit pe deplin acest punct de vedere, ce tindea să o subordoneze puterii centrale, a preferat situaţia dată, în locul violenţelor la care o supuneau unii din marii baroni.

Tinzînd, în continuare, să-şi subordoneze întrucîtva clerul, el caută, prin intermediul unor diete din anii guvernării sale, să limiteze dependenţa bisericii din Ungaria de curtea papală, în problema dreptului de numire în "demnităţile bisericeşti, în problema dijmelor strînse de cler, în aceea a competinţei tribunalelor

eclesiastice. Astfel, îi declară necredincioşi ţării pe aceia dintre clerici care-şi primeau slujbele direct de la ipapă, fără consimţămîntul puterii de stat, şi intervine pentru suprimarea abuzurilor comise cu ocazia strîngerii dijmelor bisericeşti.

Simţindu-se ameninţată de venirea lui Ioan de Hunedoara la conducerea statului şi de guvernarea lui „cu mînă de fier" — cum o caracterizează izvoarele —, marea nobilime încearcă mereu să-l combată, prin toate mijloacele care-i stăteau la îndemînă. In luna septembrie 1447, murind palatinul Hedervâry, dieta, influenţată de marii nobili, alege ca palatin pe unul din cei mai înverşunaţi duşmani ai guvernatorului, pe Ladislau Garai. In alte diete, tot din acel an, nobilimea îngrădeşte măsurile militare pe care le-ar fi dorit Ioan, oprind încă o dată pe guvernator de a proclama ridicarea generală la oaste, în afară de cazurile extreme. Şi în aceste cazuri extreme, trupele nobilimii nu acceptau să lupte decât pînă la hotare, opunîndu-se astfel războiului ofensiv pe care-l preconiza Ioan de Hunedoara împotriva turcilor. In schimb, i se acordă dreptul de a proclama ridicarea generală în cazul unei revolte interne, fie şi împotriva unei mişcări a unor nobili.

Se vădeşte astfel caracterul limitat al sprijinului pe care i-l oferă lui Ioan de Hunedoara nobilimea, în special în problemele apărării militare — ceea ce îl determină tot mai mult să se ocupe de întărirea armatei de mercenari. In scopul acesta a reuşit să instituie o dare de 1 florin de aur la cîte cinci gospodării iobăgeşti, pentru fiecare nobil ce poseda cel puţin patru sesii nobiliare. Acest impozit a stîrnit o oarecare nemulţumire, dar faţă de lipsa de înţelegere ia feudalilor şi a străinătăţii mu exista altă cale de-procurare a mijloacelor pentru întreţinerea armatei la nivelul pe care-l pretindeau împrejurările.

Lupta împotriva marilor feudali pentru consolidarea liniştii interne şi a autorităţii sale se complică din nou, în anii 1446—47, prin conflictul mai vechi cu

foabsburgii şi cu puternicii lor aderenţi: Cillei în apus. Jiskra în Slovacia.

încă din martie 1446 Ioan de Hunedoara primise din partea dietei încuviinţarea de a aduna o armată spre a pune capăt tulburărilor la care se dedase în Croaţia familia Cillei. In aprilie, el pătrunse pe neaşteptate în domeniile acesteia din Slavonia, înfrînse pe Vitovec, căpitanul oştii lui Cillei, şi constrînse pe nesupusul duce să ceară pace în termenii convenţiei pe care o mai acceptase odată, în 1441, cu regele Vladislav. Trebuia să promită sub jurământ că va păstra fidelitate faţă de conducerea Ungariei; făgăduia că se va supune dispoziţiilor acesteia în legătură cu moşiile ce le deţinea în cuprinsul ţării şi nu va întreprinde nici o acţiune legată de interesele Ungariei, fără consirnţământul aceleiaşi conduceri. Infrîngerea lui Cillei dovedi încă o dată marilor baroni hotărîrea lui Ioan şi a partidei sale de a pune capăt abuzurilor lor.

Se încordară tot mai mult, ca urmare a aceluiaşi eveniment, şi relaţiile cu Friedrich III. Acesta refuza cu încăpăţînare să înapoieze Ungariei pe Ladislau Postumul şi coroana regală. Ocupase şi refuza de asemeni să înapoieze cetăţile de graniţă, pe care i le zălogise mai demult regina Elisabeta. Printre ele se găsea şi importantul .oraş Gyor.

In dieta care hotărîse alegerea sa ca guvernator, la 5 iunie 1446, Ioan de Hunedoara fusese din nou autorizat să folosească, la nevoie, forţa armelor spre a pune capăt diferendului cu habsburgii, care se tărăgăna de atîta vreme, întrerupt doar de nesigure armistiţii. Deocamdată, guvernatorul doreşte să evite un conflict armat şi la 11 iunie scrie în acest sens inipăratului. Rezerva sa se datora atitudinii papei Eugen IV, care era în bune relaţii cu Friedrich III şi [n]-ar fi văzut deci cu ochi buni un atac al Ungariei wnpotriva acestuia. Ioan nu voia să înăsprească astfel legăturile cu papalitatea. Orice tratative cu îimpă[ra]tul dînd însă greş, sfatul ţării hotărî în cele din

urmă războiul. într-o scrisoare către papa, din 18 octombrie 1446, loan de Hunedoara justifică pasul început, încheind prin cuvintele: „De aceea sîntein siliți să pornim acest război drept, căci nioi paginii nu ne-au pricinuit atîta necaz, cît acest principe creştin" •.

Pe la jumătatea lunii noiembrie 1446 începură ostilitățile. Armata maghiară intră în sudul Austriei, Styria, Garintia şi Carniolia, pe care le pustii cu destulă asprime. Nu loan era acela care conducea expediția. Viena, căreia îi atrăsese atenția, prin scrisori, să rămînă neutră, îu cruțată. Prin decembrie, armata se întoarse în Ungaria. Guvernatorul primise ştiri neprielnice de la hotarele Dunării şi începuse a pregăti o expediție şi înspre acea partea. Deocamdată are întrevederi cu solii pe care împăratul îi trimise spre a cere pace. Le puse însă condiția prealabilă a înapoierii cetății Gyor, pe care trimişii imperiali nu o acceptară, evitînd însă un răspuns hotărît. De altfel, din partea lui Friedrich III nu era decît o manevră menită să-i îngăduie timp pentru a-şi întări armata. In vreme ce, de formă, iniția aceste tratative, adresa numeroase scrisori oraşelor din Ungaria, îndemnîndu-le să se revolte împotriva guvernatorului.

Acesta se găsea între timp tocmai în cealaltă parte a țării, în sudul Transilvaniei, pregătind un atac împotriva celui care îi fusese aliat în luptele dintre 1442 şi 1445: domnul Țării Romîneşti, Vlad Dracul.

După sîîrsitul campaniei burgunde pe Dunăre, Vlad încheiase iarăşi pace cu turcii şi se pare chiar că, drept condiție a păcii, le restituise cele cîteva mii de bulgari ce se refugiaseră în Țara Romînească, după recucerirea Giurgiului. loan de Hunedoara nu se putea resemna să accepte ca Țara Romînească să devină din nou un teren nesigur pentru alte campanii eventuale. în vederea scopului său final, organizarea luptei antiotomane, avea nevoie de concursul popoarelor din răsăritul Europei, tot atît cît şi acestea aveau

[1] Schwandtner, lucrarea citată II, p. 38.

nevoie de forțele poporului maghiar. înfrîngînd anarhia internă şi asigurîndu-şi granițele ide apus, guvernatorul urmărea deopotrivă să dea o formă mai închegată unui front comun de luptă al popoarelor amenințate de turci, front care pînă atunci se manifestase mai mult spontan, din partea maselor, şi extrem de nesigur din partea unor conducători, ca Brancovici, şi a clicilor feudale din jurul lor. loan de Hunedoara avea nevoie în primul rînd de Țările Romîne. Influența asupra lor îi dădea putința să apere temeinic linia Dunării pînă la vărsare. Cu atît mai stăruitoare era pentru dînsul această necesitate, cu cît în anii aceia continua să spere într-o viitoare folosire a planului de atac a lui Cesarini, în cadrul căruia Țara Romînească avea să constituie principala bază de operațiuni împotriva Imperiului otoman.

Acestea erau motivele mai adînci care-1 hotărîseră pe guvernatorul Ungariei să întărească influența sa în Țările Romîne. Expediția fu pregătită în destulă taină. încă de prin august-septembrie 1446 circulau prin Ardeal zvonuri vagi că se va întreprinde ceva „împotriva dușmanilor regatului". în a doua jumătate a lui octombrie, loan e prin părțile Braşovului. In toamna tîrzie, mai probabil prin decembrie, el intră în Țara Romînească. Ducea cu sine pe un pretendent, anume Dan, poate un fiu al lui Basarab II, acela care încercase şi- el o efemeră dominie în primăvara anului 1442. Vlad Dracul fu surprins nepregătit şi fugi din Tîrgovişte. Fu însă ajuns din urmă şi ucis, împreună cu fiul său, Mircea, la satul Bălteni, din ordinul lui Dan. Ceilalți doi fii, Vlad şi Radu, găsiră scăpare la turci. O scrisoare din 15 ianuarie 1447 confirmă sfîrşitul, încununat de un atît de grabnic succes, al acestei expediții. La 22 februarie guvernatorul revenise deja la Buda, socotind a-şi fi asigurat mai trainic hotarul Dunării şi viitoarea colaborare militară a Țării Romîneşti.

In realitate lucrurile erau departe de a fi liniştite în acele părți. Cu sau fără sprijin turcesc ori ungu-

resc, mai multe partide şi pretendenţi se luptă între ei. Alături de figuri mai şterse şi greu de identificat, se succed la cîrma ţării doi domni: unul, Dan, protejatul direct al lui Ioan, pare a fi reprezentantul mai hotărît al unei orientări duşmănoase turcilor, avînd ca bază alianţa cu Ungaria. Vom regăsi un personaj cu acest nume, calificat drept domn al Ţării Romîneşti, în viitoarea campanie a Ungariei împotriva turcilor, purtată prin sudul Serbiei. S-ar putea să fie aceeaşi persoană. Un al doilea, Vladislav, apare ca apărător al unei linii de compromis: bună vecinătate atît cu Ungaria cît şi cu (turcii. Pe acesta îl găsim în iulie 1447 refugiat la Braşov, sub protecţia lui Ioan, care-1 numeşte, într-o scrisoare, rudenie a sa; la 4 august 1447, el pare a fi ocupat deja tronul Ţării Romîneşti. Fără a avea o certitudine documentară, se poate presupune din aceste date contradictorii şi confuze că lucrurile s-au petrecut cam astfel: Dan, cel care-1 înlocuise şi ucisese pe Vlad Dracul în ianuarie, nu se putuse menţine la tron, în faţa turcilor. Ioan de Hunedoara trebui, cedînd acestei evidenţe, să recurgă la o persoană care să se poată bucura şi de încuviinţarea turcească, şi astfel îl aflăm devenit domn pe^ Vladislav II, care se va menţine în scaun pînă la 1456. In cursul campaniei din toamna anului 1448 Ioan de Hunedoara va avea alături de sine pe Dan, încredinţîndu-i comanda unui important detaşament al armatei. Scurta lui domnie din 1447 îi va fi menţinut acestuia şi calificativul de domn al Ţării Romîneşti, ca o amintire recentă, dar care nu mai reprezenta în acel moment o situaţie reală, deoarece în toamna lui 1448 domn în Ţara Romînească este indiscutabil Vladislav, pe care-1 găsim în bune relaţii cu Ungaria, precum şi cu comandantul turc de la Nicopol.

încadrarea mai strînsă a Ţării Romîneşti în frontul comun al luptei antiotomane, în urma campaniei din iarna 1446—47 şi a morţii năpraznice a lui Vlad Dracul, n-a reuşit deci decît parţial.

O încercare similară întreprinde Ioan de Hunedoara şi în Moldova. El fusese în bune relaţii cir Ştefan II, fiul lui Alexandru cel Bun. Acesta domnise în Moldova de la 1432, împreună cu fratele său Iliaş, pe care-1 înlăturase în 1444, rămînînd singur domn. în 1446, Ştefan e îndepărtat de la tron de Roman II, fiul lui Iliaş. Ioan de Hunedoara trimite la începutul anului 1447 o armată în Moldova, sub conducerea nobilului Petru Csupor, pe care cronica moldovenească 1-a păstrat sub numele, parcă luat din basme, de „Ciubăr vodă". In fapt, acesta nu făcu altceva decît să înscăuneze pe pretendentul Petru II, fiul lui Ştefan, înrudit prin alianţă cu guvernatorul Ungariei. Petru II recunoscu suzeranitatea Ungariei asupra Moldovei şi îi cedă puternicului său protector cetatea Ohilia, important punct de apărare Ia gurile Dunării, pe care Ioan de Hunedoara se grăbi să-1 întărească cu garnizoană maghiară. In favoarea acestui aliat şi spre a-1 feri de pretenţiile polone, şi de ale pribeagului Roman II, Ioan de Hunedoara scrie la 1 august 1448 regelui Cazimir IV al Poloniei, care se învoi cu prezenţa lui Petru în scaunul moldovenesc. Nu pentru multă vreme însă.

Anul 1447 aduse şi o nouă etapă în conflictul cu partida habsburgică şi cu Jiskra. Nu era o soluţie definitivă, daV cel puţin se contura un armistiţiu cu sorţi mai durabili şi o bază pentru tratarea unei păci reale.

La 23 februarie 1447 muri papa Eugen IV. Urmaşul său, Nicolae V, nu mai avea faţă de împărat obligaţiile personale asumate de înaintaşul său şi putu arăta mai multă libertate în tratarea împăcării lui Friedrich III cu statul maghiar. In aprilie 1447, noul papă scrise împăratului, îndemnîndu-1 să se împace cu Ungaria. In acelaşi sens scrie, în mai, şi lui Ioan de Hunedoara. Intrucît din partea habsburgului nu primise nici un răspuns, îi repetă acestuia îndemnul său, oferind un mediator în persoana cardinalului Carvajal. Acesta îşi începu de fapt activitatea abia

după ce ambele părți căzuseră de acord asupra unui nou armistițiu pe doi ani, care se încheie la 1 iunie 1447, şi al cărui rezultat principal fu învoirea lui Friedrich III de a restitui cetatea Gyor. Celelalte oraşe, împăratul le păstra pînă la încheierea păcii definitive, în vederea căreia trimişii săi şi ai Ungariei urmau a se întîlni, la 11 noiembrie la Viena, cu legatul papal. Dacă în acea viitoare întrevedere nu s-ar fi ajuns la un acord, chestiunea avea să fie supusă arbitrajului papei şi colegiului cardinalilor.

împăratul respectă de astă dată armistițiul şi restitui într-adevăr cetatea Gyor, la sfîrşitul lunii iunie, încheierea armistițiului acestuia atrase după sine şi împăcarea lui Ioan cu Jiskra, împotriva căruia în primăvară se mai dăduseră încă lupte. împăcarea, ce avu loc în iulie 1447, prevedea în esență dreptul lui Jiskra de a mai stăpîni Slovacia încă trei ani, urmînd ca după acest termen să restituie totul Ungariei. El se obligă totodată să dea tot sprijinul său guvernatorului împotriva oricărui duşman *intern.*

Pacificarea aceasta a părților de apus şi nord arată că Ioan de Hunedoara era, la acea dată, destul de puternic spre a impune o pace, dar nu îndeajuns pentru a impune pacea care ar fi vrut-o în urma înfrîngerii adversarilor. Totuşi, rezultatele eforturilor sale politice din anii 1446—47 rămîn considerabile. Ungaria era momentan mai puternică şi mai unitară decît fusese în vremea oricărui suveran din ultimii vreo şaizeci-şaptezeci ide ani. Spatele frontului îi era asigurat dinspre habsburgi, avînd pentru aceasta şi concursul diplomatic al papei, prin legatul Garvajal. Legăturile Ungariei cu Serbia rămîneau îndoielnice, dar cele cu IȚările Romîne se întăriseră, şi el putea conta de aci pe un ajutor militar cam de 10.000 de oameni. Speranțele popoarelor subjugate din Balcani îl aşteptau, neclintite. Prin lupta şi activitatea lui de după alegerea ca guvernator, el nu făcuse altceva decît să-şi pregătească mai trainic temelia unei noi încercări de a îndreptăți nădejdile puse în el,

LT'NGA MORMINTUL LUI MURAD I

„Nu curajul ne-a lipsit,
ci armele..."
Ioan de Hunedoara

La o nouă campanie ofensivă, pentru alungarea turcilor din Europa, se gîndise Ioan de Hunedoara încă în cursul anului 1447. După ce aflase de alegerea ca papă a lui Nicoîae V, el trimise la Roma pe Nicolae Laszoeki, arhidiaconul de Cracovia, un polon care venise în țară o dată cu Vladislav I. In drum spre Roma, acesta trecu şi pe la Veneția. Cu o misiune asemănătoare fu trimis la Napoli, pe lîngă Alfons V regele Aragonului, cornițele Ştefan de Segno. Scrisori cu cereri de ajutor sînt adresate ducelui Filip al Burgundiei şi regelui Franței, Carol VII. Banul Croației, Franko de Talovac, merse la Raguza.

Soliile de la Roma şi Napolfse întoarseră abia după vreun an, fără rezultat. Un ajutor bănesc promite doar Raguza. La 1 aprilie 1447 raguzanii scriu lui Ioan de Hunedoara ca, în ciuda greutăților pe care le au, ti vor trimite neapărat 2.000 de florini, chiar în acea vară, în ziua în care va trece Dunărea cu armata. Se vede de aci că expediția era plănuită pentru vara lui 1447. Promisiunile unui ajutor fiind atît de sărace, Ioan de Hunedoara amină campania cu un an. II determina la aceasta şi speranța încheierii păcii definitive cu habsburgii, aşteptată pentru la toamnă. O dată ce s-a văzut că o astfel de pace nu s-a putut înfăptui, rămînînd în vigoare doar armistițiul, care expira în iunie 1449, guvernatorul trebui să se decidă pentru o acțiune în cursul anului 1448. Reluă deci, în 1448, cu şi mai multă insistență, demersurile diplomatice inițiate cu un an înainte. Țările

europene îl puteau ajuta în mai multe feluri: cu armate obişnuite, cu trupe de voluntari „cruciaţi", cu flotă, cu sume de bani.

De la împăratul german, Ioan de Hunedoara nici nu ceru vreun ajutor. Era mulţumit şi numai cu gîndul că nu va fi atacat de habsburgi în cursul campaniei ; mai mult nu aştepta de la ei. Scrise în schimb regelui Poloniei, care, scuzîndu-se cu neîntreruptele incursiuni tătare, ce îl obligau să ţină armata la hotarele de răsărit, îi trimise doar un mic detaşament, de cel mult 1.000 de călăreţi.

Insistenţe mai mari depuse guvernatorul în Italia, de unde nădăjduia bani şi flotă care să acţioneze iarăşi în strîmtori. Tratativele avansară mai mult cu AMons, regele Aragonului, pe lîngă care se mai găsea încă solul maghiar, cornițele Ştefan de Segno. Un trimis al regelui Alfons venii în aprilie 1448 de la Napoli la Buda, adueînd cu sine daruri şi vestea îmbucurătoare că stăpînul său e favorabil încheierii unei alianţe împotriva turcilor. In liunîe se întoarce .la Buda însuşi Ştefan de Segno, cu formularea punctelor tratatului de alianţă cu Acagonul. La 24 iunie 1448 Ioan îi răspunde regelui că acceptă tratatul, că se înarmează în vederea campaniei şi îi va transmite planul de acţiune. Care au fost punctele acestei convenţii ? Amănuntele ei nu se pot desprinde limpede. E aproape sigur că prevedea o colaborare navală a Aragonului, spre a repeta încercarea din 1444 de a ibloca strîmtorile. Pentru realizarea unui atare plan însă, forţele maritime ale Aragonului erau insuficiente. Se impunea şi concursul naval al Veneţiei, precum şi cel financiar al papei.

Aceste două condiţii nu putură fi întrunite. Călătoriile pe care acelaşi Nicolae Laszocki le întreprinde la Roma îi aduc guvernatorului, din partea papei, titlul şi însemnele de duce, dar în privinţa ajutorului bănesc ori militar numai promisiuni, ce nu se vor împlini. Acţiunile pentru adunarea banilor necesari fură iniţiate de către papă atît de tîrziu, încît

expediției proiectate nu-i mai puteau folosi cu nimic. Abia la 28 august ipapa cerea marelui maestru al ordinului teutonic să trimită la Roma o treime din sumele adunate pentru convertirea rutenilor şi altor „necredincioşi", întrucât urmau a fi date ca ajutor Ungariei împotriva turcilor. Nici .din colectările de dijme sau alte venituri papale oastea lui Ioan n-a beneficiat cu nimic.

In ce priveşte concursul militar al Veneției, el este cu desăvîrşire compromis de evenimentele ce aveau loc în Italia. In 1447 murise Filiippo Viseonti, ducele Milanului, fără a lăsa moştenitori. Singurul urmaş care putea invoca anumite drepturi legale era regele Al'fons al Aragonului. Profitînd de situația confuză creată la Milano (orașul ar fi preferat să formeze o republică independentă), Veneția ocupă localitățile Lodi şi Piacenza, ceea ce prilejui războiul între ea şi Milano. Veneția trimise către apus, pe rîul Pad, o flotă, pe care însă Francesco . Sforza, comandantul trupelor Milanului, o distruse; aceeaşi soartă avu şi armata de uscat a Veneției, în septembrie 1448. Alfons intră în război împotriva Veneției. Aceasta însă îi distruse flota în luptele navale de la Messina şi Siraeusa, pe coastele Siciliei. Pacea între Aragon şi Veneția se încheie abia în 1449. Astfel, conflictele statelor italiene împiedicară punerea în aplicare a tratatului de alianță al Ungariei cu Aragonul, cît şi nădăjduirea vreunui ajutor venețian. Impresionat de evenimente şi văzmd în ele un binevenit prilej de a-şi scuza inacțiunea, papa Nicolaie îl sfătui pe Ioan de Hunedoara să amîne campania cu încă un an, cînd împrejurările îi vor îngădui să-1 ajute mai mult. Era confirmarea unui nou eşec al încercărilor de a se înjgheba o alianță europeană.

La 8 septembrie 1448, guvernatorul îi răspundea papei printr-o scrisoare demnă, în care reproşurile abia se pot reține să nu înfrîngă forma respectuoasă în care trebuia să se adreseze capului bisericii: „Ne-am adresat sanctității voastre cu deplină încre-

dere, în convingerea că nu vom dobîndi numai speranţe, ci ajutor real. Sanctitatea voastră însă, dîndu-ne mai mult curaj decît sprijin, doreşte amînarea campaniei şi prevede întârzierea ajutorului. Atunci însă cînd vechiul nostru duşman a cîştigat noi puteri de pe urma ultimelor înfrîngeri ale creştinătăţii şi se adună la hotarele noastre cu mari forţe, e mai cu folos ca şi noi să luăm degrabă armele, pentru ca lovitura să nu ne afle nepregătiţi... Ştirea ne-a venit prea tîrziu. Războiul e hotărît, armata adunată, poruncile sînt date. *E întotdeauna mai mare puterea fotosind-o în atac, decît în apărare,* şi soarta războiului surîde mai mult aceluia care-1 caută pe duşman în propriul său pămînt. Pe lîngă aceasta : e grea întrebare dacă în anul viitor se va mai aduna armata de acum şi va mai fi aşa de însufleţită. Din partea noastră, sîntem gata să facem totul ca să ferim patria de primejdia ameninţătoare. In faţa urmaşilor noştri îmi p.are de tot atît slavă atît izbînda, cît şi moartea în luiptă. Noi şi vitejii noştri tovarăşi ne-am primejduit viaţa pentru binele creştinătăţii şi ar fi de dorit ca şi sfîntul părinte să dăruiască un ajutor bănesc, pentru strângerea unei armate de sprijin" [1].

Scrisoarea subliniază în cuvinte simple concepţia politică şi militară a lui Ioan de Hunedoara. Ea mai arată încă un fapt: putea rămîne apusul indiferent şi prins în meschinele lui certuri intestine; pe marele erou acest lucru îl putea întrista sau indigna, dar nu-1- putea face să dezarmeze. Şi nu-1 putea dezarma pentru că nu se dădeau bătute nici popoarele din aceste părţi, la al căror glas înăbuşit, dar totuşi puternic, ca un tunet subteran, Ioan de Hunedoara era, atunci, printre atît de puţinii oare îşi apleca auzul.

Fără a aştepta deznodămîntul tratativelor cu apusul, el se pregătea. Conta pe ajutorul ţărilor direct

[1] Citat după L. Kiss, A rigomezei hadjârat, în *Hadtqrtenelmi kozlemenyek* (Bătălia din Cîmpia Mierlei, în revista *Comunicări de istorie militară),* 1895, p. 171-2.

ameninţate de turci, dar miai cu seamă pe forţele interne ce-i stăteau la dispoziţie.

Izvoarele amintesc de un ajutor de 8.000 de călăreai romani, sub conducerea lui Dan, „domnul Ţării Romîneşti". Mai menţionează chiar o încercare romînească de trecere a Dunării pe la Nieopol, respinsă de begii turci. Im octombrie 1448, domn în Ţara Romînească era însă în mod sigur Vladislav II, aflîndu-se în bune relaţii cu comandantul turc din Nicopo'l, dar temîndu-se totuşi de un atac turcesc împotriva sa. A stabili deci adevărul asupra ajutorului muntean dat acestei caimipanii e destul de greu. Am făcut mai înainte presupunerea că Dan ar fi comandat de fapt trupe de-ale Ungariei, poate transilvane, întrucît în toamna aceea n-ar mai fi fost domn deeît cu numele. S-ar mai putea pune şi întrebarea dacă acest Dan şi cu Vladislav II n-au împărţit cumva, un scurt timp, domnia în Ţara Romînească, primul în partea de apus de Olt, iar celălalt în răsărit ? Primul ar fi iparticipat la campanie (şi poate tocmai de aceea şi-a pierdut definitiv tronul), iar al doilea, nu ? In acest caz însă, Dan n-ar fi avut de unde oferi un contingent militar atît de important, cît reprezentau, pentru Ţara Romînească, cei 8.000 de călăreţi pe care îi pomenesc izvoarele. In schimb s-ar explica întrucîtva de ce Vladislav II, deşi în bune relaţii cu turcii, se temea totuşi de un atac din partea lor; putea fi suspectat eventual de complicitate ascunsă cu celălalt domn. Este, precum se vede, o problemă încă destul de obscură această participare munteană la luptele din 1448. In orice caz, chiar dacă am admite-o, credem că numărul de 8.000 de soldaţi trebuie întrucîtva redus.

Nu s-a putut asigura însă în nici un fel concursul despotului Brancovici. Campania urma să se desfăşoare peste teritoriul sîrbesc şi în aceste condiţii aprovizionarea, transporturile armatei, în mare parte succesul însuşi al expediţiei depindeau de Serbia. Ioan de Hunedoara i-a solicitat din vreme alianţa, pe

Mai mult decît de pregătirea diplomatică a p niei, Ioan de Hunedoara s-a preocupat însă de pregătirea internă, de strângerea de arme, echipament, provizii, armată. Chiar experienţa tratativelor purtate cu alte state, în vederea obţinerii unui ajutor, îi arătase că va trebui să se sprijine aproape numai pe propriile sale forţe.

Regiunile în care călătoreşte el mai mult, în scopul pregătirii expediţiei, sînt acelea din răsăritul Ungariei. Aci avea el cele mai multe moşii şi legături personale. Transilvania şi Banatul stăteau aproape în întregime sub directa lui autoritate, deoarece în 1448 mai deţinea şi titlul de voievod al Transilvaniei, comite al secuilor, cornițe de Timişoara şi Solnoc.

Din octombrie 1447 şi pînă în martie anul următor, guvernatorul călătoreşte prin Transilvania, luînd diferite măsuri administrative. II întîlnim pe rînd la Caransebeş, la Aiud, Odorhei, Sebeş, Sighişoara şi Turda. în primăvara lui 1448 merge iarăşi în Ungaria propriu zisă, iar în mai participă la dietă, la Buda. In această dietă s-a încuviinţat campania împotriva turcilor şi cheltuielile cerute de ea. Tot aci a fost "din nou ales, ca al doilea voievod al Transilvaniei, omul de încredere al lui Ioan, Emeric Pelsoczi Bebek, iar ca locţiitor al guvernatorului, în cazul lipsei acestuia din ţară, fu desemnat Nicolae Ujlaki.

După dietă, Ioan de Hunedoara îşi intensifică preparativele. II aflăm dînd dispoziţii pentru a se plăti solda ostaşilor. In iulie e din nou în Ardeal. La 1 august anunţă, din Mediaş regelui polon Cazimir IV apropiata plecare în campanie, adăugind, de circumstanţă, printre motive şi pe acela al răzbunării morţii crunte a regelui Vladislav I — polon şi el, ca şi cel căruia îi scrie acum. Peste cîteva zile pleacă la Timişoara. Revine în Transilvania, dînd în toate părţile porunci de a se aduna bani de la anumiţi nobili, precum şi de a i se trimite din Dej, desigur pentru nevoile armatei, 1000 bolovani de sare. Către sfîrşitul lui august e la Caransebeş, apoi la Dunăre, în ta-

bara de la Rubin, unde rămîne pentru a lua ultimele măsuri în vederea pornirii atacului.

Care erau forțele militare de care dispunea Ungaria în vremea aceea şi deci care puteau îi rezultatele acestei febrile activități de organizare ce o desfăşura guvernatorul ?

Ungaria era, pe la jumătatea veacului al XV-lea, o putere militară însemnată în rîndul țărilor europene. Putea dispune de soldați mai mulți decît, de pildă, Anglia, Franța sau Polonia. Se socoteşte că ar fi putut aduna cam 80.000 de oameni pentru un război de apărare şi cam jumătate din această cifră pentru o campanie dincolo de graniță. Ca şi în Imperiul german însă, multele abțineri ale nobililor împiedicau mobilizarea în întregime a tuturor acestor forțe. In comparație cu Imperiul otoman, care putea arunca în luptă, chiar într-un război ofensiv, 150—170.000 de oameni (socotind şi trupele auxiliare), puterea militară a Ungariei apare destul de redusă.

Pentru campania din 1448, Ioan de Hunedoara a reuşit să adune, în total, cam 22-24.000 oameni, în mare parte mercenari. Nucleul armatei consta din aşa-zisele banderii regale, compuse din ostaşi plătiți din veniturile regale, pe care Ioan, ca guvernator, primise dreptul de a le folosi în asemenea scopuri. Banderiile regale erau compuse mai ales din cavalerie grea. Din aceeaşi armă făceau parte şi cei vreo 1.000 de polonezi, trimişi ca ajutor de regele Cazimir IV.

Banderiile nobililor constau din călăreți uşor echipați. O însemnătate mai mare a putut acorda de astădată Ioan de Hunedoara şi infanteriei, şi în special transportului ei pe căruțe, după felul husiților. Este campania în care a încercat, în cea mai largă măsură, să aplice acest sistem de transport şi de luptă. Avea în armata sa cam 4.000 de infanterişti, mercenari din toate națiile, dar mai cu seamă nemți şi cehi.

In privința armamentului, în afară de cel obişnuit — arcul cu săgeata, sabia, lancea —, s-a dat acum o atenție deosebită armelor de foc, pe atunci constituind ultimul cuvînt al tehnicii. în multe oraşe din Ungaria se dezvoltă, în prima jumătate a secolului al XV-lea, turnătorii de tunuri şi ateliere pentru fabricarea prafului de puşcă. Ioan de Hunedoara face din plin comenzi unor asemenea ateliere, în special la Bârtfa şi la Pojon. Se fabricau şi tunuri mai mari, de asediu, şi tunuri mici, de luptă, aşezate pe două sau pe patru roți. Gloanțele de tun erau de obicei din piatră, dar şi din plumb sau aramă.

Izvoarele sînt de acord în a afirmia că Ioan de Hunedoara a avut cu el tunuri numeroase în campania din 1448. Se spune că armata sa ducea cu sine vreo 2.000 de căruțe, din care multe trăgeau după ele şi tunuri. Printre acestea este chiar arătat un model aparte, numit „zarobotana", cuvînt deformat din limba italiană („eerbottana") şi care însemna un tun ce bătea la distanță mai mare, întrucît avea o țeava mai lungă deoît se întîlnea pe atunci în mod obişnuit.

Pe căruțele ce transportau infanteria se găseau încărcate proviziile şi armele trebuitoare. în fiecare căruță mai stăteau cîte doi luptători, unul înarmat cu archebuză, altul cu armament obişnuit şi cu scut. Arohebuzele erau foarte greoaie la mînuit şi nu se puteau folosi decît în apărare, în locuri alese din vreme, căci pentru tragere trebuiau rezemate pe un suport înfipt în pămînt.

Pregătirile acestea se desfăşurau într-o atmosferă destul de grea pentru Ioan de Hunedoara. Marii nobili nu-i dădeau nici un sprijin. Sătui de energia guvernării sale, îi priveau eforturile cu nădejdea tăinuită ca o înfrîngere îl va face să nu se mai întoarcă sau îi va slăbi prestigiul în aşa măsură, încît să poată fi răsturnat de la putere. Mica nobilime nu era obligată, după legile, țării, să ia parte la o expediție

dincolo de hotare. Ştiind la ce se putea aştepta dintr-o parte, avînd mîinile legate de cealaltă parte, Ioan de Hunedoara n-a proclamat ridicarea generală a oştirii, nici n-a obligat pe înalţii prelaţi şi pe baronii cei mari să se înfăţişeze cu banderiile lor.

L-au urmat doar aceia care erau apropiaţi guvernatorului prin rudenie, prietenie sau legături directe de vasalitate. Astfel, cronicile înregistrează prezenţa în oaste a celuilalt voievod al Transilvaniei, Emeric Pelsoczi Bebek, cu 'fratele său Ladislau, a lui Ioan Szekely, banul Slavoniei, cumnat cu guvernatorul, a marelui uşier Emeric Marezali,a lui Mihai Szilâgyi, alt cumnat al lui Ioan de Hunedoara, şi a cîtorva magnaţi şi nobili mai mărunţi. Era de faţă pretendentul turc Saudji (Daud Celebi), acela care venise în Ungaria în vremea campaniei burgunde pe Dunăre.

Scopul pe care-1 urmărea Ioan de Hunedoara în aceasta campanie era întrucîtva diferit de al celor precedente. In consecinţă, altul va fi şi planul său de atac. Deşi într-o scrisoare către papa, din 17 septembrie 1448, el afirmă că intenţia îi este de a înainta în pămîntul duşman, „nu doar pentru a purta război, ci *pentru a-l sfîrşi",* pare cu totul improbabil ca un militar atît de experimentat ca el să fi nutrit iluzia de a atinge într-adevăr un asemenea ţel, cu mijloacele limitate pe care le avea. Nici colaborarea cu Scanderbeg nu l-ar fi îndreptăţit să creadă că va putea, în acel an, să azvîrle pe turci din Europa.

El spera însă să repurteze asupra turcilor o victorie care să-i deschidă pentru anul următor perspectiva unei continuări a campaniei pînă pe ţărmurile Bosforului. Aşa se explică de ce la sfîrşitul lui septembrie, cînd abia puţine zile îl mai despărţeau de semnalul înaintării, el mai trimitea emisari la Veneţia şi la curtea din Napoli, a lui Alfons „Mărinimosul", spre a împărtăşi acolo planurile sale şi a solicita un ajutor.

Ioan de Hunedoara îmbrăţişase prin urmare ideea unei respingeri pe etape a turcilor din Europa. Pri-

mul pas, ce urma să se înfăptuiască în toamna anului 1448 cu ajutorul lui Scanderbeg, avea să îie cucerirea Macedoniei şi a portului Salonic. înaintînd prin Serbia de sud şi unindu-şi forţele cu cele albaneze, el ar fi tăiat în două partea europeană a Imperiului turcesc. Cucerind Macedonia, Albania era pusa la adăpost de noi atacuri otomane, iar Salonicul putea deveni o bază pentru flotele veneţiană şi aragoneză, în vederea blocării viitoare a strîmtorilor, iar pe uscat, a loviturii hotărâtoare în direcţia Adrianopolului.

în tabăra lui de pe Dunăre, în cursul lunii septembrie 1448, Ioan de Hunedoara chibzuia asupra ultimelor amănunte ale acestui plan. La 12 septembrie începu înaintarea spre sud, din dreptul vărsării Moravei în Dunăre. O altă parte a armatei trecu marele fluviu pe la cetatea Severinului. Era aceea care, îie că provenea sau nu din Ţara Romîneaseă, se afla sub conducerea voievodului Dan. Această armată a înaintat prin valea Timocului şi s-a întîlnit cu grupul principal ce venea de-a lungul malului drept al Moravei, cam la vreo trei-patru zile de marş înainte de Niş.

Armata maghiară ajunse la acest oraş, de unde se îndreptă înspre sud-vest, către localitatea Prokuplje; de aci urmă cursul râului Toplica, pînă la Kursumlija ; drumul oastei coti şi mai nitut spre miazăzi, trecînd peste o parte a muntelui Kopaonik, ajungînd în valea rîului Lab, pe unde, în cel mult două zile, ajunse în Gîmpia Mierlei (Kossovopolje). Era cam prin 14—15 octombrie 1448.

O greşeală pe care a săvîrşit-o Ioan de Hunedoara în timpul acestui marş, de peste 300 de km., în teritoriul duşman — cu toată îndelunga sa experienţă, n-a fost nici el scutit de aşa ceva — a îost slaba or-# ganizare a cercetării mişcărilor turcilor. Iscoadele sale i-au adus ştiri puţine şi greşite, eonvingîndu-1 că sultanul era pe la Adrianopol sau Filipopol, în rasă;

Catedrala catolică din interiorul cetății de la Alba Iulia, unde e înmormîntat Ioan de Hunedoara

E unul din cele mai vechi și mai frumoase monumente ale arhitecturii .medievale din patria noastră.

ritul Bulgariei, atunci cînd de fapt armata otomană se aduna la Sofia. Nici când a trecut prin Niş, unde abia 3—4 zile de drutm îl despărţeau de turci, Ioan n-a cunoscut această situaţie; apariţia armatei turceşti pe Câmpia Mierlei, direcţia din care ea venea, a fost o surpriză pentru dînsul. In schimb, Murad era perfect informat despre imişcările armatei maghiare, atît prin ştirile transmise de Brancovici, cît şi prin spionii săi proprii.

O altă greşeală a fost aceea de a confunda, în timipul trecerii prin Serbia, atitudinea despotului cu sentimentele poporului sîrb. Refuzul lui Braneovici de a-1 ajuta a fost pripit interpretat de Ioan drept duşmănie şi din partea populaţiei, astfel că, după anumite ştiri, el ar fi îngăduit armatei sale, în marş, să jefuiască ţinuturile prin care trecea.

Unde erau în această vreme turcii şi cum se pregăteau ei să înfrunte pe cel mai de temut duşman pe care-1 întîlniseră pînă atunci în Europa ?

Sultanul se găsea în vara acelui an în Albania, unde asedia Kjoja. Aci îl ajunseră veştile lui Brancovici despre apropiatul atac din partea Ungariei. Pe la sfîrşitul lui iulie, sau începutul lui august, el părăsi Albania şi se îndreptă spre Sofia. Se aştepta să fie atacat cu forţe mai mari decît la Varna, astfel că de aci, din Sofia, el luă întinse măsuri de apărare. Curierii săi străbătură toate părţile imperiului, pînâ în Asia Mică, vestind în numele sultanului războiul sfînt şi ridicarea generală' la oaste. In tabăra de la - Sofia se adunară trupele obişnuite: ienicerii, spahiii din Rumelia şi Anatolia, un mare număr de trupe auxiliare. Pînă şi îndepărtatul emirat al Caramaniei, de multe ori răzvrătit împotriva stăpânirii otomane, trimise un detaşament în ajutor. Izvoarele dau cifre imense în legătură cu armata turcească pusă atunci în linie de luptă. Exagerările lor imerg pînă la 360—400.000 de oameni. Ştirile cele mai vechi şi mai demne de crezare ale cronicarilor turci vorbesc însă de 50—60.000 de ostaşi, la care se mai adaugă, pro-

babil, un număr destul de însemnat de trupe auxiliare.

Şi din punctul de vedere al pregătirii şi echipării armatei, sultanul luă cîteva măsuri noi. O parte din ieniceri erau înarmaţi cu archebuze. Oastea dispunea de o artilerie mobilă, deşi mai slabă decît aceea a ungurilor. Era bine dotată cu armament de rezervă, ceea ce se va vedea în momentele luptei, cînd Murad va îi în stare, cu totul în afara obiceiului, să înarmeze şi personalul auxiliar: căruţaşi, servitori etc.

Armata otomană porni din Sofia duipă ce Ioan de Hunedoara trecuse prin Niş şi se îndrepta către sud-vest. Turcii trecură prin Pirot, pe lîngă Niş, ajungînd la Kursunlu-Kilisse (biserica de plumb), care este, după toate probabilităţile, Kursumlija de azi. De ,aci urmăriră armata[1] maghiară spre Oîmpia Mierlei, mergînd pe acelaşi drum pe care aceasta trecuse cu două-trei zile înainte.

Ioan de Hunedoara trebuia să se întîlnească cu Seanderbeg înainte de trecătorile care duceau în valea Vardarului, spre Macedonia. Pentru a-şi odihni ,. anmata, se opri vreo două zile în nordul Cîmipiei Mierlei, în apropiere de PriStina, o veche reşedinţă a cnezilor sîrbi din secolul al XH-lea.

Cîmpia Mierlei este numele care se dă ţinutului din valea superioară a rîului Sitniea, ce curge dinspre miazăzi către nord-nord-vest. E un ţinut de dealuri * domoale, înalte cam de 500—600 m. Se întinde pe o lungime cam de 40 de km. de la nord la sud", iar de la răsărit spre apus măsoară o lăţime de vreo 14—17 km. In jur se ridică munţi nu prea înalţi, cam de 1000—1300 m. Rîurile Sitnica şi Lab, a căror întîl-nire mărginea, înspre miazănoapte, ţinutul, îngăduiau armatei maghiare ce se odihnea aci alimentarea cu apă.

In largul cîmpiei învălurate de măguri, printre clinele lor blînde, rotunjite, se ivea, la o oarecare depărtare de întîlnirea celor două rîuri, către miazăzi, silueta ascuţită, nefirească, a unei piramide înalte

de piatră, ce străjuia, sumbră, întinderile ca o rea prevestire. Era mormîntul sultanului Murad I..., acela a cărui viață, curmată aci cu șaizeci de ani în urmă de pumnalul eroului Milos Obilici, mai apucase poate să prindă, în ultimele-i pîlpîiri, zvonul iureșului năpraznic al ienicerilor săi, care îngropa o dată cu el și libertatea poporului sîrb.

In vreme ce armata lui Ioan de Hunedoara aștepta sosirea lui Scanderbeg dinspre miazăzi, în dimineața zilei de 17 octombrie, într-o joi, din direcția opusă apărură pe neașteptate detașamente turcești. Era avangarda armatei sultanului. în cursul zilei, întreaga lui oaste apăru în șiruri nesiîrșite, așezîndu-se în valea rîului Lab, pe țărmul lui sudic, avînd înspre apus albia Sitnicei, iar către răsărit înălțimile ce mărgineau Cîmpia Mierlei.

-Pentru Ioan de Hunedoara, în fața apariției neașteptate a turcilor, se puneau două alternative: fie să se retragă înspre miazăzi, pentru a grăbi joncțiunea cu Scanderbeg, fie să reziste pe loc, așteptîndu-i pe albanezi, care nu puteau fi departe. Un singur lucru era limpede, că lupta avea să se dea pe Cîmpia Mierlei și nu altundeva. Guvernatorul renunță la retragerea spre sud. Ar fi fost demoralizant pentru oștire să se vadă urmărită într-un marș p.rintr-un ținut necunoscut și într-o direcție care o îndepărta și mai mult 'de patrie. Era de temut și un atac turcesc asupra armatei, înșiruită pentru marș. In schimb, în punctul unde se găsea atunci, dispunea de o poziție favorabilă de luptă, pe care nu era sigur dacă o va mai găsi în altă parte.

Acestea fură motivele care-1 hotărîră să reziste pe loc. Trimise gra-bnic cavaleria să închidă detașamentelor turcești înaintate drumul către miazăzi. Manevra îi reuși, cu prețul unor ciocniri destul de sîrrgeroase, care au durat în tot timpul zilei de 17 octombrie. Abia spre seară avangarda otomană se retrase către Lab, unde era tabăra sultanului.

In acelaşi timp, Ioan de Hunedoara încropea, cu înfrigurare, întăritura de căruțe a taberei. Poziția ocupată de tabăra lui era mai avantajoasă decît a turcilor. Era situată pe o înălțime de unde tunurile sale dominau valea, către miazănoapte. Poziția turcilor avea un inconvenient principal: în caz de retragere, armata lor ar fi fost repede tăiată în două. O parte ar fi fost împinsă în valea Sitnicei, alta (în sus pe Lab. Aceasta pentru că în spatele taberei şi a confluenței celor două rîuri se ridicau înălțimi ce nu îngăduiau retragerea. In schimb, tabăra turcească nu era în primejdie de a-i lipsi apa, pe cîtă vreme cea a guvernatorului se afla la o oarecare depărtare de rîu. Depărtarea între cele două lagăre era de vreo 4—5 km.

Ioan îşi orîndui armata în două părți mari: cavaleria şi infanteria. Pe cea din turnă o aşeză în interiorul cetății de căruțe, unde mai erau plasate şi rezervele. Tunurile erau îndreptate înspre cîmpia din față, înțesată de furnicarea albă a oştirii otomane. Pe unele le puseră pe căruțe, altele de-a dreptul pe pământ. Planul de luptă al guvernatorului era, în mare, să dea bătălia principală cu ajutorul cavaleriei. Dacă aceasta ar fi fost respinsă, pedestraşii dinăuntrul taberei aveau să stăvilească pe duşman, timp în care, în dosul căruțelor, cavaleria s-ar fi putut reface spre a relua lupta. Acest plan, care ținea seamă de necesitatea cooperării cavaleriei[1] cu infanteria, de îmbinarea atacului cu apărarea, precum şi de utilizarea largă a armelor de foc — tunuri, archebuze —■ fac din a doua ciocnire de pe Cîmpia Mierlei, din 1448, una din primele bătălii de concepție militară modernă.

In zorii zilei de 18 octombrie, vineri, armata se desfăşură pentru luptă. Cele 38 de steaguri[1] ale cavaleriei se aşezară în două linii. La mijloc, în linia întîia, era cavaleria grea din Croația, Slavonia şi Transilvania, sub com'anda lui Ioan Szekely, alături de

---

Unități militare.

care stătea banul croat Franko de Talovae, veteranul atîtor grele lupte din ultimii ani. Tot în centru, dar în a doua linie, însuşi Ioan de Hunedoara comanda banderiile regale şi cavaleria grea de mercenari. La răsărit, pe aripa dreaptă, se mişcau banderiile magnaţilor, conduse de Benedict Losonczy, avînd în prima linie cavaleria uşoară, iar în a doua — pe cea grea. In acelaşi fel era aşezată şi aripa stingă, în faţă fluturând steagul voievodului Dan, iar în spate acela al nobilului Ştefan Bânffy. A treia linie a armatei o forma pedestrimea şi tunurile din cetăţuia de căruţe.

In faţă, întreaga lărgime de vreo 10—11 km. a văii, de la rîul Sitnica spre răsărit, fierbea în clocotele albe, fîlfîitoare, ale desfăşurării oastei turceşti. In" zare, dincolo de rîuşorul Lab, sub dealurile Gradec, se putea distinge mulţimea corturilor şi a căruţelor, păzite de trupe de strînsură, în mare număr. O iscoadă ce ar fi pătruns pînă acolo ar fi putut vedea un lucru namaiîntîlnit pînă atunci. Aceşti soldaţi, care de obicei nu luau parte la luptă — servi'torime, căruţaşi —, erau acum şi ei înarmaţi şi puşi sub comanda begului Sinan, fiind gata, la nevoie, să intre în bătălie. Curajul acestor bieţi oameni, neînvăţaţi cu armele, nu le era prea mare şi pentru a li-1 mai spori sultanul lăsase printre ei cîteva detaşamente de trupe regulate, călăreţi şi pedestraşi. In felul acesta, înarmînd şi elementele auxiliare în vederea apărării taberei, sultanul socotea să aibă mai multă libertate pentru a întrebuinţa în atac puterea ienicerilor.

La miazăzi de Lab era armata propriu zisă, tot pe două linii, oa şi cea maghiară, într-o înşiruire oblică, avînd ceva mai în faţă capătul de răsărit şi mai în spate cel de pe Sitnica. La mijloc se înălţa cortul măreţ al sultanului Murad II, înconjurat de altele, cele ale şefilor turci. Era aci şi moştenitorul sultanului, viitorul Mohammed II. In jurul corturilor, în după amiaza şi în noaptea precedentă se săpase un şanţ, în dosul căruia fusese aruncat pămîntul săpat, alcătuind un taluz întrerupt din loc în loc de adînci-

turi prin care se iveau gurile amenințătoare ale tunurilor, înaintea corturilor stăteau rîndurile strînse ale ienicerilor; pe umerii unora sclipeau, mai rar, şi oțelele archebuzelor. In afara şanțurilor, de trei ipărți, mişunau *asapii* — pedestrimea neregulată.

înspre rîul Sitnica, în aripa dreaptă a armatei turceşti, mulțimea fețelor arămii şi a căutăturilor negre, crunte, trădau războinicile triburi din Anatolia, comandate de noul lor beglerbeg, albanez de neam, Skuras-paşa (Sguro). In linia a doua — spahii, în față •—• asapi şi achiogii[1]. E un lucru neobişnuit şi totuşi adevărat: în această luptă, deşi se desfăşura în Europa, turcii puseseră la aripa *dreaptă* trupele din Asia.

In cealaltă parte, trupele din Rumelia, aşezate in acelaşi fel ca şi aripa dreaptă, împinse mai aproape de frontul maghiar, stăteau gata' să dea primul atac sub conducerea marelui vizir Halii.

Lucirile zilei se imai luptau cu umbrele nopții cînd se dădeau ultimele porunci, din amîndouă părțile. Io an de Hunedoara vorbi trupelor sale, amintindu-le de înfrîngerea de la Varna şi de moartea regelui şi cerîndu-le să răzbune aceste fapte. Le arătă că fără o victorie orice retragere e cu neputință. „Dacă învingem, încheie dînsul, vom cîştiga patriei pentru totdeauna o viață bună şi sigură, iar nouă un nume nemuritor. De sîntem înfrînți, vom muri cu glorie şi viață veşnică ne aşteaptă în cealaltă lume..."

In mijlocul taberei lui, sultanul, întors cu fața spre Mecca, descăleca, lipindu-şi o vreme fața de pămînt; îşi ridică aipoi mîinile spre cer şi imploră cu glas tare ajutorul lui Allah : „Stăpîne atotputernic ! Nu nimici in fața necredincioşilor, pentru mulțimea: păcatelor mele, pe aceşti credincioşi slujitori ai tăi, ci ajută-i şi dă-le lor victoria !..."

Comandanții se împrăştiară apoi pe la steagurile lor. Era pe la orele 8-9 dimineața. Izbucniră trîmbi-

---

Trupe neregulate, călări.

țele şi zgomotele tobelor. Armatele prinseră a se mişca încet, una către alta. Din primele rinduri se desprindeau, ici şi colo, grupuri mici pe cai repezi, se învălmăşeau cîteva clipe în ciocniri scurte şi se întorceau în linii, cu primele picături purpurii pe haine. In urmă-le, răminea, zăcînd, pata albă a vreunui turc ori licărul cenuşiu al unei platoşe doborîte. Cîte un cal fără frîu galopa înnebunit în largul cîmpului, între cele două ziduri mişcătoare.

Privirile se aţintiră scurtă vreme asupra unui punct de pe oîmpul de bătaie, unde se petrecea un fapt destul de obişnuit în luptele de-atunci. Un luptător din armata maghiară ieşise din rînduri şi provocase la luptă pe oricine din armata turcească. Se înfăţişă aproape îndată fiul unui agă de ieniceri din Anatolia. Cei doi se ciocniră cu furie, lăncile li se rupseră cu trosnet, iar ungurul se rostogoli în ţărână cu cal cu tot. Turcul însă, care-şi rupsese şi el armele şi chingile în groaznica izbitură, abia se mai ţinea în şa, astfel că nu-şi mai putu ataca adversarul căzut, ci se întoarse în tabără, unde sultanul porunci pe loc să fie răsplătit cu daruri bogate.

Armatele se apropiaseră mult unele de altele. Cavaleria începu să galopeze. Turcii dădură primul atac cu aripa lor stîngă, a trupelor din Rumelia. In faţa primei izbituri, linia întîia a aripii drepte maghiare, formată din călărime uşoară, se retrase fără a-şi împrăştia rîndurile, lăsînd loc cavaleriei grele. Aceasta intră, la rîndul ei, în luptă şi o bătălie furioasă se încinse în toată partea răsăriteană a câmpiei. Lupta se angaja şi pe aripa dinspre Sitnica, avînd cam aceeaşi desfăşurare. Ioan de Hunedoara îşi slăbi întrucîtva centrul, trimiţînd trupe în ajutorul flancurilor. O parte din cavaleria grea, pe care o îndreptă spre aripa de răsărit, o comanda chiar el.

Observînd manevra guvernatorului, Murad II îşi aruncă prima linie asupra centrului armatei maghiare ; asapii reuşiră să pătrundă în adîncime, dar focul puternic al tunurilor şi armelor din căruţele de

tabără îi opri, iar infanteria imaginară, contraatacînd, îi respinse pe locurile de unde plecaseră.

Şi în partea de apus a frontului erau ţinuţi turcii în loc. La aripa dreaptă, unde era centrul de greutate al bătăliei din acea zi, Ioan de Hunedoara decise lupta în favoarea sa. Turcii începură a se retrage spre tabăra lor. Cavaleria maghiară îi urmări pînă pe malul unui pîrău, Brnjica, unde se opri spre a-şi adăpa caii. Seara se lăsa încet peste cîmpul de bătaie. Amîndouă ostile se retraseră în tabere.

In lagărul creştin domnea părerea că ziua aceea înseninase o victorie. Turcii fuseseră respinşi cu pierderi grele; se vorbea de 10-15.000 leşuri îmbrăcate în alb, care ar fi răimas pe cîmpul de luptă. Se credea, amintindu-se de luptele anterioare, că a doua zi turcii se vor retrage fără a mai lupta. Niciodată, în ultimii ani, o bătălie nu ţinuse mai mult decît o zi.

Adevărul era că turcii nu fuseseră încă nici pe departe atît de slăbiţi pe cît se credea. Ienicerii şi o parte din spahiii asiatici nici nu luaseră încă parte la luptă. De asemenea, nu se mişcaseră încă trupele auxiliare. Pierderi rqai mari suferise doar aripa stîngă turcească. Aceasta se împrăştiase în parte prin munţii din împrejurimi, unde populaţia sîrbă, alungată din sate, începu a hărţui grupurile izolate de turci fugari.

Se aşternuse noaptea, dar nu urmă şi liniştea obişnuită. Asapii şi achingiii turci hărţuiră tabăra maghiară şi după lăsarea întunericului. Ioan de Hunedoara, în acea noapte de 18 spre 19 octombrie, ţinu sfat de război. Fu ascultat cuvîntul pretendentului turc Daud Celebi, care propuse să se atace prin surprindere, chiar în timp de noapte, tabăra sultanului. El susţinu că turcii nu se vor aştepta la un asemenea atac şi că se oferea în felul acesta un mijloc hotărîtor de a forţa victoria. Planul fu primit şi după miezul nopţii o parte din armată plecă la atac. Tabăra turcească era însă bine păzită. încercarea maghiară fu descoperită din vreme, se dete alarma. Ienicerii erau

la posturi- Urma o încleştare oarbă, printre rarele p:lpîiri ale focurilor. Ungurii fură respinşi.

In zorii zilei de 19 octombrie, înainte de reînceperea luptei, sultanul retrase de pe aripa lui stingă cavaleria din Thessalia, pu«nînd-o sub comanda lui Turakhan, beglenbegul Rumeliei şi dîndu-i o misiune specială: de a învălui aripa stingă a armatei maghiare. Acest puternic detaşament înainta pe un drum ocolit, rămînînd cîtăva vreme departe de luptă.

Turcii atacară în această zi cu trupele din Anatolia, care suferiseră în ajun pierderi mult mai mici. Bătălia îşi avu deci centrul de greutate pe malul drept al Silnicei, tocmai în partea qpusă locului în care se desfăşurase lupta din ziua precedentă. Ioan de Hunedoara aflase ceva despre intenţiile turcilor, astfel că întărise peste noapte aripa. de apus şi o pusese sub comanda lui Ioan Szekely.

Primul val al trupelor uşoare turceşti fu respins. Atacară atunci spahiii din Anatolia, asupra cărora se azvîrli cavaleria grea a lui Ioan Szekely. In momentul acela sultanul dezlănţui, atacul pe tot frontul. Un timp sorţii părură a înclina de partea maghiară. Avîntul flancurilor turceşti se frînse, iar centrul maghiar, comandat de guvernator, pricinui o spărtură în rîndurile ienicerilor. Ioan de Hunedoara concentra focul tunurilor asupra centrului turcesc şi trecu la atac, folosind infanteria şi tunurile mobile. Ienicerii rezistară fanatic în faţa taberei. Atacul maghiar începu a se măeina treptat. Apărură pe neaşteptate rezervele turceşti, trupele auxiliare conduse de Sinan beg, pe care sultanul le adusese la miazăzi de Lab. Deşi aceste trupe nu prezentau prea mare valoare, cel puţin prin numărul lor ele uşurară sarcina ienicerilor şi pricinuiră (pierderi în rîndurile lui Ioan. Centrul maghiar începu retragerea. Ioan de Hunedoara trecu prin primejdie de moarte: căzu de pe cal şi fu scăpat de un hunedorean de-al său, cu numele Todor, care îi împrumută calul. Mai tîrziu guvernatorul îl va dărui cu moşii pentru această faptă.

CAMPANIA DIN 14-48

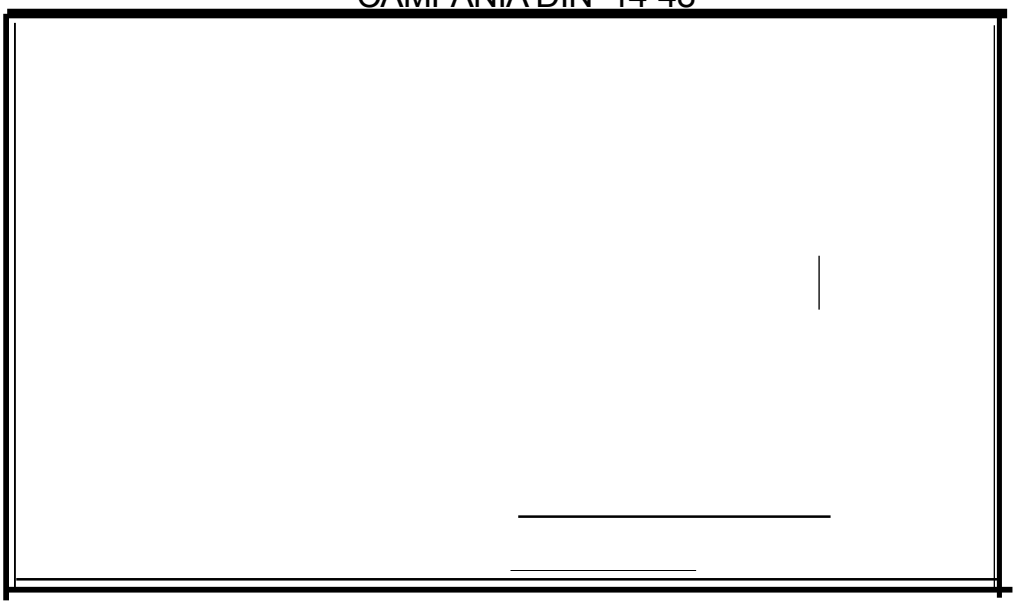

■ » *Drumul lui loan de Hunedoara*

—_ _-»- Drumul corpului eupediţwnar muntean

Aripa dreaptă lupta din greu, astfel că Benedict Losonczy, care o comanda, nu putu trimite nici un ajutor centrului. La aripa stingă se produsese deja dezastrul. Trupele lui Turakhan beglerbeg apărură în spatele frontului maghiar. Prinsă între două focuri, armata voievodului Dan ifu măcelărită şi constrînsă să capituleze. Ioan Szekely căzu. Restul se îrnprăştiară. In acea parte bătălia era pierdută, cu urmări hotărîtoare pentru întreg eîimipu'l de luptă. Frînturile armatei maghiare se închiseră înăuntrul întăriturii formate de căruţe. In noaptea spre 20 octombrie turcii continuară a ataca tabăra, sub ochii sultanului, care stătu treaz toată vremea, în mijlocul ienicerilor.

■O scurtă privire prin lagărul său îl convinse pe Ioan de Hunedoara de realitatea înfrîngerii. Pierduse vreo 17.000 de oameni. Căzuseră în luptă : Ioan Szekely, banul Slavoniei, Franko de Talovae, banul croat, marele uşier Emeric Marczalî, Benedict Losonczy, care comandase aripa dreaptă, Ştefan Bânffy, Gheorgihe Csâky, cornițele Sătmarului, legatul papal Bartolomeu, episcop de Corona ; zăcea greu rănit Emeric Pelsoczi Bebek, voievodul Transilvaniei.

Singurul lucru ce-1 mai putea face era să salveze, înainte de ivirea zorilor, /măcar o parte din armată. Pe la orele 3-4 dimineaţa un detaşament condus de Mihail Szilâgyi simula o falsă ieşire, atrăgînd asupra-i atenţia turcilor. Prin alt loc se strecură din tabără Ioan de Hunedoara cu o parte a oastei, ocoli rîndurile turceşti şi fugi către Serbia. In dimineaţa de 20 octombrie, turcii luară tabăra cu asalt, cucerind-o în cîteva ore. Găsiră acolo mai miult pedestraşi şi trupe auxiliare, printre care şi căruţaşi romîni. Pe mulţi îi uciseră, în furia primelor clipe, restul fură duşi în robie. Printre ei era şi Mihail Szilâgyi, cumnatul guvernatorului, care-i acoperise retragerea.

Tragedia se sfîrşise. Peste cîmpia adumbrită de fumul focurilor de tabără şi al pulberei, rămăseseră turcii stăpîni. Din adîncul morimîntului său de piatră. Murad I şi-ar fi putut vedea fluturînd steagurile

semilunei, în semn că-i răzbunaseră pentru a doua oară moartea...

Armata maghiară fugea, risipită. Mai norocoşi fură aceia care scăpaseră spre miazăzi. La vreo două zile de drum, cam pe la localitatea Dulja de astăzi, se întîlniră cu armata lui Scanderbeg. La ştirea dezastrului, aceasta se întoarse în Albania.

Alţii ajunseră, istoviţi, tocmai la Raguza, de unde, mai întremîndu-se, fură trimişi spre Ungaria. Cei făcuţi prizonieri de turci îşi trăiră odiseea lor. Unii reuşiră să fugă pe drum, refugiindu-se la Constantinopol. De aci, pe o corabie veneţiană, călătoriră spre porturile Dalmaţiei. Un nobil a reuşit să scape din captivitate tocmai de la Brussa, din Asia Mică, unde fusese dus- Pe Mihail Szilâgyi sultanul 1-a eliberat nu după multă vreme.

Pe unde era Ioan de Hunedoara în timpul acesta ? Tradiţia populară sîrbă spune că, însoţit de 12 oameni, ar fi fugit către miazănoapte, prin valea rîului Ibar, în care se varsă Sitnica. După o zi, ar fi sosit la cetatea Zvecan, unde s-ar fi odihnit şi de unde ar fi continuat drumul singur, pentru a nu atrage asupră-i atenţia vreunui duşţman. La un moment dat trecu prin pericolul de a fi prins de un detaşament turcesc. După vreo trei zile, la 24 octombrie, întîlni un păstor sîrb. Zdrobit de foame, îi ceru ceva de mîncare. Păstorul îl pofti în coliba-i săracă şi-i dădu pîine, ceapă şi apă. Deseori, mai tîrziu, Ioan şi-a adus aminte că niciodată vreo mîncare nu i s-a părut mai gustoasă ca aceea. Păstorul 1-a călăuzit spre Semendria, pe unde guvernatorul voia să treacă Dunărea pentru a ajunge la Timişoara.

înfăţişîndu-se lui Brancovici, acesta îl prinse şi îl închise. Despotul voia probabil să înlăture în ochii turcilor ultimele bănuieli de complicitate cu Ungaria. Era însă mai cu seamă supărat pe Ioan pentru faptul că i se confiscaseră moşiile ce le avea în Ungaria, deţinute acum de guvernator. Brancovici era în le-

gaturi ou clica marilor feudali maghiari, duşmanii lui Ioan de Hunedoara, şi voia să-i ajute pe aceştia, scăpînd Ungaria de un „tulburător".

In Ungaria s-a aflat despre înfrîngere după vreo două-trei săptămîni, fără a se şti nimic despre soarta lui Ioan. Vladislav, domnul Țării Romîneşti, aflase încă la 28 octombrie, de la turcii din Nicopol, teribilul adevăr. La 17 .noiembrie se ştia la Buda şi despre faptul că guvernatorul a scăpat şi se află la Semendria, unde ar fi „tratat cu cinste" de Brancoyici. Auzindu-se însă că, în fapt, despotul îl ține închis, Nicolae Ujlaki, locțiitorul guvernatorului, convocă sfatul țării, la Seghedin, pentru ziua de 6 decembrie şi înainta' lui Braocovici un protest energic, cerînd neîntîrziata punere în libertate a lui Ioan. Despotul fu silit să cedeze, mai ales că împotriva gestului său se ridicase partida feudalilor sîrbi de orientare duşmănoasă turcilor, în frunte cu Gheorghe Marnavic.

Puse însă anumite condiții şi trebuiră să-i promită îndeplinirea lor: restituirea moşiilor din Ungaria, împăcarea lui Ioan cu familia Cillei şi logodna fiului mai mic al guvernatorului, Matei, cu fiica lui Ulrich Cillei, Elisabeta, care era nepoata lui Brancovici, lăsarea drept chezaş la Semeodria a fiului mai mare, Ladislau de Hunedoara. Ioan n-a îndeplinit, după întoarcere, decît ultima condiție. Pentru celelalte primi dezlegare din partea papei, întrucît îşi dăduse cuvîntul în împrejurări în care voința lui nu fusese liberă să aleagă.

La 24 decembrie 1448, Ioan de Hunedoara ajunse la Seghedin, unde sfatul țării îl întâmpină, arătîndu-i toată încrederea, fără un cuvînt despre dezastrul suferit.

Era atitudinea unui grup restrîns de nobili, legați de partida şi de politica guvernatorului. Infrîngerea nu întîrzie însă a-rv arăta dăunătoarele sale urmări. Marii feudali semănau neîncredere în el, socoteau venită clipa spre a-i submina prestigiul şi a-i lua din mînă puterea pe care o folosea cu asprime împotriva

nelegiuirilor lor. Se deschide o nouă perioadă a crizei interne din Ungaria, a luptelor dintre puterea centrală şi cea a feudalilor. De astădată Ioan de Hunedoara, fără a fi cu totul înfrînt, nu va mai avea sprijinul trebuitor pentru a ieşi victorios. O bună parte din roadele politicii sale interne se vor pierde.

In istoria luptelor cu turcii, înfrîngerea de la Cîrnpia Mierlei, din 1448, însemnează sfîrşitul fazei ofensive, fază în care Ioan de Hunedoara se purtase cu atîta curaj şi măiestrie.

Se va întări însă cu atît mai mult voinţa popoarelor de a-şi apăra hotarele şi libertatea primejduită în propria lor ţară. Cu toate înfrîngerile, greutăţile, decepţiile îndurate în anii ce vor urma, Ioan de Hunedoara nu va părăsi scena istoriei pînă cînd nu va da, şi în această privinţă, o pildă urmaşilor de felul în care energia şi priceperea unui om pot sluji marilor şi dreptelor ţeluri ale poporului său.

Inîrîngerea de pe Cîmpia Mierlei însemnează începutul slăbirii puterii lui Ioan de Hunedoara. Oligarhia feudală îşi ridică iarăşi capul. Partida guvernatorului, politica sa primiseră o lovitură gravă. Armata pe care se muncise s-o înjghebeze în vreme de doi ani îi fusese zdrobită. Mulţi dintre cei mai de seamă aderenţi ai săi erau morţi sau captivi. Nobilimea provincială devine tot mai şovăitoare, se teme să mai mizeze numai pe cartea, pînă atunci aşa de norocoasă, a lui Ioan. Oraşele îi rămîn credincioase, dar ele nu reprezentau forţa necesară pentru a-i asigura stabilitatea regimului.

Drept urmare a acestor stări de lucruri, Ioan de Hunedoara nu mai poate păşi cu aceeaşi energie împotriva ligilor feudale, e constrîns la o politică de concesii, de defensivă, menită doar să menţină, în măsura posibilului, ceea ce înfăptuise între 1446—48.

Anii de după 1448 dezvăluie o latură pînă aci mai puţin vădită a calităţilor lui : iscusinţa de om politic. In vremea ascensiunii sale se ştiuse arăta hotărît, mergînd drept pe drumul ales, necruţător cu duşmanii. Acum, cînd împrejurările nu-i mai permiteau, el nu-şi va pierde din vedere scopurile, dar va fi în stare să-şi schimbe metodele de luptă. Scopul său era întărirea puterii centrale şi înfrîngerea marilor feudali, care, aliindu-se între ei, tindeau să submineze autoritatea centrală. El luptase pînă acum împotriva acestor „ligi" ale mag-

naţilor. De aci înainte, văzînd că nu mai are forţe suficiente pentru a lupta deschis împotriva baronilor, adoptă tactica de a se uni cu unii din ei împotriva altora, intră el însuşi într-o anumită ligă. Aceasta nu înseamnă o renunţare la întărirea puterii centrale, ci doar un nou mijloc, folosit spre a o susţine.

în primele luni ale anului 1449 se observă întărirea grupului sau ligii de baroni conduse de familiile Cillei, Garai şi Brancovici. Cel din urmă îşi reprimeşte o parte a moşiilor din Ungaria. Palatinul Garai, sub diferite pretexte, judecă pe unii nobili care luptaseră împotriva lui Friedrich III. îşi afirma astfel din nou sentimentele sale filo-habsburgice. Moartea lui Ioan Szekely şi a lui Franko de Talovac dă iarăşi putinţa întăririi familiei Cillei în Slavonia şi în Croaţia. Singură Transilvania rămîne puternic supusă influenţei guvernatorului, cu toate că nu lipsesc nici în aceste părţi cazuri de întărire a unor nobili, ca de pildă familia Rozgonyi.

Se semnalează din nou certuri şi lupte ale marilor feudali pentru stăpînirea unor moşii şi cetăţi. Chiar un prieten aşa de apropiat al lui Ioan de Hunedoara, cum fusese Ioan de Zredna, pare a-şi fi pierdut deplina încredere în el şi îl aflăm intrat într-o alianţă,'în mai 1449, cu magnatul Albert Losonczi.

La începutul lui iunie, guvernatorul convoacă dieta, încercînd, prin intermediul hotărîrilor ei, să ■combată tendinţele de nesupunere, de anarhie chiar, ', ce reîncepeau în Ungaria. Nu se ştie precis ce anume s-a hotărît în acea dietă, dar din mersul evenimentelor următoare se poate trage încheierea [1] că nobilimea de rangul al doilea nu l-a sprijinit pe Ioan în măsură îndestulătoare.

In special în problema ţelului său principal, acela al continuării războiului cu turcii, dieta s-a arătat rezervată. Nu i-a acordat învoirea necesară, decît

L

cu condiția primirii unui ajutor din străinătate ; perspectivele pentru o nouă campanie erau mai reduse decît oricînd.

Poziția guvernatorului slăbise însă şi pe tărîmul politicii externe. In Moldova, protejatul său, Petru II, fusese înlăturat de partida filo-polonă a lui Alexăndrel-Vodă. O perioadă de confuze lupte boiereşti vor îndepărta nădejdile lui Ioan de a face şi din această țară baza răsăriteană a frontului de apărare contra Imperiului otoman.

Inițiativa măsurilor de politică externă, chiar şi în raporturile cu turcii, alunecă în mîinile marilor baroni. Garai şi Ujlaki încredințează lui Brancovici mijlocirea păcii cu sultanul. Şi în ce condiții !... Ioan de Hunedoara n-ar fi acceptat niciodată o asemenea bază de discuții dacă nu şi-ar fi dat seama de clătinarea regimului său intern. Marii nobili renunțau la ideea oricărei acțiuni ofensive, acceptau vasalitatea țărilor vecine față de turci. S-ar putea ca încă de pe acum să fi intervenit ca mediator şi Vladislav II, domnul Țării Romîneşti. Condițiile pe care despotul sirb era autorizat să le ofere turcilor erau cam următoarele : Țara Romînească să plătească jumătate tributul, la fel şi Serbia. Turcii să nu împiedice pe locuitorii acestor țări de a veni în Ungaria, pentru afacerile lor. Negustorii din Imperiul otoman să poată veni cu mărfurile lor numai pînă la Severin, Kubin, Caransebeş. La fel se vor stabili şi locurile pînă unde vor putea merge negustorii creştini în Turcia. Pricinile ce se vor ivi-, privind asemenea negustori, vor fi cercetate de judecători din amîndouă .părțile.

Dacă turcii n-ar fi primit aceste condiții, Bra'ncovici putea să ofere chiar şi .pe acelea, mult mai grele, ale păcii încheiate de Sigismund de Luxemburg în 142a, care prevedea plata întregului haraciu din partea Țării Romîneşti, a Serbiei şi a Bosniei.

La o pace nu s-a ajuns deocamdată ; cel mult la un armistițiu, mai mult tacit. Tratative se duceau, în orice caz, probabil acesta fiind motivul pentru care în anii 1449—50 constatăm o relativă liniște pe frontul turcesc.

Papa însuși îl sfătuiește pe Ioan de Hunedoara să se mulțumească de-acum înainte cu apărarea la hotare. Guvernatorul îi răspunse la 24 iunie, arătîndu-i că el n-a urmărit, nici prin campaniile anterioare, altceva decît apărarea hotarelor, esigurarea liniştii şi a unei păci durabile, prin împingerea cît mai departe a dușmanului amenințător. „A rămîne acum înăuntrul regatului... — ce altceva ar putea însemna, decît ca pe dușmanul şi așa destul de apropiat, să ni-l aducem şi mai aproape?..."[1]

Ioan nu accepta, după cum se vede, nici în luptele cu turcii să renunțe definitiv la linia pe care o adoptase pînă aci. Tot numai împrejurările îl vor fi determinat, şi pe acest plan, să primească o încetare momentană a preparativelor şi a ostilităților.

Mari greutăți interne îi îndreaptă atenția înspre alte părți, lăsînd tratativele cu Poarta otomană să se desfăşoare de la sine. Apărea veşnica dușmănie cu habsburgii şi cu Jiskra. Armistițiile încheiate anterior expiraseră ori fuseseră încălcate. De la sfîrşitul lui iulie şi pînă în decembrie 1449, Ioan e în lupte cu Jiskra, prin Slovacia. Trebuie să renunțe la asediul cetății Kjemnitz, însemnat centru minier, dar nu şi la luptă. Abia prin martie 1450 încheie cu Jiskra un armistițiu, în a cărui durabilitate, învățînd din evenimentele trecute, nu credea nimeni.

Ciocniri cu Cillei au loc la hotarul apusean al Ungariei, pînă prin august 1450. Pentru a împiedica o acțiune unitară a armatei lui Jiskra şi a celei a habsburgilor împotriva sa, Ioan de Hunedoara îşi întăreşte legăturile cu oraşul Pojon şi veghează el

[1] Schwandtner, lucrarea citată, II, p. 62.

însuşi la fortificarea lui. Era o pană înfiptă între Austria şi Slovacia.

Tot pentru a-l izola pe Jiskra şi a nu lăsa ca acesta să fie sprijinit, în mod organizat, de trupele marilor feudali din Ungaria, guvernatorul intră în tratative cu o parte din aceştia. Sprijină îndeosebi pe nobilii din teritoriile recent smulse lui Jiskra,. pentru a-l îndepărta de conducătorul ceh. Sub pretextul unui plan comun de readucere în ţară a regelui Ladislau Postumul, guvernatorul formează o ligă cu Nicolae Ujlaki, cu Ladislau Garai şi cu marele vistier Ioan Perenyi.

E o luptă încordată aceasta, în care caută, prin forţă, unde putea, prin tact diplomatic în alte cazuri — din nefericire tot mai dese — să înfrîneze valul crescînd al anarhiei, alimentat continuu cu sprijin din afară.

Dobîndi în vremea aceasta şi unele succese. Reuşeşte să-i convingă pe baronii din sfatul ţării să adopte o atitudine energică faţă de necredinţa pecare Brancovici o arătase în 1448. In martie 1450 e confirmată confiscarea moşiilor acestuia din Ungaria. Intimidat, despotul se împacă cu Ioan, înapoindu-i-l pe Ladislau, fiul său, rămas ostatic la Semendria.

In Moldova ajunge la cîrmă un domn prieten Ungariei: Bogdan al II-lea, tatăl lui Ştefan cel Mare. Cu acesta, Ioan de Hunedoara încheie la 11 februarie 1450 un tratat de alianţă, prin care domnul Moldovei se obligă să nu încerce a relua Chilia decît cu voia guvernatorului. Se subînţelegea un eventual concurs militar al Moldovei împotriva turcilor, la Dunărea de jos. Se prevede pentru Ioan de Hunedoara dreptul de a primi, la nevoie, un azil prietenesc în Moldova, ceea ce dovedeşte că la acea dată era destul de îngrijorat în privinţa deznodămîntului final al luptelor pe care le purta cu oligarhia feudală maghiară.

încheie, în sfîrşit, şi mult amînata pace cu Friedrich III de Habsburg. Nu era aşa cum ar fi dorit-o, ci un compromis, la care a fost silit; el urmărea prin aceasta să-I oblige pe împărat să nu mai acorde ajutor ligilor nobiliare din Ungaria. Guvernatorul lăsa în mîinile habsburgilor cetăţile de pe graniţă, printre care Şopron, şi obţinea în schimb un lucru care i-ar fi putut aduce foloase : împăratul se îndatora ca, atunci cînd va renunţa la dreptul de tutelă asupra lui Ladislau Postumul şi va accepta să-l redeie Ungariei ca rege, să se consfătuiască mai întîi cu Ioan de Hunedoara. Tînărul suveran ar fi ajuns astfel sub influenţa guvernatorului şi nu sub aceea a lui Cillei sau sub a restului clicii marilor baroni. In ansamblu însă, pacea rămîne o gravă, concesie făcută lui Friedrich.

După încheierea vechiului diferend cu împăratul, survenită în octombrie 1450, duşmanul cel mai direct şi mai agresiv rămînea Jiskra. Spre a-1 izola definitiv, Ioan de Hunedoara încheie pace şi cu liga Cillei-Brancovici în august 1451. îşi înnoieşte promisiunea de a căsători pe viitorul Matei Corvin cu Elisabeta Cillei. Ulrich Cillei e întărit |Ş demnitatea de ban al Slavoniei. Ladislau Garai primeşte cetăţi şi anumite drepturi de stăpînire prin Dalmaţia.

înfăptuind împăcarea aceasta, tot ca o soluţie de moment, încercă din nou aducerea în supunere a lui Jiskra. Porni în campanie împotriva lui la 10 august 1451, întovărăşit de cîţiva nobili. Avertiză din timp conducerea oraşelor din Slovacia să nu ţină partea lui Jiskra. Oraşele erau însă favorabile acestuia. II trădează şi o parte din nobilii care-1 însoţeau, astfel că guvernatorul, prin septembrie, trebui să se retragă din Slovacia şi abia îl putu respinge pe Jiskra, ce înaintase pînă la Agria (Eger), în Ungaria. Trebui deci să se mulţumească cu o nouă pace de compromis.

Lupta nereuşită împotriva Slovaciei, ţinut bogat în localităţi miniere şi de mare însemnătate pentru

regatul maghiar, arată că baronii se temeau de noi victorii care ar fi consolidat din nou poziția lui Ioan de Hunedoara, fiind gata să-l trădeze, pentru a-l menține în situația dificilă ce i se crease după înfrîngerea de pe Cîmpia Mierlei.

Insuccesele împotriva lui Jiskra se repetau însă de mult. Nici în vremea cînd Ioan era în culmea puterii sale nu reușise a-l reduce la tăcere pe acest dușman. Cum se explică faptul că acela ce obținuse strălucite victorii și asupra turcilor și asupra unor armate reunite ale baronilor eșua cu regularitate în întîlnirile cu Jiskra ? Numai trădarea unor feudali, care survenise acum, sau sprijinul venit de la habsburgi, nu constituie o explicație valabilă pentru întreg deceniul de lupte ce avusese loc la hotarele Slovaciei.

Mai trebuie să ținem seama și de problema, încă nestudiată îndeajuns, a politicii lui Jiskra în Slovacia, a raporturilor de clasă din aceste părți, a intereselor ce legau păturile sociale de aci de turbulentul împuternicit imperial. E cert că orașele miniere au salutat în Jiskra, chiar de la începutul stăpînirii sal§, pe omul care întrupa ceva din idealurile social-politice ale husiților. Aceste orașe îi rămîn în general credincioase... Din punctul de vedere al regimului feudal maghiar, al centralizării statului, pe care o urmărea partida lui Ioan, al luptei cu toate forțele în contra turcilor, prezența lui Jiskra în Slovacia și nesupunerea acestui ținut față de Ungaria era evident dăunătoare. Populația de aici însă prefera această stare de lucruri, întrucît stăpînirea lui Jiskra pare a fi fost oarecum mai favorabilă intereselor orășenimii, lucrătorilor minieri și maselor populare în genere, decît dominația deplină a feudalilor maghiari, în orice formă politică s-ar fi înfățișat ea. Această bază socială mai largă a guvernării sale explică rezistența îndelungată pe care Jiskra a putut-o opune Ungariei.

In anii 1449—51 Ioan de Hunedoara nu mai fusese, prin urmare, sprijinit îndeajuns de păturile sociale pe care se bizuise pînă aci, pentru a putea Teinstaura o puternică autoritate centrală. In deosebi nobilimea mijlocie şi mică era din ce în ce mai pasivă. Parte din ea se şi risipise prin bătălii, era obosită de atîtea sarcini militare, ba mai şi parvenise în slujbe înalte ori îşi rotunjise considerabil averile şi începea a se orienta înspre interesele marii nobilimi.

Eforturile guvernatorului de a păstra legăturile strînse ale Ungariei cu ţările învecinate se dovedeau a păşi pe un teren din ce în ce mai şubred. Tn Moldova e ucis aliatul Bogdan II şi scaunul domnesc începe fie în mîinile lui Alexandrei, omul polonilor, fie în acelea lase, gata să se întindă rugătoare către sultan, ale lui Petru Aron.

Raporturile cu Brancovici rămîneau reci; în Bosnia se întăreşte curentul filo-turcesc; pînă şi mai îndepărtata, dar destul de fidela Raguză, face unele gesturi ce denotă o slăbire a încrederii în Ungaria.

Cu Imperiul otoman fusese nevoit să păşească <la o normalizare provizorie a relaţiilor. Ca urmare a tratativelor îndelungate, mijlocite de Brancovici şi Intrucîtva de Vladislav II, domnul Ţării Romîneşti, se ajunge la 20 noiembrie 1451 la încheierea unui .armistiţiu, care este confirmat în primele luni ale anului* 1452 prin pacea de la Adrianopol, prevăzută pentru trei ani.

Condiţiile ei nu erau prea favorabile Ungariei. Situaţia din Balcani rămînea, în cel mai bun caz, -asemănătoare cu aceea pe care o găsise Ioan, în momentul în care începuse marile sale campanii.

Turcii promiteau Ungariei, Serbiei şi Raguzei linişte pe trei ani. Ţara Romînească intra sub o dublă atîrnare, exprimată prin tribut şi slujbe militare faţă de turci şi prin respectarea vechilor raporturi de vasalitate faţă de Ungaria. Tributul obişnuit rămînea în vigoare pentru Serbia şi Bos-

nia. Cele două părți, Turcia și Ungaria, își făgăduiau reciproc să nu ridice noi fortificații de-a lungul graniței, adică în primul rînd pe ambele maluri ale Dunării.

Era, precum se vede, prin caracterul punctelor sale, mai mult un armistițiu, căruia le-a plăcut să-i spună pace, și prin care se îndepărtau speranțele de eliberare ale popoarelor din sudul Dunării, recunoscîndu-se oarecum, în această privință, nereușita eroicelor sforțări, de ani de zile, conduse de Ioan de Hunedoara. Nu însemna însă o înfrîngere. La rîndul său, și sultanul era țintuit pe vechile poziții. Tratatul îl întărise Mohammed II, căci tatăl său, bătrînul Murad II, murise în 1451.

Evenimentele din acești ani îl hotărîră pe Ioan de Hunedoara să facă o nouă încercare de a restabili în Ungaria liniștea internă, prin readucerea pe tron a lui Ladislau Postumul. El vedea, cu siguranță, pericolul ca tînărul rege să cadă sub influența baronilor. înțelegea foarte bine că prerogativele sale de guvernator ar fi încetat și că pierderea pîrghiei puterii prezenta serioase riscuri pentru partida sa. In schimb, întrevedea și anumite avantaje. Nădăjduia ca restabilirea unei stări de lucruri legale, normale, să ia baronilor pretextul și posibilitatea de a mai stîrni tulburări. Credea chiar că gestul său l-ar putea duce la o împăcare mai durabilă cu magnații.

Urmărea mai ales un scop : readucerea Slovaciei sub dominația directă a coroanei maghiare, ceea ce ar fi sporit considerabil veniturile statului și ar fi consolidat unitatea lui. Jiskra pusese stăpînire pe Slovacia din încredințarea fostei regine Elisabeta, mama lui Ladislau Postumul, sub motivul protejării drepturilor acestuia pe timpul cît tronul maghiar era ocupat de Vladislav I, un „uzurpator" din punctul de vedere al partidei Elisabetei. Acum, prin reintrarea deplină a lui Ladislau Postumul în drep-

Piatra de pe mormîntul lui Ioan de Hunedoara

turile sale regale, misiunea lui Jiskra în Slovacia şi-ar fi pierdut orice justificare.

încă un motiv îl mai împingea pe guvernator să reaşeze în fruntea Ungariei pe rege. Acesta, prin legăturile sale dinastice, nu era numai rege al Ungariei, ci avea drepturi şi asupra tronurilor Cehiei şi Austriei. Ioan de Hunedoara întrevedea, prin urmare, viitoarea constituire a unei uniuni dinastice între aceste state, care le-ar fi concentrat forţele şi ar fi reprezentat o bază mai largă pentru reluarea luptelor cu turcii. Acum, cînd vedea că în forţele sociale interne ale Ungariei şi în rîndul clasei feudale din ţările vecine, în miazăzi şi răsărit, nu găsise un sprijin de ajuns de trainic pentru a desăvîrşi el însuşi opera de centralizare politică începută în anii 1446—48, Ioan de Hunedoara recurgea la alte metode, la o tactică diferită, dar care, în intenţia sa, trebuia să ducă la aceleaşi mari scopuri : asigurarea liniştii interne şi a apărării hotarelor.

Planul lui Ioan de Hunedoara era favorizat de data aceasta de greutăţile interne pe care trebuia să le înfrunte Friedrich III ; acestea îl vor face pe împărat mai dispus să trateze în privinţa renunţării la tutela asupra lui Ladislau Postumul. In Austria se iviseră nemulţumiri împotriva împăratului, care merseră pînă la o revoltă, în 1451, cînd Friedrich pleca în Italia, pentru cea din urmă încoronare pe care suveranii germani au săvîrşit-o la Roma.

In februarie 1452, dieta maghiară a hotărît să înceapă iarăşi demersuri la Viena. O solie numeroasă plecă în Austria, la începutul lui martie, intrînd în legătură cu Ulrich Cillei.

împăratul refuză şi acum rezolvarea cererii de a-l înapoia pe copilul-rege. Se agită însă din nou împotriva sa marii nobili din Austria şi Cehia. Ungaria e pe punctul de a lua armele, iar în conflictul ce se anunţa inevitabil Friedrich nu obţine nici o promisiune de ajutor din partea principilor impe-

riului. împrejurările acestea îl siliră să cedeze şi, la începutul lui septembrie 1452, încredinţa pe Ladislau Postumul protecţiei lui Ulrich Cillei. împăratul uita astfel de convenţia din octombrie 1450, prin care se îndatora să-l consulte pe Ioan de Hunedoara înainte de a renunţa la drepturile sale de tutelă. Regalitatea se instaura din nou în Ungaria, însă ca un instrument al puterii marilor feudali, în frunte cu familia Cillei.

In decembrie 1452, Ioan de Hunedoara merse la Viena, unde se găsea regele, şi demisiona din funcţia de guvernator. Primi în schimb titlul de căpitan suprem al Ungariei şi comite perpetuu al Bistriţei. Clica feudală, pripăşită deja în jurul regelui, constituindu-i curtea acestuia şi sugerîndu-i primele acte ale domniei, nu îndrăznea încă să-şi dea pe faţă planurile de a-l doborî pe Ioan. II menajează deocamdată, acordîndu-i aceste titluri şi numindu-i pe fiul mai vîrstnic, Ladislau, în slujba de ban al Dalmaţiei şi Croaţiei, demnitate pe care o împarte cu Cillei. Ioan de Zredna deveni cancelar al curţii regelui. In februarie 1453, o dietă întrunită la Pojon confirmă restaurarea puterii regale în Ungaria şi celelalte măsuri luate ca urmare a acestui fapt. În aparenţă, puterea lui Ioan de Hunedoara şi a partidei sale rămînea considerabilă, mai ales prin faptul că şi lui Jiskra îi fu retras mandatul în baza căruia stăpînea în Slovacia.

In cursul anului 1453 ieşiră însă limpede la iveală planurile curţii de a-l înlătura pe Ioan din orice rol important în viaţa politică a ţării. Marii baroni acaparează toate demnităţile înalte, caută să-i slăbească poziţia ce o avea în Transilvania, alimentînd unele nemulţumiri ale oraşelor săseşti. încearcă să-i întindă şi anumite curse, pentru a-l suprima. II învită la o consfătuire la Viena, la o dietă la Pojon. Ioan de Hunedoara, prevenit de planurile necurate ale curţii, nu merse. Acceptă o întrevedere personală cu Ulrich Cillei, la care amîn-

doi se înfă|işară cu cîte o puternică suită înarmată şi, neîncrezător în intenţiile ascunse ale ducelui, nu socoti suficiente asigurările pe care acesta i le dădu pentru o convorbire în cerc restrîns. Temîndu-se de un atentat, se întoarse fără a fi tratat nimic cu Cilîei. In mod demonstrativ, tmarii nobili, 'în frunte cu arhiepiscopul de Strigoniu, formează o nouă ligă, care îşi asumă în scris obligaţia de a apăra pe *rege* şi pe *Ulrich Cillei* împotriva *oricui,* de orice fel de acţiune duşmănoasă.

Spre a-i mai îmbuna nemulţumirea şi a mai înlătura încordarea relaţiilor dintre partide, în numele regelui i se dădu lui Ioan un act prin care ii era întărită stăpînirea asupra tuturor moşiilor sale.

Atitudinii duşmănoase şi manevrelor curţii faţă de Ioan de Hunedoara îi puse însă frîu, pentru un moment, un fapt care zgudui adînc întreaga lume: la 29 mai 1453 turcii cuceriră Constantinopolui. După ce încă din iarna 1451—52 ei reluaseră ostilităţile împotriva bizantinilor, încercuind şi blocînd capitala, în primăvara lui 1453 trecură direct la asediul ei, în ziua de 6 aprilie. De pe mare, flota turcească, alcătuită din 300 de corăbii mai mari şi mai mici, bloca oraşul, în vreme ce în lungul zidurilor se înşiruiră toate forţele de uscat ale sultanului Mohammed II.

Tunurile turceşti traseră săptămîni de-a rîndul asupra zidurilor. Printre ele, un tun uriaş, fabricat de un meşter cu numele Urban, de origină probabil maghiară. Acest tun îl trăgeau vreo treizeci de perechi de boi. Două sute de soldaţi îl păzeau, iar alţi trei sute cincizeci erau însărcinaţi numai cu construirea de poduri şi drumuri pentru transportarea lui.

Bizanţul dispunea de foarte slabe resurse de apărare. Doar cîteva corăbii şi cam 7.000 de soldaţi, în majoritate mercenari străini. Nici unul din statele europene nu răspunse deznădăjduitelor cereri de ajutor ale împăratului Constantin XII, în afară de Genova, care trimise vreo 700 de soldaţi.

La 29 mai 1453, turcii, într-un asalt general, trecură zidurile şi după o luptă furioasă de cîteva ore nimiciră ultimele rezistenţe întîlnite. Constantin XII muri, apărîndu-şi cu sabia în mînă ultima rămăşiţă a strălucitului Imperiu bizantin de odinioară.

Mohammed II îşi mută reşedinţa în noua lui cucerire. In Europa, uimirea şi consternarea pricinuită de vestea căderii Bizanţului fu urmată de o spaimă ce paraliza iniţiativa oricărei acţiuni. Se fac unele planuri de o nouă cruciadă pentru recucerirea Constantinopolului, dar înfăptuirea lor se dovedi iluzorie. Dimpotrivă, Veneţia nu pregetă să linguşească pe sultanul triumfător, încheind un nou tratat cu turcii, prin care urmărea să-şi asigure condiţii avantajoase de comerţ prin strîmtori şi posesiunea unor foste insule ,bizantine din arhipelagul grecesc.

La 1 august 1453 şi solii lui Brancovici se grăbeau să-l viziteze pe temutul învingător, în noua capitală, aducîndu-i tributul sporit. Ce impresie va fi deşteptat în sufletele acestor primi vizitatori aspectul Constantinopolului, la abia două luni de la prăbuşirea sa ? Vor fi trecut printre vechile şi măreţele ziduri, purtînd pretutindeni spărturile triste pricinuite de bombardele turceşti. In jurul lor se lucra, neîngrijit şi în grabă, la unele reparaţii, folosind pietrele prăbuşite. Cu strîngere de inimă vor fi contemplat splendidele biserici prefăcute în moschei, stratul nemilos de var ce acoperea deja interiorul sfintei Sofia, sau mozaicurile minunate din biserica Hora... Pretutindeni forfotind dervişii, soldăţimea turcească. Palatul imperial, între zidurile căruia poate unii dintre soli mai văzuseră scenele desfăşurării fastuoase a ceremonialului curţii bizantine, era pustiu şi purta urmele groaznicului jaf la care fusese supus. In apropiere se lucra cu înfrigurare la construirea unui nou palat pentru Mohammed II. Pentru aceasta, meşterii dărîmau mai multe clădiri, îndeosebi biserici mai mici, luînd piatra tre-

buincioasă. Alte biserici stăteau descoperite, deoarece fusese nevoie de acoperişul lor de plumb...

Cucerirea Constantinopolului flutura iarăşi dinaintea popoarelor europene spectrul primejdiei otomane. Era limpede că turcii nu vor mai putea fi alungaţi din Europa ; dimpotrivă, erau de aşteptat noi şi puternice atacuri din partea lor. Feudalii maghiari, cărora nu le convenea nici să-şi apere ţara, dar nici să şi-o piardă cu totul, încetează acţiunile lor făţişe împotriva lui Ioan de Hunedoara, dîndu-şi seaima că vor mai avea nevoie de el. In toamna anului 1453, Cillei începe a se retrage mai în umbră : influenţa lui la curte e mai scăzută. Lui Ioan îi este prelungită calitatea de căpitan suprem al regatului. La sfîrşitul lunii octombrie el merge la Praga, unde participă la încoronarea lui Ladislau Postumul ca rege al Cehiei. Aci încheie o alianţă cu Gheorghe Podebrad, cel mai puternic şi mai influent dintre nobilii cehi, ducînd totodată tratative şi cu reprezentanţii clasei dominante din Moravia şi Austria, pentru un ajutor militar împotriva turcilor, pe care 1-a şi obţinut în luptele ce le-a purtat în anul următor. Aci, la Praga, apar nişte trimişi ai paşei de Caramania, din Asia Mică, duşman al turcilor, oferind colaborarea împotriva inamicului >comun. In ianuarie 1454, Ioan de Hunedoara se întorsese în Ungaria şi luă parte la dezbaterile dietei de la Buda, care se ocupă de problema apărării împotriva turcilor. Hotărîrile ei arată o nouă creştere a influenţei lui Ioan. Este numit comandant, pe timp de un an, al noii armate ce avea să se organizeze. Se iau măsuri de control asupra felului cum sînt întrebuinţate veniturile regale în scopuri militare. Prelaţii şi nobilii sînt obligaţi să-şi adune banderiile, fără a li se îngădui vreo răscumpărare în bani a neprezentării lor la oaste. Amenzi grele şi ameninţări cu confiscarea moşiilor erau

măsurile luate pentru a garanta îndeplinirea acestei obligații.

In afară de obișnuitele armate feudale, urmau a se mai aduna trupe și printr-un fel de conscripție generală — fără a se ține seama de nici un fel de scutire — prin care se reglementa obligația nobililor de a da cîte patru călăreți și doi pedestrași înarmați ușor de fiecare o sută de sesii iobăgești. Nu există dovezi că această ultimă parte a hotărîrilor dietei s-ar fi și aplicat.

întinse proiecte de „cruciadă" se fac și în dieta imperială, care se ține în aprilie 1454 la Regensburg. S-au risipit însă mai mult fraze răsunătoare, al căror ecou n-a răsunat de loc în practică.

In Ungaria, Ioan de Hunedoara începu cu toată energia punerea în aplicare a hotărîrilor dietei din ianuarie. Asprimea lui ridică plîngeri din partea unor nobili, nemulțumiți fiindcă erau constrînși să ia parte la oaste. Curtea regală se comportă cu multă fățărnicie : îl lasă să se zbată cu organizarea rezistenței, dar face totul pentru a nu-i îngădui să-și întărească prin aceasta puterea politică, într-o altă dietă, la care n-a fost invitat Ioan. se decide instituirea unui consiliu de optsprezece prelați și nobili, care să dispună de întrebuințarea veniturilor regale.

Era o atingere gravă adusă prerogativelor căpitanului suprem. Nobilii se fereau să participe la oaste, obligîndu-l să se bazeze iarăși pe mercenari. Veniturile din care i-ar fi putut angaja pe aceștia erau acum încredințate grijii umor altor persoane, cînd firesc ar fi fost ca el, care avea răspunderea întreagă a organizării armatei, să aibă principalul cuvînt în acest domeniu.

Ioan de Hunedoara, jignit, îi cere explicații regelui. Ladislau, povățuit de curtenii din jurul său, îi răspunse tăgăduind că instituirea acelui consiliu s-ar fi făcut cu știrea lui. Perfidia anturajului regal, ascunsă sub aparențe de bunăvoință printr-un nou act de întă-

rire a moşiilor lui Ioan, apare mai ales din faptul că în aceeaşi vreme i se înapoiau lui Jiskra cetăţile din Slovacia, la care acesta trebuise să renunţe după atîţia ani de lupte şi tratative. Cancelarul Ioan de Zredna pare a fi fost în curent cu adevăratele sentimente ale curţii faţă de prietenul său, dar nu l-a prevenit, întrucît începuse a se pleca influenţei clicii feudale din jurul regelui.

In această reţea de intrigi duşmănoase, care îi luau cu o mînă ceea ce se prefăceau a-i oferi cu alta, trebui Ioan să caute mijloacele trebuitoare pentru strîngerea unei armate. Din lipsă de bani, el intră în legături în acest an cu anumiţi bancheri florentini sau cu unii orăşeni bogaţi de prin Slovacia. îşi angajează din nou şi o parte din veniturile sale proprii.

In vara anului 1454, sultanul Mohammed II încalcă înainte de termen armistiţiul pe trei ani, din noiembrie 1451. Apare în Serbia cu o puternică armată, pe care o pregătise la Adrianopol încă de la începutul primăverii, devreme. Pătrunzînd în Serbia de sud, turcii cuceriră importantul oraş minier Novobrdo, despre care un călător francez spunea, cu vreo douăzeci de ani înainte, că aduce despotului sîrb un venit anual de peste două sute mii de ducaţi şi că, pierzîndu-l, Brancovici nu va întîrzia să fie alungat din ţara sa.

Armata otomană se îndreptă apoi către miazănoapte şi asedie Semendria. Ioan de Hunedoara sosi la Dunăre în prima jumătate a lunii august. Sultanul fu din vreme înştiinţat de iscoadele sale despre apropierea trupelor maghiare; nedispunînd de forţe suficiente, el ordonă retragerea, lăsînd în urmă o arieregardă destul de puternică, sub comanda lui Feriz beg. Ioan trecu Dunărea şi pe la 1 octombrie surprinse această armată, lîngă Kjusevac, zdrobind-o cu desăvîrşire, aproape fără luptă. Abia la o săptămînă după victorie îl ajunse oastea lui Brancovici şi cea trimisă de Ulrich Cillei.

Armata maghiară înainta către Sofia. Se ciocni cu forțe turcești superioare și se retrase către Vidin, pustiind împrejurimile acestui oraș. Reveni după aceea la Belgrad, unde rămase pînă în iarnă, temîndu-se cîe un nou atac. Brancoviei imploră pacea, oferind sultanului o mărire a tributului său.

Campania din 1454 aprinse iarăși speranța eliberării printre popoarele din Balcani. Ioan de Hunedoara nu era însă destul de puternic pentru a înfrunta întreaga oaste a sultanului și a-i impune pacea. Victoria rămase fără alte urmări, cu toate planurile de ajutor care se vînturau prin apus și îndeosebi în Imperiul germanic.

După un început promițător, făcut în dieta de la Frankfurt, din septembrie 1454, cînd împăratul păru aproape hotărît să pășească în sprijinul Ungariei, Friedrich III își schimbă atitudinea și renunță la campania prevăzută pentru anul 1455, în vederea căreia Ungaria nădăjduia să obțină din partea Imperiului germanic un ajutor de 10.000 de călăreți și 20.000 de pedestrași. In conferința care se ținu în Austria, la Neustadt, în februarie 1455, la care participă soli poloni, aragonezi și burgunzi, precum și Ioan de Hunedoara în fruntea delegației maghiare, împăratul ascultă fără să clipeaiScă apostrofa indignată a solilor unguri : „Destul cu vorbele, arată fapte, dacă ești adevărat creștin și adevărat împărat!" împăratul declară apoi că toate pregătirile trebuie amînate pentru 1456 și folosi ca motiv întîmplarea binevenită a morții papei Nicolae V. De fapt, ceea ce îl reținea pe Friedrich III erau conflictele cu principii imperiului, lipsa lui de autoritate, care nu-i îngăduia să conteze pe o mobilizare mai substanțială a forțelor militare ale Germaniei.

Noul papă, Calixt III, afișă de la început o gălăgioasă propagandă de cruciadă în vederea „eliberării Gonstantinopolului", dar deocamdată cu aceleași îndoielnice efecte cu care se soldase și comedia războinică jucată de împărat. Cu predicarea acestei cruciade

în părţile Ungariei şi Poloniei se însărcinează un fanatic călugăr franciscan, numit Ioan de Capistrano.

Deşi în primăvara şi vara anului 1455 turcii pustiiră din nou Serbia, iar Ioan de Hunedoara vedea pericolul ameninţînd hotarele ţării sale, el nu putu întreprinde nimic de seamă, fiind reţinut de o nouă izbucnire de ură împotrivă-i, din partea marilor feudali, în frunte cu Cillei. O ligă, în care intrau Cillei, Ladislau Garai şi Nicolai Ujlaki, se ridică în contra lui, reproşîndu-i asprimea conducerii sale, felul în care foloseşte veniturile ce i se puneau la dispoziţie din partea regelui şi faptul că s-ar folosi de armată în interesele sale. Ţinînd cont de iminenţa pericolului turcesc, Ioan nu încearcă să ia armele pentru a-şi lichida adversarii, nu dezlănţuie un război civil; dimpotrivă, se arată oît mai împăciuitor cu putinţă, renunţînd la orice ambiţie personală, pentru binele ţării.

In faţa unui auditoriu ostil, în dieta de la Gyor din iunie 1455, Ioan de Hunedoara oferă pe cheltuiala sa un număr de 10.000 de călăreţi în vederea luptei cu turcii. Aminteşte zadarnic de promisiunile de ajutor din partea apusului, de sprijinul pe care-l oferea din nou Brancovici, grav înşelat în politica sa de alianţă cu sultanul. Prezise alungarea turcilor din Europa în trei luni, ba chiar şi înaintarea pînă la Ierusalim, dacă ar dispune de forţe suficiente. Nobilimea nu se lăsă convinsă. Era mai puternică ura împotriva lui, temerea de forţa şi prestigiul ce l-ar fi redobîndit Ioan în fruntea unei astfel de expediţii.

Dezgustat de reaua voinţă cu care erau întîmpinate orice acţiuni ale sale, Ioan de Hunedoara renunţă, în lunile iulie-august, la titlul de căpitan suprem al regatului, păstrînd numai apărarea regiunilor de sud şi slujba de comite al Bistriţei. Renunţă la cîteva cetăţi mai însemnate, aflate sub controlul său direct, printre care Buda. Fiul său mai vîrstnic, Ladislau, cedează în întregime lui Cillei banatul Dalmaţiei şi Croaţiei, iar al doilea fiu, Matei, e trimis ca un fel

de chezaş la curtea regală. Cu preţul acestor concesii, ce însemnau pierderea puterii politice, Ioan de Hunedoara asigură încheierea unei noi păci interne cu marii baroni din jurul curţii.

Din acest gest se poate vedea cît de neîntemeiate erau acuzele duşmanilor săi, că ar fi nutrit aspiraţii la tronul regal, că ar fi fost un ambiţios ce urmărea, prin energia politicii sale, doar ridicarea propriei lui familii.

Şi după aceste dovezi de duşmănie şi jigniri ce i se aduseseră, lipsindu-l de demnităţile la care îl înălţaseră meritele sale şi interesele mai adinei ale poporului, Ioan de Hunedoara îşi face cu perseverenţă şi cu modestie datoria. Mai are sarcina de a apăra hotarele de miazăzi ? Un altul, lovit ca dînsul, s-ar fi dezinteresat de ea. El însă se află în septembrie 1455 în Hunedoara, în mijlocul armtatei sale. Ia măsuri pentru a opri incursiunile izolate turceşti, întreprinse asupra Transilvaniei prin Ţara Romînească. Pregătirile lui determină pe turei să-şi regrupeze forţele din Balcani, evacuînd unele ţinuturi din sud-vestul Serbiei. Orăşenii din Raguza arătau, în aceste zile, poate fără să vrea, marele rol pe care Ioan de Hunedoara continuă să-l joace în viaţa popoarelor subjugate de turci, scriind: „Se vede de ce folos ne-a fost: cînd a plecat cu armata spre apărarea Ţării Romîneşti, a înlăturat şi primejdia ce ne ameninţa pe noi..."

Invidia şi duşmănia clicii feudale din Ungaria îi puteau răpi marelui erou slujbele după care ea însăşi rîvnea, dar nu şi meritele militare cîştigate, a căror strălucire păstra aţintite asupra lui privirile maselor populare. In cele mai grele clipe ce se apropiau pentru Ungaria, oamenii simpli, dar iubitori de libertate, se vor aduna încă odată în jurul lui Ioan de Hunedoara.

J

„...Atîta popor era în Ungaria, încît se aduna ca zăpada învolburată de viscol".

Mihail Szilăgyi

Prin luna septembrie 1455 sosea la Raguza, din Grecia, o veste neliniştitoare: turcii pregăteau pe Dunăre o flotă de război. In primele luni din anul următor se primesc ştiri tot mai dese despre mari pregătiri turceşti. Regele Bosniei îl înştiinţa pe banul unguresc de Macva' că sultanul ar avea de gînd, chiar din luna martie, să pornească asupra Semendriei şi a Belgradului. Fură trimise iscoade în Balcani pentru a afla în ce măsură veştile acestea erau adevărate. Prin martie ele trimiteau primele ştiri, arătînd că la Uskiib (azi Skoplje), în Macedonia, turcii înfiinţaseră ateliere în care se lucra în grabă la făurirea de arme. Din Constantinopol şi din alte părţi erau aduse materialele trebuincioase pentru turnarea de tunuri. Arte maşini de război se găseau pe flota dunăreană a turcilor, care începea să se adune la Vidin. Sultanul era, prin aprilie, la Adrianopol; oraşul forfotea de armată turcească. Un funcţionar veneţian ce venea de la Constantinopol spunea, în aceeaşi lună, raguzanilor, drept lucru sigur, că armata otomană se va îndrepta curînd către fortăreţele de la. Dunăre şi asupra Ungariei.

Mohammed II, cuceritorul Constantinopolului, voia să-şi încunune gloria, aşa grabnic dobîndită, prin zdrobirea acelor popoare ce de ani de zile ţineau în loc Imperiul otoman, la Dunăre şi în Balcani.

[1] Ţinut în sudul Ungariei de atunci (azi în **R.P.F. Jugoslavia**), la apus de Belgrad.

In Ungaria, Ioan de Hunedoara se aştepta demult la acest atac decisiv. De cîte ori nu prevenise el nobilimea asupra unei clipe grele ce avea să vie, în vederea căreia îi ceruse în zadar să uite de interesele ei egoiste şi de certurile mărunte, făcînd în schimb toate eforturile cu putinţă pentru a pune ţara în stare de apărare ? Acum, cînd se auzeau departe primele tunete ale avalanşei ce se năpustea spre Ungaria, glasul său răsuna tot în pustiu.

De pe la sfîrşitul anului 1455 înştiinţase Ioan pe legatul papal, cardinalul Carvajal, că el era gata să dea, cu osteneala şi cheltuiala lui, 7.000 de ostaşi pentru viitoarele lupte cu turcii. In schimb cerea un ajutor militar cît mai temeinic. In ianuarie 1456, Carvajal îi răspunde în cuvinte măgulitoare, menite să ascundă otrava indiferenţei: „Ne încredem în domnul, că acei 7.000 de oameni, chiar dacă alt ajutor omenesc ar lipsi, vor dobîndi victoria sub conducerea domnului guvernator, Machabeul timpului nostru". Carvajal, ce nu era tocmai un ignorant în materie (de ani de zile lucra, în părţile Ungariei, în diferite misiuni diplomatice şi ştia cine sînt turcii), nu putea să nu vadă că a-l sfătui pe Ioan să lupte numai cu cei 7.000 de soldaţi, pe care spera să-i adune singur, era ceva cu totul absurd.

De aceea cardinalul crezu potrivit să stăruie din nou pe lîngă papa Calixt III în favoarea dispoziţiei de a se predica o cruciadă împotriva turcilor. Metoda aceasta nu putea crea bisericii nici o încurcătură. Era acoperită în faţa lumii, arătînd astfel că face şi ea ceva în vederea apărării, iar banii pe care credincioşii obişnuiau să-i dea în asemenea împrejurări (la posibilitatea unei înrolări efective nu se gîndea nimeni) prindeau întotdeauna bine — mai ales atunci cînd nu erau folosiţi pentru cheltuieli mjlitare. Călugărul italian Ioan de Capistrano, trimis în părţile Ungariei ca inchizitor împotriva ereticilor, fu cel dintîi care luă crucea, la 14 februarie 1456, începînd predica de cruciadă. La început însă nu obţine prea

mari succese, deoarece nu cunoştea limba populaţiei în fata căreia predica; avea şi tîlmaci nepricepuţi. Poporul de jos îl privea cu neîncredere pe fanaticul călugăr, care în calitatea lui de inchizitor se dedase la persecuţii împotriva „ereticilor" şi a tuturor celor de altă credinţă decît catolicismul. Nu mai departe decît în Transilvania, Capistrano luase măsuri brutale împotriva ortodocşilor. Din îndemnul său fusese prins şi închis Ioan de Calfa, un „vlădică", probabil ortodox, ce activa în părţile Hunedoarei şi ale Albei. Mulţi preoţi ortodocşi din aceleaşi ţinuturi suferiseră o soartă asemănătoare.

Ioan de Hunedoara 1-a sprijinit întrucîtva pe Capistrano în aceste acţiuni ale sale, dar nu considera de loc potrivite, în acel moment, violenţele religioase împotriva unei populaţii paşnice; el n-ar fi voit să îndepărteze poporul simplu de ideea luptei împotriva turcilor prin asemenea persecuţii. Ajutorul pe care-l dă lui Capistrano era determinat numai de speranţa că influenţa acestuia la curtea papală ar fi putut contribui la dobîndirea unui sprijin militar sau bănesc din apus. Cu toate acestea, Capistrano se şi plînge de dificultăţile pe care i le crea Ioan de Hunedoara, prin „încetineala" cu care aplica măsurile preconizate împotriva ereticilor.

Ioan avea în vremea aceasta preocupări mai serioase. El lua măsuri de întărire a liniei Dunării. Profita de faptul că regele şi nobilimea erau în panică din momentul în care îşi dăduseră seama de realitatea iminentă a atacului otoman şi convocaseră o dietă, prin aprilie 1456, menită să ia măsuri excepţionale de apărare. Cu un surîs de amară satisfacţie va fi privit Ioan de Hunedoara nobilimea îngîmfată, care stătea acum să-i cadă la picioare şi, aiurită de spaimă, lua în dietă hotărîri desperate. Se decretă ridicarea generală a armatei. Arhiepiscopul-primat al Ungariei, episcopul de Oradea şi Ioan de Hunedoara trebuiau să ceară de îndată legatului papal să scrie papei Calixt III despre gravitatea situaţiei, cerînd

plecarea urgentă a unei flote în strîmtori, pentru a ■stânjeni mişcările turcilor. Ani de zile îl împiedicaseră pe Io an să înarmeze ţara aşa cum dorea el: acum recunoşteau că Ungaria nu va fi capabilă să reziste singură şi cereau neapărat un ajutor dinafară, strigînd că e în joc soarta creştinătăţii întregi şi că o întîrziere de zile, sau chiar de ore, ar putea fi fatală Ungariei. Graba lor venea cam tîrziu...

De altfel, nici de astă dată nu lipsiră dovezile de inconştienţă din partea regelui şi a curţii. Tot în aprilie, Ladislau V îi cerea lui Ioan de Hunedoara un împrumut de 8.000 de florini, punîndu-i în schimb zălog veniturile comitatului Timişoarei. Pentru ce avea nevoie de aceşti bani ? Pentru a-şi plăti datoriile personale către Ulrich Cillei, căruia avea să-i dea suma uriaşă de 53.000 de livre de argint. Jumătate din această sumă i-o plăti pe loc ducelui, iar restul se obligă în scris să i-l plătească, înaintea oricărei alte datorii, pînă la sfîrşitul lui mai, din felurite venituri regale. Şi aceasta într-un timp cînd fiecare ban era preţios pentru echiparea armatei! Regele plecă apoi de la Buda, sub pretextul unei vînători, din care nu se mai întoarse... Fugi pur şi simplu la Viena şi nu se mai mişcă de acolo pînă după ce primejdia turcească trecu.

Ioan de Hunedoara îşi păstră calmul necesar în asemenea grele împrejurări. întări garnizoanele cetăţilor mai direct ameninţate. La Belgrad, trimise 5.000 de mercenari — unguri, cehi şi poloni —, punîndu-i la dispoziţia com:»ndantului cetăţii, Mihail Szilâgyi. Acestuia îi dădu ordin să se folosească de toate mijloacele pentru a întări fortăreaţa. Locuitorii oraşului răspunseră chemării de a ajuta la transportul maşinilor de război.

In legătură cu măsurile de apărare a Belgradului şi a Ungariei trebuie pusă şi întorsătura pe care o iau relaţiile cu Ţara Romînească în primăvara anului 1456.

In ultimii ani, raporturile dintre Ioan de Hunedoara şi Vladislav II fuseseră schimbătoare. Domnul muntean contribuise la mijlocirea păcii din 1452. Se pare însă că el intrase în legături prea strînse cu turcii, căci îndată după aceea Ioan de Hunedoara îi confiscă posesiunile din Transilvania — Amlaşul şi Făgăraşul —•, atrăgând plângerile lui Vladislav şi chiar încercări de răzbunare prin incursiuni în ţinutul saşilor din sudul Transilvaniei. Conflictul se mai aplanează în cursul anului 1453, dar fără a se limpezi întru totul motivele de neînţelegere.

In anul 1455 relaţiile se înrăutăţiră din nou. O incursiune munteană, ajutată de turci, atacă cetatea Saan (pe insula Ada-Kaleh). Vladislav însuşi pradă în sudul Transilvaniei, păgubindu-i mai ales pe saşi, care adăposteau la ei un pretendent la tron, pe Vlad, fiul lui Vlad Dracul. Sînt jefuite şi moşii ale lui Ioan de Hunedoara. Unor detaşamente turceşti li se îngăduie să treacă prin Ţara Romînească, spre a pătrunde în Transilvania. In toamna aceluiaşi an, prin noiembrie, Ioan, care mersese la Braşov, se străduieşte să ajungă la o împăcare; spera să obţină chiar ajutorul lui Vladislav II împotriva turcilor. încercările sale au rămas fără urmări durabile, căci în aprilie 1456 duşmănia dintre cele două ţări e din nou vădită. Ioan de Hunedoara are de înfruntat o răscoală a rornînilor făgărăşeni, pe care o sprijinea, după toate probabilităţile, domnul muntean. In faţa acestei stări de lucruri, Ioan de Hunedoara a ajutat pe pretendentul Vlad, oare va fi supranumit Ţepeş, să pătrundă în Ţara Romînească pentru a detrona pe Vladislav II. Vlad Ţepeş avea şi sprijinul unei părţi din boierime. Evenimentul se petrecu între 15 aprilie—26 iunie 1456. Vladislav fu ucis, în împrejurări ce nu se cunosc bine — poate în vreo luptă —, iar Vlad Ţepeş ajunge domn. Ungaria se asigura astfel mai trainic împotriva unui atac turcesc prin Ţara Romînească şi îşi concentra forţele pe frontul principal de la Belgrad.

Era un indirect ajutor pe care-l dobîndea Ioan de Hunedoara. Mai nădăjduia în concursul mereu neînvinsului Scanderbeg şi al albanezilor săi. Scanderbeg avea chiar de gînd sa trimită armată în Serbia, dar acţiunea lui e oprită printr-un atac turcesc, secundar, dezlănţuit cam în acelaşi timp cu înaintarea armatei otom'ane către Belgrad.

Lui Ioan de Hunedoara îi rămîneau prin urmare doar forţele militare interne ale Ungariei, dar şi acelea numai într-o măsură relativă. Cu toată obligativitatea înfăţişării generale la oaste, marii nobili şi înalţii prelaţi nu se mişcară. Aveau un bun pretext în însăşi atitudinea laşă a regelui.

Se strânseră' astfel în tabăra de la Seghedin numai ostile unor feudali mai mici şi ale acelora care, avîndu-şi slujbele ori moşiile în sudul Ungariei, aproape de Serbia, erau interesaţi direct în a şi le apăra. Adăugîndu-se trupele transilvănene, mereu credincioase lui Ioan, şi cele de mercenari, armata se ridică la vreo 20.000 de oameni, socotind şi mercenarii trimişi înainte spre a întări garnizoana Belgradului.

Era puţin în comparaţie cu puhoiul otoman ■— se zvonea că sultanul avea o armată de 100—200.000 de oameni — care se îndrepta spre Belgrad. Ii veni însă un ajutor neaşteptat din partea acelora pe care feudalii nu voiau niciodată să se sprijine, însă în care Ioan de Hunedoara avusese întotdeauna o încredere ce-i era acum răsplătită : se ridicară la luptă masele populare.

Veştile despre groaznica primejdie a invaziei turceşti învinseră rezerva cu care poporul primise la început predicile de cruciadă ale lui Oapistrano şi deşteptară puternica lui dragoste de libertate. Spre surprinderea chiar a lui Capistrano şi a clerului, poporul de jos nu-şi mai dădu obolul în miîinile ce i le întindeau călugării, ci prinse a lua armele şi a se arăta gata să lupte. Se însoriseră chiar şi unii mici nobili, dar subordonarea lor faţă de marii feudali nu le îngădui să plece în oaste. Sărăcimea oraşelor şi a

M

satelor, însă, nu ţinu seama de nici o oprelişte a nobililor, nemulţumiţi de plecarea atîtor oameni. Se adunară în număr mereu crescînd, în diferite puncte, cerură arme, conducători, *călăuze,* pentru a pleca spre teatrul de luptă. Şi nu numai în Ungaria se petrecu faptul acesta, ci şi în alte ţări, mai cu seamă în Imperiul germanic.

Slab înarmaţi, puţini din ei avînd lănci şi cai, dar înfrîngînd <cu însufleţirea lor toate piedicile puse de nobili şi de conducerea oraşelor, aceste detaşamente populare porniră spre Ungaria. Erau mulţi meşteşugari şi ţărani, preoţi săraci. Treceau prin oraşe cîntînd; purtau pe umeri bietele arme ce le putuseră strînge. Mulţi din ei aveau doar bîte şi praştii. Unii, învinşi de greutăţile drumului, nici nu mai ajunseră în Ungaria, ori sosiră după ce lu/pteîe se sfîrşiseră.

Se adunară şi aceşti cruciaţi, venind de pretutindeni în tabăra de la Seghedin. Izvoarele spun că ar fi fost cam la 60.000 de oameni. Altele, probabil mai aproape de adevăr, vorbesc numai de vreo 27—28.000.

Oricîţi ar fi fost, pilda poporului simplu acoperea cu ruşine capetele încoronate şi nobilimea. In nişte însemnări contemporane *aflăm* limpede exprimat acest sentiment: „Unde este Imperiul roman ' care întotdeauna s-a luptat cu toţi barbarii ?... Unde e regele francez, care vrea să se intituleze regele preacreştin ?[2] Unde sînt regii Angliei, Danemarcei, Norvegiei, Suediei, Poloniei ?... Ţărani neînarmaţi, potcovari, croitori, meseriaşi merg în fruntea armatelor; pare că numlai pe ei i-a însufleţit domnul cu credinţa în fapte mari..."[3]

Pe cînd în Ungaria poporul alerga astfel sub steagurile lui Ioan de Hunedoara, armata otomană se apropia de Belgrad. Ea trecu prin Sofia, înainta apoi

---

[1] Se înţelege aici Imperiul germanic, care purta numele ofi cial de Sfîntu] imperiu roman de naţiune germană.

[2] Regele Franţei se intitula, într-adevăr, „regele prea-creştin" (Le roi tres-chretien).

[3] După Elekes, lucrarea citată, p. 444,

m

Titus Dugovici în lupta de pe zidurile Belgradului

rsKSf£g£

i mai îndeamnă odată tovarăş"; fă luptă '

către Dunăre prin valea Moravei. La Veneția se zvonea că prin părțile acelea ar fi căutat să le reziste turcilor o armată sîrbă de vreo 9.000 de oameni, care ar fi fost nimicită, în ziua de 18 iunie. Brancovici, în scrisorile sale, nu pomenește despre episodul acesta, poate pentru a nu spori, în apus, descurajarea. El amintește doar de trecerea sultanului pe sub zidurile Semendriei, înspre Belgrad, și asigură pe nunțiul papal că depune toate sforțările în vederea apărării.

In ultimele zile din iunie, turcii apărură în văzul Belgradului. înconjurară orașul din toate părțile, revărsînd în jurul său o mare de corturi albe. își așezară în poziție de tragere tunurile, din care vreo douăsprezece măsurau 32 de coți lungime, începînd bombardarea zidurilor în ziua de 4 iulie 1456.

Pe Dunăre, mai în sus de Belgrad, fu împinsă flota turcească. Erau vreo 60 de galere și cam 150 de vase mai mici. Ele trebuiau să împiedice aprovizionarea orașului pe calea apei.

Belgradul era o fortăreață deosebit de puternică. Mai înfruntase și în 1440 un asediu turcesc. Era așezat pe o înălțime, la confluența Dunării cu Sava, fiind astfel apărat din trei părți de obstacolul natural format de cele două rîuri. înspre sud avea un șir dublu de șanțuri și întărituri de pămînt. Ziduri masive îl apărau din toate părțile. In imediata apropiere a fluviului, pe o înălțime, era clădită fortăreața centrală.

La rîndul ei, armata turcească se dovedi a nu fi chiar așa de puternică pe cît o zugrăveau zvonurile ce alergaseră înainte-i. Nu însuma mai mult de 100.000 de ostași, din care mulți erau creștini renegați. Pe aceștia, turcii îi aduseseră cu ei, fiindcă se pricepeau în luptele de asediu. Erau însă oameni care nu luptau cu suflet de partea turcilor: aproape jumătate dintr-înșii au dezertat în timpul bătăliei.

Tot în luna iunie se puse în mișcare și armata lui Ioan de Hunedoara, pornind către gura Moravei. La

22 iunie trecu prin Timişoara, iar peste cîteva zile era la Kubin, pe malul de nord al Dunării, de unde scria saşilor din Transilvania să-i trimită în cea mai mare grabă armata lor. De-a lungul marelui fluviu începuseră deja luptele. Flota turcească nu sosise încă, astfel că Ioan trecu Dunărea şi începu lupta de hărţuială cu turcii, retrăgîndu-se treptat spre Belgrad.

La 2 iulie ajunse în cetate şi Capistrano, cu cinci corăbii mari ce purtau primele detaşamente de cruciaţi, îndată după sosire, el porni pe Dunăre, cu trei vase, să întîlnească pe Ioan de Hunedoara, care era în luptă cu avangarda turcească, nu prea departe, la răsărit de Belgrad. Se stîrni însă o furtună atît de puternică, încît nu mai putu coborî pe fluviu. Trebui să tragă la mal şi să se întoarcă pe uscat la Belgrad. Dacă ar fi înaintat cu ceva mai departe, ar fi ajuns în dreptul malurilor ocupate deja de turci şi ar fi căzut în mîinile lor.

A doua zi după această încercare, Capistrano scria din Belgrad că turcii vor începe din clipă în clipă asediul şi cerea stăruitor ajutorul regelui Ungariei, al prelaţilor şi al nobililor.

Ioan de Hunedoara, în primele lupte îndîrjite cu turcii, nu-i putu opri de a înconjura Belgradul. Se retrase la o mică distanţă, către nord-vest de fortăreaţă, aşezîndu-şi tabăra lîngă cetatea Zemun. In dreptul acestei cetăţi se legăna, pe Dunăre, pădurea de catarguri a flotei turceşti, care desăvîrşea încercuirea Belgradului.

Cel dintîi lucru care trebuia făcut era să se deschidă drumul pe fluviu, pentru a putea întări şi aproviziona garnizoana asediată. înlăturarea flotei era mai uşor de încercat deeît o rupere a blocadei pe uscat. Ioan de Hunedoara dădu porunci să se adune pe Dunăre, la Szalânkemen (azi Slankamen, la vărsarea Tisei în Dunăre), toate vasele de care se putea dispune la repezeală. Se strînseră ca la vreo două sute, dar numai puţine din ele echipate pentru luptă. Cele mai muMe erau de transport şi a trebuit să se lucreze

zi şi noapte pentru a le amenaja în vederea unei ciocniri cu turcii.

Cînd această flotă fu pregătită, Ioan îl înştiinţa prin oameni de credinţă pe Mihail Szilăgyi, comandantul garnizoanei din Belgrad, să fie gata pentru ziua de 14 iulie, spre a ataca din spate flota otomană cu vasele ce le avea ancorate sub fortăreaţă. Primind mesajul, Mihail Szilâgyi pregăti vreo patruzeci de vase. Le echipă mai ales cu sîrbii din oraş, oameni care urau de moarte pe turci şi erau gata să rişte orice împotriva lor.

La 14 iulie flota maghiară porni de la Szalânkemen spre sud. In frunte naviga un vas mare, înarmat puternic şi plin cu soldaţi de elită, pe care îi alesese însuşi Ioan de Hunedoara. Pe malurile fluviului, în dreptul locului unde avea să se dea bătălia, se concentra armata de uscat, vreo 15—16.000 de oameni, din care mulţi cruciaţi, în frunte ou Capistrano. Lîngă bătrînul călugăr se înălţa flamura cruciaţilor, purtată de un mic nobil cu numele de Petru.

Armata aceasta trebuia să împiedice pe turci de a veni, pe uscat, în ajutorul flotei şi de asemenea să prindă echipajele vaselor turceşti care ar fi voit să debarce şi să scape prin fugă.

Lupta care se angaja pe fluviu între cele două flote dură cinci ore. Deşi turcii aveau corăbii mai bune, ci fură înfrânţi. Trei sau patru corăbii de-ale lor se scufundară, tot pe atîtea căzură în mîinile lui Ioan. Multe din ele fugiră, avînd stricăciuni aşa de grave, încît sultanul dădu poruncă să fie aprinse, pentru a nu cădea în mîinile ungurilor. Calea Dunării era din nou liberă şi încă de a doua zi, 15 iulie, în Belgrad pătrunseră trupe proaspete, arme şi alimente. De fapt, după această dată, încercuirea Belgradului nu mai era deplină. In partea de apus, înspre Zemun, turcii nu putură menţine blocada.

Acum începură a sosi în număr tot mai mare detaşamentele de cruciaţi, aşezîndu-se în tabăra lor de pe malul stîng al Savei, la apus de cetate. Privind

din înălțimea zidurilor la mulțimea ce se aduna zi de zi, Mihail Szilâgyi spuse cuiva că niciodată n-ar fi crezut, de n-ar fi văzut cu ochii lui, că în Ungaria era a'tîta popor, care se aduna ca zăpada învolburată de viscol!...'

Din tabăra de pe malul Savei pătrundeau în fiecare noapte în oraş detaşamente de ajutor, ducînd mai ales provizii. Se foloseau de insulițele ce se aflau între brațele Dunării, la vărsarea Savei.

După ce-şi văzu flota împrăştiată, sultanul continuă cu şi mai multă furie asediul pe uscat. Fără încetare trăgeau asupra cetății tunurile turceşti. Adesea se năruiau cu vuiet zidurile şi stricăciunile erau atît de mari, încît se ajunsese ca numai cîteva turnuri, şi ele Mnte pe jumătate, să mai arate, din loc în loc, pe unde fusese brîul de piatră al oraşului. Iratr-o scrisoare către Ladislau Garai, Ioan de Hunedoara spunea că cetatea nici nu se mai poate numi cetate, ci mai curiînd cîmp, deoarece zidurile îi sînt făcute una cu pământul.

Turcii lucrau cu înfrigurare la astuparea şanțurilor din jurul cetății, cu pămînt, lemne, frînturi din ziduri. Asediații aruncau ploaie de săgeți asupra soldaților otomani ce se îndeletniceau cu această pregătire a asaltului general. Trăgeau într-una şi cu tunurile. Zilnic turcii mai dădeau şi atacuri parțiale, care erau respinse cu străşnicie. Un glonț de tun din cetate îl ucise pe Tadji Karadja, beglerbegul Rumeliei, care avea conducerea directă a lucrărilor de asediu.

Mohammed II hotărî asaltul general pentru ziua de 21 iulie. Tabăra turcească se puse în mişcare în întregime. Pînă în fortăreață şi departe peste Sava, în tabăra cruciaților, se auzi toată dimineața duruitul necontenit al tobelor ce anunțau atacul. Ioan de Hunedoara îmbarcă o parte din armată pe corăbii, pentru a avea putința isă o mişte cît mai uşor înspre

[1] N. Iorga, Notes et extraits pour servir â l'histoire des croisades au XV-eme siecle (Note şi extrase pentru întocmirea istoriei cruciadelor în secolul al XV-lea), IV, p. 142.

locurile amenințate, iar o altă parte o aduse în imediata apropiere a fortăreții, în ajutorul garnizoanei care-şi ocupase posturile pe ziduri.

Destul de tîrziu, în după amiaza de 21 iulie, începu asaltul general. Pedestrimea turcească se năpusti peste şanțurile pe jumătate astupate, peste zidurile dărîmate, împrăştie trupele ce încercau să-i reziste în dreptul lor şi pătrunse în oraş. De două ori intrară turcii în oraş şi de fiecare dată contraatacurile armatei lui Ioan îi azvîrliră îndărăt. A treia oară, ienicerii înaintară pînă sub zidurile citadelei de pe malul rîpois al Dunării, pe care tunurile nu reuşiseră să o distrugă. Căutau să ocupe podul prin care se intra în fortăreață, spre a tăia retragerea trupelor din oraş. O parte din garnizoană, cuprinsă de spaimă, fugi lăsînd armele şi aruncîndu-se în Dunăre. Chiar şi din fortăreață unii săriră peste ziduri şi prin ferestre de-a dreptul în fluviu, căutînd scăpare la corăbiile ce pluteau în jurul oraşului. Ioan de Hunedoara rămase însă neclintit în mijlocul trupelor sale. La fel cruciații, în rîndul cărora fură văzute luptînd şi femei. Din tabăra de pe Sava treceau rîul mereu noi şi noi detaşamente de cruciați, în ajutorul. lui Capistrano, ce apăra cu încăpățînate podul lăsat în jos, prin care turcii ar fi putut pătrunde în citadelă. După lupte crîncene, acest punct important fu curățit de ieniceri.

In alte părți însă turcii puseseră de-acum scări pentru a da asalt ultimelor ziduri. Asupra lor se arunca de sus apă clocotită şi smoală încinsă. Totuşi ei începură să urce scările. Lîngă unul din turnuri, pe parapet, se găsea un vasal apropiat al lui Ioan de Hunedoara, cu numele Titus Dugovici. Luptase alături de seniorul său la Varna. Prin dreptul locului pe care-1 apăra acum, turcii ajunseră la înălțimea turnului. In frunte, un ostaş cu steagul semilunei în mîini, gata să-1 înfigă pe ziduri. Titus Dugovici se năpusti asupră-i. Armele li se Mnseră, ori le scăpară, şi atunci se încleştară unul într-altul cu brațele. Astfel înlănțuiți se prăbuşiră amîndoi luptătorii din înal-

tul turnului, rămînînd morţi în şanţul cetăţii. Steagul otoman nu ajunsese 'să fluture pe zid!...

întăririle care soseau mereu de peste Sava îngăduiră către seară dezlănţuirea unui contraatac ce respinse cu totul pe turci. Oraşul fu recucerit, ienicerii fugiră pînă lîngă tunuri, în locul de unde porniseră cu cîteva ore mai înainte. Nici noaptea nu conteniră luptele, dar Ioan de Hunedoara dădu poruncă să se întrerupă urmărirea, dînd trupelor *răgaz* să se mai odihnească.

In zorii zilei de 22 iulie donwiea încă o oarecare linişte. Treptat însă lupta se aprinse din nou. însufleţite de victoria din ajun şi din timpul nopţii, trupele creştine nu puteau fi mai mult ţinute în loc.

Fără să mai aştepte vreun ordin, detaşamentele populare, în primul rînd, începură a hărţui pe turci, angajînd lupte izolate cu pîlcuri de cavalerie otomană. Bătălia se întinse ca scînteile în pulberea de puşcă. întreaga tabără a poporului trecu Sava şi se aruncă asupra oştilor din Anatolia, ce se găseau în faţa lor.

Ioan de Hunedoara era atunci pe corăbii. Văzînd că armata nu mai putea fi oprită din lupta în care se avîntase, se hotărî să intervină şi el cu trupele sale, ce erau răspîndite prin fortăreaţă şi prin oraş. Un atac general se dezlănţui asupra taberei turceşti. Tunurile sultanului fură cucerite şi întoarse împotriva turcilor în derută. Ienicerii însă mai luptau cu dîrzenie. Mohammed II, deşi rănit în pulpă de o săgeată, stătea în mijlocul lor. Aga ienicerilor, Hassan, muri aooperindu-l pe sultan cu trupul său. Mohamîmed respinse trupele maghiare pătrunse în tabără şi dădu poruncă să se reia tunurile cu orice preţ. De trei ori atacară cu furie turcii, dar focul nimicitor cu care erau întîmpinaţi îi îngenunchie. Tunurile nu putură fi recucerite. Armata otomană dădu semne de descurajare, mai ales după ce nici un detaşament de călăreţi odihniţi nu izbuti să schimbe soarta bătăliei. Turcii o luară la fugă. Sultanul mai rezistă în tabără pînă spre seară, cu trupele din jurul său. In cursul nopţii de 22 spre 23 iulie îngropară, după ritul lor, pe morţii găsiţi pe-aproape, încărcară răniţii pe un lung şirag de căruţe şi părăsiră apoi tabăra, îndreptîndu-se în grabă, aproape în fugă, către sud-est.

In lagărul turcesc pătrunse oastea învingătoare. O aştepta o pradă imensă, părăsită de armata otomlană în retragere. In mijlocul vălmăşagului cumplit al taberei pustii, printre căruţe răsturnate, corturi, animale rătăcind slobode, răniţi uitaţi în frigurile plecării, se puteau recunoaşte locurile unde stătuseră suWanul şi ceilalţi comandanţi musulmani. Miasme grele pluteau peste cîmipul de bătaie, ce văzuse aşter-

nlndu-i-se, în oîteva zile, atîtea mii de cadavre. începuseră să bîntuie molime în rîndurile armatei.

Din Belgrad, scrisorile lui Ioan de Hunedoara şi ale lui Capistrano răspîndiră pretutindeni ştirea marei victorii împotriva celui care cucerise Constantinopolul. Europa sărbători ca niciodată izbînda. Procesiuni avură loc la curtea imperială germană, la Veneţia şi pînă în îndepărtata Anglie, la Oxford. Papa Calixt III înălţa în laude „pînă deasupra stelelor" numele ilustrului voievod Ioan, ca unul din cei mai slăviţi oameni care trăiseră pînă atunci pe lume. Instituî şi o nouă sărbătoare bisericească, spre a celebra evenimentul.

Bucuria triumfului dădu loc la zvonuri ca acelea că galerele papale (care încă nici nu porniseră din Italia) ar fi recucerit Constantinopolul. Se aştepta continuarea urmăririi sultanului fugit şi veştile unor noi victorii.

In locul lor sosi însă una neaşteptată şi întristătoare: la 11 august 1456, în tabăra lui de lîngă Zemun, Ioan de Hunedoara murise. II răpusese molima ciumei, care cuprinsese armata.

Intreaiga lume rămase adînc tulburată de moartea aceluia cu care odată se risipeau multe din nădejdile de libertate şi de pace ale popoarelor. Papa, capetele încoronate, învăţaţii timpului, cronicarii toţi îi înseamnă şi îi deplîng stingerea. Cronicarul polon Dlugosz, care în general nu îl prezintă într-o lumină favorabilă, recunoaşte totuşi că „moartea lui a fost păgubitoare nu numai ţării Ungariei, ci întregii lumi creştine, căci nimeni nu se află printre principii şi baronii unguri care să ducă mai cu însufleţire lupta împotriva turcilor". însuşi învinsul său, Mohammed II, a rămas impresionat de această moarte, spunînd că de la începutul veacurilor, niciodată n-a stat un asemenea om în slujba vreunei cauze.

Trupul marelui erou fu adus şi înmtormîntat în catedrala catolică din Alba Iulia, unde poate fi pînă astăzi văzută frumoasa piatră de mormînt, aşezată

cîțiva ani mai tîrziu deasupra osemintelor sale. A rămas şi după moarte în mijlocul acelei Transilvanii, din care îl înălțase pe culmile măririi devotamentul popoarelor maghiar şi romîn, a căror luptă înfrățită o condusese.

Anul 1456 văzu dispărînd şi alte două figuri însemnate ale luptei împotriva expansiunii otomane, tovarăşi de durată mai lungă sau mai scurtă — mai credincioşi ori mai şovăielnici — ai lui Ioan de Hunedoara. Unul era Ioan de Capistrano, care muri pe la sfîrşitul lui octombrie, celălalt — Gheorghe Brancovici, sfîrşindu-şi prin luna decembrie patriarhala-i viață de peste 90 de ani.

- MOŞTENIREA ISTORICA A LUI IOAN DE HUNEDOARA

„Insă decît toate, ce-i mai scump pe lume,
Peste multe veacuri, marele său nume !"

J. Arany, Toldi.

Victoria de la Belgrad încheie strălucita cariera politică şi militară a lui Io an de Hunedoara. Cu bucuria triumfului în suflet, îi fusese scris să moară aşa precum trăise: ca un ostaş, în mijlocul armatei şi al poporului său. Lăsa poporului maghiar şi romîn, înfrăţite în marea luptă împotriva jugului otoman, o moştenire de care acei ce l-au urmat la conducere nu s-au arătat vrednici prea îndelungă vreme: libertatea neştirbită, dragostea şi însufleţirea popoarelor de a lupta pentru ea.

Duipă bătălia de la Belgrad, frontul luptei anti-otomane se întăreşte. Vlad Ţepeş domnea în Ţara Romînească; peste un an, în Moldova, începe domnia lui Ştefan cel Mare. Şaptezeci de ani va mai rezista Ungaria puhoiului turcesc. Aceste şapte decenii sînt în bună parte urmarea eforturilor sale şi ale continuării politicii duse de el, sprijinite pe forţe sociale cit mai largi. Atunci oînd, după moartea fiului său Matei Corvin, marele rege al Ungariei, oligarhia feudală va redeveni atotputernică şi va reîncepe să oprime sălbatic propriul popor, urmările n-au întârziat să se arate : teribile răscoale interne, îndepărtarea maselor populare de la lupta de apărare a unei patrii care pentru ele nu reprezenta decît suferinţe. Slăbită astfel, Ungaria feudală şi trupele ei n-au mai găsit tăria de pe vremea lui Ioan de Hunedoara. La 1521, Belgradul, apărat odinioară de el, cade în mâinile turcilor, pentru ca după cinci ani, înfrîngerea groaznică de la Mohâcs să îngroape libertatea Ungariei şi să

prelungească cu sute de ani dominația otomană asupra popoarelor de pe malurile Dunării.

Rolul şi importanța istorică a personalității lui Ioan de Hunedoara nu se desprinde însă numai din faptul direct al reuşitei sale de a opri, pentru mai bine de o jumătate de veac, expansiunea otomană. Contururile -sale se modelează mai limpezi numai atunci cînd privim întreaga lui activitate, scopurile pe care Ie-a urmărit, mijloacele de care s-a folosit spre a le înfăptui, şi mai ales măsura în care țelurile sale serveau cauzei dezvoltării economice, sociale, politice sau culturale a popoarelor în mijlocul cărora a trăit.

Cucerirea otomană era marele pericol ce pîndea popoarele din răsăritul Europei, în veacul al XV-lea. Le amenința cu o înrobire ce frîna progresul lor economic şi cultural, datorită politicii de jaf şi abuzuri pe care o instaurau turcii în teritoriile subjugate. Pentru a lupta cu sorți de izbîndă împotriva înrobirii otomane era necesară liniştea şi ordinea internă, tulburată de marii feudali. Apărarea şi centralizarea statului au fost marile scopuri politice pe care le-a întruchipat Ioan de Hunedoara.

înfăptuirea lor însemna o pavăză îndărătul căreia masele muncitoare îşi puteau îndeplini munca lor paşnică, se puteau dezvolta meseriile, comerțul, oraşele, agricultura.

Pentru a atinge aceste scopuri Ioan de Hunedoara a trebuit să caute sprijinul unor cît mai largi pături ale populației. De aci legăturile lui cu oraşele şi concesiile făcute țărănimii. Necesitatea centralizării statului coincidea cu interesul miieii nobilimi, din care făcea el parte, de a se ridica pe o treaptă mai înaltă spre conducerea politică a țării.

Pentru a-şi asigura resursele trebuincioase purtării luptei cu Imperiul otoman, Ioan de Hunedoara a luat măsuri directe de sprijinire a activității economice, care aducea venituri statului. In multe din tratatele încheiate are în vedere interesele negustorilor, pe care îi înştiințează aproape totdeauna despre posibilitățile

ce le au de a face comerț cu Țara Romînească, Moldova, cu Austria sau chiar cu turcii. A căutat să intensifice producția ocnelor de sare, îmbunătățind starea lucrătorilor și curmînd neregulile pe care le săvîrșeau cămărașii sării. A încurajat producția meșteșugărească, în primul rînd ramurile legate de întreținerea și echiparea armatei. încearcă să aducă îmbunătățiri și felului cum se cultivau și se exploatau domeniile feudale.

Politica aceasta i-a asigurat sprijinul unor mase mai largi, dîndu-i în același timp o independență mai mare față de baronii feudali. Cînd aceștia nu vor să-l ajute ori luptă chiar împotrivă-i, Ioan de Hunedoara dispune de mijloace îndestulătoare pentru a-și întări armata cu trupe de mercenari.

Metodele sale de a-și consolida puterea poartă însă din plin și pecetea mentalității feudale, căreia-i era și el supus. își întărește și poziția lui personală, acaparează moșii imense, se folosește de obligațiile militare pe care le au față de el mulți nobili mărunți și cnezi, mai ales din Transilvania. Deosebirea între el și alți feudali constă însă în faptul că această putere personală a pus-o în slujba țării, nu s-a oprit la interesele lui egoiste. Intemeindu-se pe avîntul de luptă de care erau pătrunse masele populare și pe folosirea trupelor de mercenari, care, spre deosebire de ostile feudale, îl urmau oriunde, Ioan de Hunedoara a putut folosi ofensiva ca formă principală de luptă împotriva turcilor. Prin aceasta el venea în ajutorul popoarelor subjugate din peninsula balcanică și putea conta pe colaborarea lor în campaniile sale militare.

El s-a străduit să dea o formă oît mai trainică colaborării acesteia, luptînd împotriva partidelor feudale ce se arătau gata să cedeze presiunii otomane și sprijinind pe acei domni sau acele partide care militau pentru o alianță cu Ungaria. Din dorința de a crea o alianță a popoarelor din sud-estul Europei, primejduite de cotropirea otomană, au rezultat desele lui intervenții în Țările Romîne.

Fără preget s-a adresat el întregii Europe, atrăgîndu-i atenţia asupra luptei pe care o ducea şi asupra însemnătăţii ei pentru soarta tuturor popoarelor. Papalitatea, Polonia, Imperiul germanic, oraşele italiene, Aragonul, Franţa, Burgundia sînt puterile pe care necontenit încearcă să le smulgă din amorţirea şi indiferenţa lor. N-a reuşit decît în mică măsură şi nu din vina lui; dar nici n-a deznădăjduit din această pricină, căci încrederea îi era adine răsădită în devotamentul poporului său şi al popoarelor învecinate. Simţea că, prin felul cum le slujeşte interesele, va cîştiga şi va merita întotdeauna înţelegerea lor, neştirbită de nici un fel de greutăţi trecătoare, de nici un soi de intrigi ale feudalilor celor mari.

Sub flamurile sale au alergat oameni din multe neamuri: maghiari, romîni, sîrbi, bulgari, cehi, poloni, nemţi sau chiar elemente izolate din ţări şi mai îndepărtate, ca Italia, 'Elveţia, Franţa ori Spania.

Nu-i însufleţea pe toţi aceştia numai conştiinţa instinctivă a faptului că luptau pentru propria lor cauză ; îi atrăgea şi faima lui Ioan de Hunedoara, sporită încă de atunci de legenda şi poezia populară, îndreptăţită prin însăşi pilda lui personală de ostaş priceput şi curajos.

Ioan de Hunedoara a fost unul dintre comandanţii militari care s-au găsit încontinuu în mijlocul oastei lor. Sprijinirea sa pe păturile largi ale poporului, atragerea lor în rîndurile oştirii s-au oglindit în această trainică legătură morală dintre el şi luptătorii săi. Se ocupa fără încetare de instruirea armatei, se îngrijea de nevoile ostaşilor, de plata soldei la timp. Pe cît de aspru atunci cînd dădea o poruncă şi urmărea îndeplinirea ei, pe atît de biînd şi prietenos se purta cu soldaţii în clipele sale puţine de răgaz.

In lupte apărea veşnic în punctele cele mai grele. In campania cea lungă a comandat avangarda, în cursul înaintării, şi ariergarda în retragere. La Varna a rezistat cu trupele din jurul său pînă la ultimele puteri. Pe Cîmpia Mierlei, numai devotamentul unui

Mormîntul lui Ioan de Hunedoara, în catedrala catolică din Alba Iulia

hunedorean de-al său îl salvează din primejdia în care se avîntase. Exemplul său, mereu viu, cuvîntările sale înaintea bătăliilor însufleţeau pe acei luptători care au fost gata să se jertfească spre a-l salva — cum a făcut un Simion Kamonyai — ori să dea zguduitoare pilde de eroism pentru dobîndirea victoriei, ca Titus Dugovici.

Dorinţa de glorie sau spiritul de aventură nu l-au atras pe Ioan de Hunedoara pe cărările lor prăpăstioase. Corespondenţa pe care o poartă ne dezvăluie în el un om măsurat, pentru care războiul şi victoria nu erau un scop, ci un mijloc. Ţinta lui cea mare era întotdeauna să sfîrşească războiul, să asigure poporului său pacea. Deşi era în primul rînd un om al armelor, Ioan n-a urmărit înfăptuirea acestui ţel numai pe calea războiului cu turcii. S-a orientat cu înţelegere şi calm în fiecare împrejurare şi uneori a fost mai sincer sprijinitor al încheierii unei păci sau al

unui armistițiu, decît baronii, ce se fereau să dea vreodată ochii cu duşmanul temut.

Apărarea libertății poporului împotriva cotropitorilor din afară, ținerea în frîu a acelora care nu urmăreau decît să-l oprime şi să-l exploateze fără măsură, încercarea de a sprijini munca paşnică a maselor muncitoare, ideea solidarității popoarelor în lupta împotriva agresiunii din partea unui duşman comun, dorința de a dobîndi o pace trainică, reprezintă acele elemente din activitatea lui Ioan de Hunedoara care rămîn valabile de-a lungul veacurilor şi îşi păstrează pînă astăzi actualitatea.

Rolul pozitiv pe care l-a jucat în istorie personalitatea lui Ioan de Hunedoara nu apare, deci, numai din marile lui calități personale, ci în primul rînd din faptul că activitatea lui, interesele sale şi ale păturii sociale din care făcea parte au coincis — în împrejurările particulare ale momentului istoric — cu interesele păturilor mai largi ale poporului şi cu sensul evoluției progresive a istoriei în general.

Fără această largă bază socială a politicii sale, Ioan de Hunedoara ar fi fost un general înfrînt. Fără excepționala sa personalitate militară, lupta popoarelor împotriva jugului otoman n-ar fi înregistrat, poate, succese atît de răsunătoare, într-un timp atît de scurt. Această legătură strînsă între el şi soarta poporului său îl înalță pe treptele unei glorii simple, sobre, dar cu atît mai durabile, a cărei amintire i-o păstrează pînă astăzi cuvîntul istoriei şi poezia legendei.

BIBLIOGRAFIE

Schwandtner, Johannes Georgius — Scriptores rerum Hungaricarum... (Scriitorii istoriei ungare), I—II. Viena, 1746.

Teleki, Jozsef — Hunyadiak kora Magyarországon (Epoca Huniazilor în Ungaria), voi. X. Pesta, 1853—57.

Iorga, Nicolae — Geschichte des Osmanischen Reiches (Istoria Imperiului otoman), voi. I—II, Gotha, 1908—1909.

Elekes, Lajos — Hunyadi. Budapesta, 1952.

Popa, Teodor — Iancu Corvin de Hunedoara. Hunedoara, 1928.

Huber — Die Kriege zwischen Ungarn und die Tflrken (1440—1444), în *Archiv fur oesterreichische Geschichte* (Războaiele dintre unguri şi turci 1440—1444, în *Arhiva pentru istoria austriacă),* LXVIII (1886) p. 159-207.

Mînea, Ilie — Vlad Dracul şi vremea sa. Iaşi, 1928.

Kiss, Lajos — A rigomezei hadjârat, în *Hadtdrtenetmi kozlemenyek* (Bătălia din Cîmpia Mierlei, în revista *Comunicări de istorie militară),* 1895, pp. 1—172; 157—181 ; 339—349; 454—486.

Balanyi, Gyorgy — Nândorfejervâr ostroma es felmentese 1456-ban, în *Hadtdrtenetmi kozlemenyek* (Asediul Belgradului şi despresurarea lui în anul 1456, în revista *Comunicări de istorie militară),* 1911, p. 167—196.

CUPRINS

Cuvînt înainte	7
„Uraganul ridicat de semilună..."	9
Sub blazonul corbului cu inel	21
Intre doi duşmani	39
Anii marilor bătălii	62
In culmea măririi	10
Lîngă mormîntul lui Murad I	13
Frămîntări şi deziluzii	15
In mijlocul poporului său	17
Moştenirea istorică a lui Ioan de Hunedoara	19
Bibliografie	20